Ազգ
Azg
13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2008 ՇԱԲԱԹ 167 (4061)

Մամեդյարովը Ղարաբաղի հարցը կբարձրացնի ՄԱԿ-ի գլխավոր ասամբլեայում

Ղարաբաղյան հակամարտությունը քննարկվելու է ՄԱԿ-ի Գլխավոր ասամբլեայում: Ադրբեջանի արտգործնախարար Էլմար Մամեդյարովը Գլխավոր ասամբլեայի 63-րդ նստաշրջանում, որը սեպտեմբերի 16-ին բացվում է Նյու Յորքում, հանդես է գալու ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման գործընթացում տիրող իրադրությանը նվիրված զեկույցով, հաղորդում է «Արմենպրեսը»: Այդ մասին Նյու Յորքից «Թրենդ»-ին հայտնել է ՄԱԿ-ում Ադրբեջանի մշտական ներկայացուցչության ղեկավար Ագշին Մեհթիեւը: «Ադրբեջանի արտգործնախարարը կարծարծի Հարավային Կովկասի իրադրությանը, տարածաշրջանի անվտանգության վրա «սառեցված հակամարտությունների» ազդեցությանը վերաբերող հարցեր», ասել է Մեհթիեւը:

ՀԱՄԱՌՈՏ

«Սարգսյան-Գյուլ երկրորդ հանդիպումը կկայանա Նյու Յորքում»

Թուրքական «Աքշամին» հայտնի է դարձել, որ Հայաստանի եւ Թուրքիայի նախագահների երկրորդ հանդիպումը ծրագրվում է անցկացնել Նյու Յորքում՝ ՄԱԿ-ի անվտանգության խորհրդի հավաքների շրջանակում: Ըստ թերթի, Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիեւի՝ ՄԱԿ-ի հավաքներին չմասնակցելու պատճառով պետությունների ղեկավարների եռակողմ գագաթաժողով չի անցկացվելու: Թուրքիայի, Հայաստանի եւ Ադրբեջանի միջեւ եռակողմ հանդիպումը կանցկացվի արտաքին գործերի նախարարների մակարդակով, հաղորդում է «Արմենպրեսը»:

Ցեղասպանության մասին հոդվածի հեղինակին դատում են

Թուրքիայի «Մեծ միասնություն» կուսակցությունը հայց է ներկայացրել ընդդեմ «Թարաֆ» թերթի հոդվածագիր Ահմեդ Ալթանի՝ «թուրքական ինքնությունը վիրավորելու» մեղադրանքով: Կուսակցությունը պահանջում է հոդվածագրին պատասխանատվության ենթարկել ՔՕ 301-րդ հոդվածի հասկացություններով: Այս մասին հաղորդում է «Ջիհան» գործակալությունը: «Թարաֆ» թերթում լույս տեսած «Մի՛, աղբարիկ» վերնագրով հոդվածում (որը թարգմանաբար տպագրվել է «Ազգ»-ի երեկվա համարում), հեղինակը՝ Ահմեդ Ալթանը, նկարագրում է 1915 թվականին Օսմանյան կայսրության իրականացրած ոճրագործության որոշ դրվագներ՝ հայ ժողովրդի պարած տառապանքը, Հայոց ցեղասպանության իրականացման ժամանակ հատուկ ջոկատների («թեշքիլաթը մախսուսա») գործած դաժանությունները եւ այլն:

«Կարս-Ախալքալաքը երբեք չի եղել Հայաստանը շրջանցող նախագիծ»

«Հայաստանի եւ Թուրքիայի միջեւ դիվանագիտական եւ քաղաքական բնագավառներում դրական տեղաշարժերի դեպքում հնարավոր է, որ այդ զարգացումներն անդրադարձ ունենան նաեւ այլ բնագավառների վրա, եւ այդ շրջանակում չի բացառվում, որ ես այցելեմ Հայաստան»: Այս մասին, ինչպես հաղորդում են թուրքական լրատվամիջոցները, հայտարարել է Թուրքիայի տրանսպորտի նախարար Բինալի Յըլդըրըմը: Այն հարցին, թե կովկասյան զարգացումները ինչպիսի ազդեցություն կարող են ունենալ Բաքու-Թբիլիսի-Կարս երկաթգծի նախագծի վրա, Բինալի Յըլդըրըմը պատասխանել է. «ԲԹԿ-ն երբեւիցե չի եղել Հայաստանը շրջանցող նախագիծ: Այն առեւտրի, զբոսաշրջության աճ հետապնդող միջազգային համագործակցության նախագիծ է: Հնարավոր է, որ դրան միանան հյուսիսային եւ հարավային պետությունները: Հնարավոր է նաեւ, որ միանան Ռուսաստանը, Հունաստանը, Իրանը: Այս նախագիծը չի սահմանափակվում միայն Ադրբեջանով կամ Թուրքիայով», հաղորդում է «Արմենպրեսը»:

Մ. Բրայզան եւ ԼՂՀ նախագահը հանդիպեցին

ԼՂՀ նախագահ Բակո Սահակյանն ընդունել է ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի ամերիկացի համանախագահ Մեթյու Բրայզային: Ըստ «Արմենպրեսի», հանդիպմանը քննարկվել են Լեռնային Ղարաբաղի հակամարտության կարգավորման գործընթացի ներկա փուլին, ինչպես նաեւ տարածաշրջանում տեղի ունեցող վերջին զարգացումներին առնչվող հարցերի լայն շրջանակ: ԼՂՀ նախագահը նշել է, որ պաշտոնական Ստեփանակերտը ղարաբաղա-ադրբեջանական հակամարտության խաղաղ կարգավորման կողմնակիցն է՝ բանակցային գործընթացում Արցախի անմիջական մասնակցությամբ: Ըստ Բ. Սահակյանի, ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի ձեւաչափը դեռեւս չի սպառել իրեն եւ հիմա վաղաժամ է խոսել այս ձեւաչափի փոփոխության մասին: Անդրադառնալով տարածաշրջանում տեղի ունեցող իրադարձություններին, ԼՂՀ նախագահը նշել է, որ վիճահարույց խնդիրները պետք է լուծել բացառապես խաղաղ ճանապարհով՝ ուղիղ բանակցությունների միջոցով:

Երկու սցենար՝ 50-50 հնարավորությամբ

Տիգրան Թորոսյանը կարող է ընտրել սցենարներից յուրաքանչյուրը

ՄԱՐԻՆԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

ՀՀԿ գործադիր մարմնի որոշումից անցել է մեկ շաբաթ, լրագրողները բոլոր հնարավոր գործիչներից եւ հարցերի ամենահնարավոր ձեւակերպումներով փորձել են պատասխաններ ստանալ, թե, լավ, ի վերջո որո՞նք են այն դրդապատճառները, որ ստիպում են ՀՀԿ-ին փոխել Ազգային ժողովի նախագահին, ինչը լույս կսփռեր ոչ շարքային նշանակության այս իրադարձության նպատակահարմարության վրա: Սակայն առավել վատ բանն, քան կուսակցական գաղտնիքն է, չկա, անգամ երկրի համար կարեւոր գործընթացներում: Երբ ՀՀԿ-ն կուզենա, այն ժամանակ էլ հասարակությունը բան կիմանա իր ընտրած Ազգային ժողովի (իսկ միգուցե իր ընտրածը չէ) առաջին դեմքի փոփո-

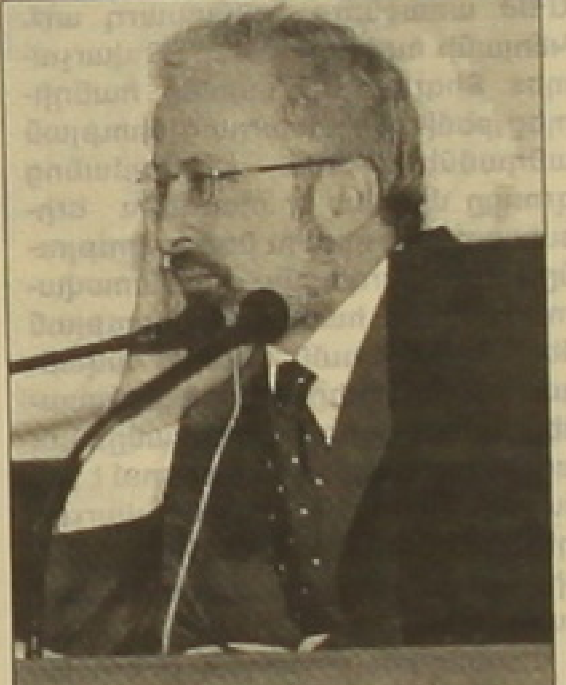

խության պատճառի մասին: Երեկ հենց ԱԺ ճեմասրահներում «Ազգը» փորձեց թարմ մեկնաբանություններ ստանալ այս խնդրի վերաբերյալ, բայց դրանք ըստ էության որեւէ նոր բան չավելացրին մինչեւ այժմ ասվածին, միգուցե՝ մի քանի նոր նրբերանգներ:

«Ժառանգություն»-ից **Վարդան Խաչատրյանի** տեսակետը համառոտակի այսպիսին էր. «Հարցը մեր հացենով չէ, թեեւ ԱԺ խոսնակի պաշտոնը երկրի երկրորդ, նաեւ միջազգային նշանակություն ունեցող պաշտոն է»: Իսկ թե ինչի՞ է միտված փոփոխությունը, ինչ հետեւանքներ կունենա՝ կանխատեսելու առումով նա դժվարացավ ասել. «Պառլամենտի 3 ֆունկցիաներից ոչ մեկի համար չենք կարող ճշգրիտ մատնանշել, թե ինչպիսի՞ փոփոխությունների կհանգեցնի այդ փոփոխությունը»:

Տես էջ 3

Թաքուն տիրացել են Խոսրովի անտառի մի հատվածին

Օրեր առաջ Խոսրովի անտառ արշավի գնացած խմբի անդամներից մեկը, ինչպես գրում է «**Ազգ**»-ի նամակագիրը, ականատես է եղել, որ վայրի ու մոգական անտառն այլեւս արգելոց չէ, որ՝ «Կաքավաբերդից ոչ հեռու, անտառի կուսական գրկում, լքված բնակավայրում, ուր վերջերս հայտնաբերվել էր ժամանակին ադրբեջանցիների կողմից թաղված մի հրաշք եկեղեցի, հենց այդ տարածքում, հրազեն մարդկանց պնդմամբ, ԱԺ պատգամավորներից մեկը հյուրանոցային հսկա համալիրի շինարարություն է սկսել»:

Խոսրովի արգելոցի տնօրեն Ս. Շաքոյանը հաստատել է, որ այդ հատվածում 192 հա հող է տվել վարձակալության, իսկ թե ո՞ւմ, հստակ չի հիշում: Խեղճը վախից հիշողությունը կորցրել է:

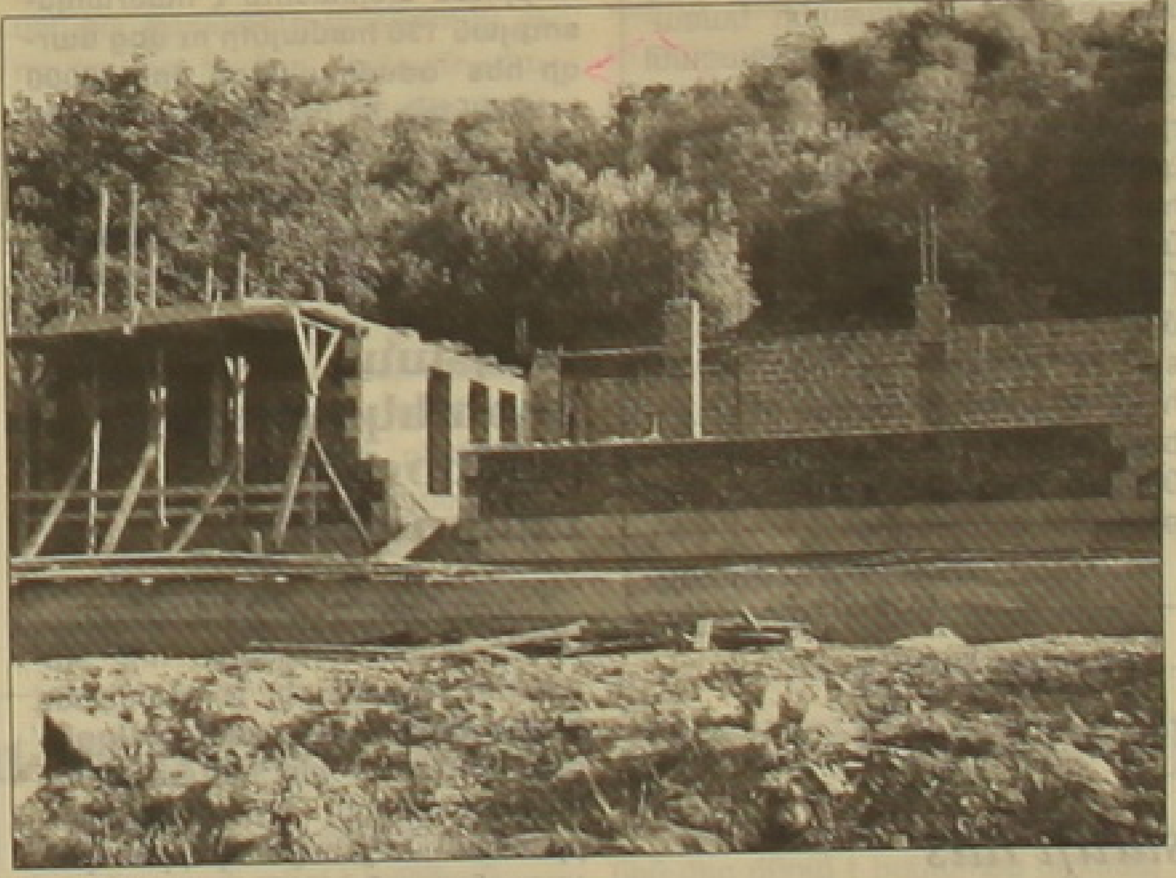

Պաշտպանի հայտարարությունը մարտի 1-2-ի դեպքերի առնչությամբ

Սեպտեմբերի 10-ին մարտի 1-2-ի դեպքերն ուսումնասիրող հասարակական հանձնախումբը ներկայացրեց իր պատրաստած նախնական զեկույցը եւ այդ դեպքերին առնչվող մոտ կեսժամանոց վավերագրական ֆիլմ: Ֆիլմի բովանդակությունը եւ դրանում տեղ գտած կադրերն ու տեսարանները լուրջ մտահոգություն են առաջացնում, ինչի հետ կապված պաշտպանը կոչ է անում մարտի 1-2-ի դեպքերն ուսումնասիրող ԱԺ ժամանակավոր հանձնաժողովին ուսումնասիրել ֆիլմում ներկայացված դեպքերն ու իրադարձությունները՝ ֆիլմը համապատասխան փորձաքննության ենթարկելու ուղղությամբ: Ն. Մ.

Հափշտակություն ապահովագրական ընկերությունից

Հատուկ քննչական ծառայության մամուլի կենտրոնից հաղորդում են, որ քաղաքացի Գագիկ Ավագյանը, նախնական համաձայնության գալով «Լոնդոնդաքացի Գագիկ Ավագյանը ... «Լոնդոն-Երեւան Կօ» ընկերության աշխատակից Վահան Սահակյանի հետ, միազորագ-» —

Հատուկ քննչական ծառայության մամուլի կենտրոնից հաղորդում են, որ քաղաքացի Գագիկ Ավագյանը, նախնական համաձայնության գալով «Լոնդոն-Երեւան Կօ» ընկերության աշխատակից Վահան Սահակյանի հետ, միազորագրով իրեն վստահված եւ վթարի ենթարկված «Մերսեդես-Բենց ML 320» մակնիշի 88LU220 պետհամարանիշի ավտոմեքենայի փոխարեն ընկերությանն է ներկայացրել մեկ այլ՝ նույն գույնի եւ մակնիշի, առանց վնասվածքների ավտոմեքենա եւ ապահովագրական պայմանագիր կնքել ընկերության հետ: Գագիկ Ավագյանը նախնական համաձայնության է եկել նաեւ ոստիկանության ճանապարհային ոստիկանության տեսուչ, կապիտան Սուրեն Սարգսյանի հետ: Վերջինս էլ կեղծ նյութեր է նախապատրաստել «Մերսեդես-Բենց ML 320» մակնիշի, 88LU220 պետհամարանիշի եւ «Մերսեդես-Բենց E 230» մակնիշի 10SL919 պետհամարանիշի ավտոմեքենաների վթարի վերաբերյալ, ինչի արդյունքում 2008 թվականի մարտի 28-ին խարդախությամբ ընկերությունից հափշտակել են առանձնապես խոշոր չափերի գումարներ: Հատուկ քննչական ծառայությունում հարուցվել է քրեական գործ, Գագիկ Ավագյանը եւ Սուրեն Սարգսյանը կասարված հանցանքի համար ձերբակալվել են: Կատարվում է նախաքննություն:

Վոլքան Վուրալ. «Անհրաժեշտ է անհապաղ դիվանագիտական հարաբերություններ հաստատել երկու պետությունների միջեւ»

ՀԱԿՈԲ ՉԱՔՐՅԱՆ

«**Ազգը**» սեպտեմբերի 10-ի համարում «Թուրքիան պետք է ներողություն խնդրի հայերից» վերնագրով անդրադարձել էր նախկին դեսպան **Վոլքան Վուրալի**՝ «Թարաֆ» թերթին տված հարցազրույցին: Անդրադարձի համար հիմք էր ծառայել «Արմենպրեսի» հաղորդագրությունը: Հայաստանում անկախության հռչակման օրերին Վուրալը զբաղեցնում էր Ռուսաստանում Թուրքիայի դեսպանի պաշտոնը: Հայաստան այցելող առաջին թուրք դեսպանն է: 1993-ին, երբ Թուրքիան պաշտոնապես շրջափակման ենթարկեց Հայաստանը, Վուրալը նշանակված էր վարչապետ Թանսու Չիլլերի գլխավոր խորհրդականի պաշտոնում:

Այլ կերպ, եթե Վոլքան Վուրալն անմիջականորեն չէր մասնակցել Թուրքիայի հայաստանյան քաղաքականության մշակմանը, որն իրականում ընդգծված հակահայկական բնույթ ունի, ապա գոնե կանգնած պետք է լիներ դրա ակունքներում: Թերեւս այդ առումով պատահական չէ, որ «Թարաֆի» թղթակցուհին՝ **Նեշե Թյուզելը** հենց նրան է դիմել նախագահ Աբդուլլահ Գյուլի երեւանյան այցը մեկնաբանելու խնդրանքով, ընդ որում վերցնելով սեպտեմբերի 8-ին եւ 9-ին հրապարակված երկու հարցազրույց:

Թուրքիայի հայաստանյան քաղաքականության մշակման ակունքներում կանգնած լինելը առանձնակի նշանակություն է հաղորդում Ռուսաստանում եւ Գերմանիայում Թուրքիայի նախկին դեսպան, Չիլլերի խորհրդական Վոլքան Վուրալի այդ քաղաքականության հակահայկական ոգուն հակասող պատասխաններին: Այդ իսկ պատճառով, նպատակահարմար ենք գտնում հարցազրույցի առանձին հատվածները ուշադրության ներկայացնել ամբողջությամբ:

Տես էջ 5

Ազգային փոքրամասնությունների ներկայացուցիչները՝ հայ-թուրքական հարաբերությունների եւ տարածաշրջանում առկա իրավիճակի մասին

Թուրքիայի նախագահ Աբդուլլահ Գյուլի այցի եւ դրանից սպասվող արդյունքների մասին երեկ «Տեսակետ» ակումբում իրենց կարծիքները հայտնեցին Հայաստանում բնակվող ազգային փոքրամասնությունների ղեկավարները: Ասորական կազմակերպությունների ֆեդերացիայի նախագահ **Իրինա Գասպարյանը** Թուրքիայի նախագահ Աբդուլլահ Գյուլի այցը Հայաստան շատ դրական է գնահատում. «Հայ-թուրքական հարաբերությունների բարելավումն անհրաժեշտություն է մեր երկրի համար, սակայն Հայաստանը այդ գործընթացում չպետք է զիջի իր դիրքերը»:

Գյուլի այցի մասին իր գնահատականը տվեց նաեւ «Աշխարհի եզդիների միության» նախագահ **Ազիզ Թամոյանը**: Թամոյանն իր հերթին նշեց, որ այցը շատ ուրախալի էր երկու երկրների համար, «սակայն Ա. Գյուլի երեկ արված հայտարարությունը, որ հայ-թուրքական սահմանը չի բացվելու մինչեւ չլուծվի ԼՂՀ հարցը, ես բացասական եմ գնահատում: Եթե Գյուլը՝ մեծ տերության ղեկավարն այցելել է Հայաստան, պատկերացում ուներ, թե ինչ է նշանակում իր այցը Հայաստան»: Թամոյանը կարծում է, որ Թուրքիան այս պարագայում ցանկանում է սառեցնել Մեծ եղեռնի ճանաչման հարցը:

Ազիզ Թամոյանի խոսքով, Արցախը եղել է հայ ժողովրդինը եւ այդպես էլ պետք է մնա:

Հունական հասարակական կազմակերպությունների միության նախագահ **Արկադի Խիտառովը** նշեց, որ ինքը նույնպես դրական է գնահատում Գյուլի այցը Հայաստան: Նա հայտնեց, որ հույները մասնակցել են ՀՅԴ կուսակցության կազմակերպած ակցիաներին, որոնց միջոցով Գյուլին հիշեցվում էր, որ հայերը երբեք չեն մոռանում պատմական անցյալը:

«Հարեւանի հետ միշտ թշնամի լինելն էլ հարց չի լուծում: Մենք այսօր շատ լավ գիտենք, որ այսօր հազարավոր հայ քաղաքացիներ աշխատում են Թուրքիայում: Մեր բիզնեսի բնագավառն էլ շատ լավ կապեր ունի Թուրքիայի հետ, այդ ամենը պահանջում է, որ փորձենք քաղաքակիրթ հարաբերություններ ստեղծել Թուրքիայի հետ: Ցեղասպանության ճանաչումն էլ մեր ողջ ժողովրդի խնդիրն է, եւ անպայման պետք է ճանաչվի», ասում է Խիտառովը:

Իսկ Ղարաբաղի հարցն, ըստ Խիտառովի, վաղ թե ուշ անպայման լուծում է ստանալու:

Հարցին, թե հնարավո՞ր է, որ Թուրքիան միջնորդի ԼՂՀ հարցի կարգավորման համար, Իրինա Գասպարյանը նշեց, որ «ԼՂՀ հարցի կարգավորման դեպքում Թուրքիան միայն կխանգարի կամ էլ հարցը կլուծի ոչ հօգուտ մեզ»:

Գասպարյանի կարծիքով, Թուրքիան ինչ-որ դիրքեր է կորցնում տարածաշրջանում, եւ ինքը թերահավատորեն է վերաբերվում Թուրքիայի դիրքորոշմանը:

Անդրադառնալով վրաց-օսական հակամարտությանը, Թամոյանը նշեց, որ իրականացվել է բարբարոսություն Հարավային Օսիայում բնակվող ժողովրդի նկատմամբ: Վերջինս նկատեց, որ Աբխազիան ու Օսիան այլեւս չեն միանալու Վրաստանին, քանի որ ձեռք են բերել ինքնորոշման իրավունք. «Եթե մի ազգ ինքնորոշվում է, ինչպես Ղարաբաղն է այսօր ինքնորոշվել, ոչ ոք իրավունք չունի ասելու՝ թե պետք է մնես իմ վարչական տարածքի մեջ: Մարդիկ ունեն իրենց ազգային պատմությունն ու ազգային մշակույթը»:

«Չի կարելի կոտորել ժողովրդին սեփական շահերի համար: Եթե ուզում էին տարածական միացությունը պահպանել, պետք էր հարցին ավելի քաղաքակիրթ լուծում տալ, ոչ թե ոչնչացնել ժողովրդին: Վրաստանի ղեկավարությունը, ինձ թվում է, համարձակություն չէր ունենա այդ քայլին գնալու, եթե հրահանգ չստանար ԱՄՆ-ից», իր հերթին նշեց Իրինա Գասպարյանը:

«Այս կոնֆլիկտի հետեւանքով մենք Վրաստանում ունեցանք 400 հույն փախստականներ: Վրաստանում հունական համայնքին աշխատում էին օգնություն ցուցաբերել եւ այդ օգնությունը Հունաստանի կառավարության միջոցով կարողացանք փոխանցել հույն փախստականներին: Ցավոք, չունենք թվեր օսական կողմից, քանի որ Համաշխարհային հունական միության մեջ Օսիան ներկայացված չի եղել: Մենք ունենք Ռուսաստանում հունական համայնք, որ փորձում է այդ թվերը ճշտել, թե օսական կողմում որքա՞ն հույն ընտանիքներ կային, որ տուժել են», հայտնեց Հայաստանում հունական ազգային փոքրամասնության ներկայացուցիչը:

ՆՈՒՐԻ ՄՈՒՐԱԴՅԱՆ

Թուրքիան ակտիվացնում է կապերը Շվեյցարիայի հետ

Վարձահատույց լինելով Հայաստանի հետ հարաբերություններում Բեռնի միջնորդական ջանքերին

Շվեյցարիայի՝ արտգործնախարար Միշելին Կալմի Ռեյն ամրապնդում է կապերը Թուրքիայի հետ. լարվածությունը մի կողմ է դրվել, սեպտեմբերի 11-ին հաղորդել է շվեյցարական հեռուստատեսությունը (SF «Tagesschau»): Նույն օրը տեղական գերմանալեզու տպագիր մամուլն էլ կարեւորել էր լուրը:

Բեռնում Թուրքիայի արտգործնախարար Ալի Բաբաջանին հյուրընկալելով՝ Կալմի-Ռեյը ողջունել է երկկողմ կապերն ակտիվացնելու ցանկությունը, որը ներառելու է տնտեսության, էներգիայի եւ ահաբեկության դեմ պայքարի հարցերը: Աշխատանքային այցով Շվեյցարիայում գտնվող Բաբաջանի հետ քաղաքական խոսակցությունները հաստատագրող մի թուղթ է ստորագրվել, որով նոր մոտեցում է դրսեւորվելու բնապահպանական, միգրացիոն եւ տուրիզմի հարցերում:

Շվեյցարիայի արտգործնախարարը տնտեսության հարցում համագործակցության նորացման առիթով ուրախությունը չքողարկելով, լրագրողներին հայտնել է, թե նոյեմբերին դաշնային նախագահը Թուրքիա է մեկնելու ի նշանավորումն դիվանագիտական հարաբերությունների հաստատման 80-ամյակի: Հեռուստատեսությունը հիշեցրել է, որ երկու երկրների միջեւ լարվածությունը ծագել է Հայոց ցեղասպանության հարցի առնչությամբ: «Սա պատմաբանների խնդիրն է, քաղաքական գործիչները պիտի պատգամ կառուցեն: Ես այն կարծիքին չեմ, թե պատմական հարցերը խորհրդարանները պիտի քննարկեն», ասել է Թուրքիայի արտգործնախարար Բաբաջանը:

Թուրքիան պատրաստ է Շվեյցարիայի հետ կապերն ակտիվացնել, դրանով վարձահատույց լինելով Թուրքիայի եւ Հայաստանի միջեւ հակամարտության կարգավորմանն ուղղված Բեռնի միջնորդական ջանքերին, գրում է «Բեռներ ցայթունգը»՝ հիշեցնելով, որ Փերինչեքի դատավարությամբ Շվեյցարիան պատժելի համարեց Հայոց ցեղասպանության ուրացումն իր երկրում: Սա անհանգստություն է պատճառում ինչպես թուրք ժողովրդին, այնպես էլ կառավարությանը, գրում է թերթը՝ հիշեցնելով, թե 2003-ին հենց Հայոց հարցն էր պատճառը, որ Թուրքիան մերժեց Կալմի-Ռեյի այցը իր երկիր. խորհրդարանը ճանաչել էր Հայոց ցեղասպանությունը: 2005-ին Յոզեֆ Դայսն էր նույն ճակատագրին արժանացել. այն ժամանակ շվեյցարական արդարադատության մարմինները սկսել էին Փերինչեքի գործը:

Զավեշտալին այն է, որ երկու կողմերը դեռ իրար գովաբանելու բառեր կարողանում են գտնել, գրում է թերթը:

Պարզ է, որ Թուրքիան, ինչպես նախկինում, այժմ էլ խուսափում է ցեղասպանության ճանաչումից, եւ մերձեցման ուրիշ հիմք կա: Թուրքիայի արտգործնախարարը նկատել տալով 2008-ի մայիսից Շվեյցարիայի միջնորդությամբ կայացած Հայաստանի հետ իր խոսակցությունը, հույս հայտնեց, թե կովկասյան հակամարտության մեջ դիվանագիտական ճանապարհով են լուծում գտնելու: Այն, որ շվեյցարական արտգործնախարարության պաշտոնյաները մայիսյան գաղտնի բանակցություններում ներգրավված են եղել, հրապարակել են թուրքական լրատվամիջոցներն այս ամառ, ծանուցում է «Բեռներ ցայթունգը»:

Հարցին կանդրադառնանք առաջիկայում:

ՆՆԱՀԻՏ ՀՈՎՍԵՓՅԱՆ,
Գերմանիա

Տիգրան Սարգսյան. «Եկեղեցին մենք ենք»

Երեկ Արարատյան հայրապետական թեմի առաջնորդարանի դահլիճում ԱՀԹ առաջնորդ Նավասարդ արք. Կճոյանի ուղեկցությամբ ՀՀ վարչապետ Տիգրան Սարգսյանը հանդիպեց թեմի երիտասարդաց միության անդամների հետ: Երկժամանոց զրույցը միտված էր պարզելու երիտասարդների դերն ու նշանակությունը երկրի զարգացման եւ կառավարության հետ համագործակցության մեջ: Հանդիպումն սկսվեց ավանդական «Հայր մեր»-ով, որն արտասանեց նաեւ Տիգրան Սարգսյանը: Նա արդեն յոթ տարի ատենապետում է թեմական խորհուրդը եւ մինչ վարչապետի պաշտոնն ստանձնելը բազմաթիվ անգամներ է հանդիպել երիտասարդներին:

Այս անգամ վարչապետի եւ երիտասարդների հարցուպատասխանը, բնականաբար վարչապետի լիազորություններով պայմանավորված, առավել ընդգրկուն դաշտ էր ընդգրկում՝ բարոյական նկարագիր եւ քրիստոնեական արժեհամակարգ ունեցող քաղաքացի, սոցիալական ծառայությունների մտահոգիչ վիճակ, երթուղայինի ծխող վարորդներ, եկեղեցու պատմության ուսուցիչների մասնագիտական մտահոգիչ ունակություններ, աղանդներ, կաշառակերություն, հեռուստատեսություն, մշակութային իրադարձություններին անհաղորդ մարզեր, Վրաստանում հայկական եկեղեցիների ու մշակութային կոթողների անմխիթար վիճակ եւ այլն: Ուշագրավ էր վարչապետի որակումը, թե «եկեղեցին տարանջատված է պետությունից» միտքը հնամաշ է: «Եթե եկեղեցին մենք ենք, ապա ես ինչպե՞ս եւ ո՞ր պահին տարանջատեմ իմ մեջ քրիստոնյա մարդուն», հարցրեց վարչապետը:

ՍՈՒՍԱՆՆԱ ՄԱՐԳԱՐՅԱՆ

Քսանամյա հոբելյան

«Վորլդ Վիժն Հայաստան»-ը երկրի ամենամեծ հասարակական կազմակերպություններից է: Ընկերությունն աշխատում է հանրապետության 130 համայնքի ու վեց մարզի հետ՝ օժանդակելով մոտ 22000 երեխաների եւ նրանց ընտանիքներին: «Վորլդ Վիժնի» ծրագրերը ներառում են հատկապես առողջապահական, տնտեսական զարգացման, երեխաների պաշտպանության եւ հոգեւոր զարգացման ոլորտները:

Սեպտեմբերի 15-ին «Արմենիա-Մարիոթ» հյուրանոցում տեղի կունենա արարողություն՝ նվիրված «Վորլդ Վիժն» կազմակերպության գործունեության քսանամյակին: Կազմակերպության հանրային կապերի եւ հաղորդակցության բաժնի հաղորդմամբ, միջոցառմանը ներկա կլինեն բարձրաստիճան այրեր, «Վորլդ Վիժնի» նախագահ Դին Հըրշը, տեղական եւ միջազգային ՀԿ-ների ներկայացուցիչներ: Միջոցառման ընթացքում կցուցադրվի կարճամետրաժ ֆիլմ, որտեղ Հայաստանի մարզերում ապրող երեխաները կպատմեն առօրյա դժվարությունների մասին:

Հ. Հ.

Անվտանգ երթեւեկության տասնօրյակի ամփոփում

Սեպտեմբերի 1-10 ՀՀ ոստիկանությունը հանրապետության ողջ տարածքում հայտարարել էր «Անվտանգ երթեւեկության 10-օրյակ»: «**Ազգի**» ընթերցողներին ենք ներկայացնում ոստիկանության հասարակայնության հետ կապի եւ լրատվության վարչության տրամադրած վիճակագրական տվյալները, դրանք համեմատելով նախորդ տարվա նույն ժամանակահատվածի հետ:

Եթե 2007-ին տեղի ունեցած ու գրանցված 67 ճանապարհատրանսպորտային (ՃՏՊ) պատահարից (որից 25-ը՝ Երեւանում) եղել է 15 զոհ (4-ը՝ Երեւանում), 87 վիրավոր (37-ը՝ Երեւանում), ապա 2008 թվականի տասնօրյակի ընթացքում գրանցվել է 73 ՃՏՊ (որից 27-ը՝ Երեւանում), 9 զոհ (1-ը՝ Երեւանում), 95 վիրավոր (32-ը՝ Երեւանում):

Նույն ժամանակահատվածում մինչեւ 16 տարեկան երեխաների մասնակցությամբ ՃՏ պատահարների վիճակագրական-համեմատական տվյալներից պարզվում է, որ 2007-ին վթարների թիվը եղել է 9 (որից 3-ը՝ Երեւանում), զոհերինը՝ 2, վիրավորներինը՝ 7 (3-ը՝ Երեւանում): Իսկ 2008-ին արձանագրվել է 6 պատահար (որից 2-ը՝ Երեւանում), 1 զոհ (1-ը՝ Երեւանում) եւ 5 վիրավոր (1-ը՝ Երեւանում):

Վիճակագրությունից պարզ է դառնում, որ այս տարվա 10 օրերի ընթացքում նվազել է պատահարների, զոհերի թիվը, իսկ վիրավորներինը աճել է:

ՄԱՐԻՆԵՏԱ ՄԱԿԱՐՅԱՆ

«ԱԶԳ» ՕՐԱԹԵՐԹ
Հրատարակութեան ժէ տարի
Հիմնադիր եւ հրատարակիչ
«ԱԶԳ ՕՐԱԹԵՐԹ» ՍՊԸ
Երեւան 375010 Հանրապետութեան 47
ֆաքս 374 10 562863
e-mail: azg@azg.am
azg2@arminco.com
www.azg.am
Գլխաւոր խմբագիր
ՅԱԿՈԲ ԱՒԵՏԻՔԵԱՆ /հեռ 521635
Խմբագիր
ՊԱՐՈՅՐ ՅԱԿՈԲԵԱՆ /հեռ 529221
Հաշուապահութիւն (գովազդ) / հեռ 582960
Լրագրողների սենեակ /հեռ 581841
Համակարգչ. ծառայութիւն /հեռ 582483
Շուրջօրեայ լրահաւաք ծառայութիւն /հեռ 529353
Համակարգչային շարուածք «Ազգ» թերթի

Թերթի նիւթերի ամբողջական թէ մասնակի արտատպումները տպագիր մամուլի միջոցով կամ ռադիոհեռուստատեսութեամբ առանց խմբագրութեան գրաւոր համաձայնութեան խստիւ արգելւում են համաձայն ՀՀ հեղինակային իրաւունքի մասին օրէնքի
Նիւթերը չեն գրախօսւում ու չեն վերադարձւում
Գ տառով յօդուածները գովազդային են, որոնց բովանդակութեան համար խմբագրութիւնը պատասխանատուութիւն չի կրում:

"AZG" Daily NEWSPAPER
Editor-in-chief
H.AVEDIKIAN / phone: 374 10 521635
47 Hanrapetoutian st.,
Yerevan, Armenia, 0010

Ամ ճեղազրույցների թեմաներից

Թուրքիան եւ Ադրբեջանը ձեռք ձեռքի տված են գործում

Մինսկի խմբի ձեւաչափի եւ Թուրքիայի՝ ԼՂ կարգավորման խնդրում դեր ստանձնելու հավանականությունների մասին

Այս հարցի վերաբերյալ «Ժառանգությունից» Վարդան Խաչատրյանի տեսակետն այն է, որ Թուրքիան բազմիցս պետական քաղաքականությունն ուղղել է ընդդեմ Հայաստանի շահերի՝ թե՛ քաղաքական, թե՛ տնտեսական առումով (Ադրբեջանի տնտեսական շահերի սպասարկում): Մինսկի խմբի ձեւաչափի փոփոխությունն ուղղակի անթույլատրելի է, քանի որ ըստ էության Թուրքիան որոշակի կոնկրետ շահեր ունեցող, հայ ժողովրդի շահերի դեմ կոնկրետ շահեր սպասարկող պետություն է: Ձեւաչափը սպառելու մասին խոսակցությունների հիմքում Ռուսաստանի եւ Մ. Նահանգների միջեւ գոյություն ունեցող լարվածությունն է՝ վերջին հայտնի դեպքերի ֆոնին. որեւէ կերպ չարժե այս ձեւաչափը վերանայել, կոնսենսուսի գալու հնարավորությունն, ըստ Վ. Խաչատրյանի, այս ձեւաչափով է:

Արտաշես Շահբազյանը (ՀՅԴ) գտնում է, որ առաջին փաստը չէ, երբ Թուրքիան եւ Ադրբեջանը ձեռք ձեռքի տված են գործում, բայց Մինսկի խմբի ձեւաչափը ճիշտ է, Հայաստանը պետք է վճռական կերպով պաշտպանի այն պայմանավորվածությունները, որոնք եղել են Մինսկի խմբում:

ՀՀԿ-ից **Էդուարդ Շարմազանովը** եւս վերահաստատեց Մինսկի խմբի ձեւաչափին հավատարմությունը՝ նկատելով, թե անթույլատրելի է սառեցված հակամարտությունները լուծել ուժային ճանապարհով: ԲՀԿ-ն ներկայացնող **Արամ Սաֆարյանը** կրկին ԼՂՀ հակամարտության կարգավորման օպտիմալ ձեւաչափ որպես միայն Մինսկի խումբը տեսավ, իսկ հիշելով ձեւաչափը փոխելու Ադրբեջանի փորձերը՝ խոստացավ, որ եթե այդպիսիք կրկնվեն, ապա՝ ԵԱՀԿ վեհաժողովի աշնանային նստաշրջանում այդ հարցն ադրբեջանցի պատվիրակները կրկին բարձրացնեն, ապա հայկական կողմը համարժեք պատասխան կտա:

ԵԽԽՎ մոնիտորինգի հանձնաժողովի նիստում Հայաստանի վերաբերյալ հակիրճ քննարկման մասին

Այդ քննարկման ընթացքում նշվել է ինչպես առաջընթացը, այնպես էլ առկա բարդ խնդիրները, իսկ Հայաստանը հերթական ժամանակն է ստացել բանաձեւի կատարումն ապահովելու համար: Սակայն «Ժառանգությունից» **Զարուհի Փոստանջյանը** նկատեց, թե առաջընթացի մասին խոսք լինել չի կարող, ընդհակառակը, հետընթաց է՝ «Հեռուստատեսության եւ ռադիոյի մասին» օրենքի վերջին փոփոխությամբ, իսկ Հայաստանի վերաբերյալ հակիրճ զեկույցը պայմանավորված էր Վրաստանի դեպքով, քանի որ ողջ ուշադրությունն այսօր սեւեռվել է հենց այդ խնդրի վրա, մեր նկատմամբ ուշադրությունը նվազել է: ԲՀԿ-ական **Նաիրա Զոհրաբյանն** էլ քաղաքական ռիսկեր տեսավ Փոստանջյանի նշած օրենքի փոփոխության մեջ:

Հովհաննես Մարգարյանն, անդրադառնալով ԵԽԽՎ մոնիտորինգի հանձնաժողովում առաջարկված փաստահավաք խմբի գաղափարին, նշեց, թե նախագիծ է առաջարկված՝ կոալիցիայից, Ազգային կոնգրեսից եւ «Ժառանգություն» կուսակցությունից հավասարաչափ կազմված անդամներով խումբ ձեւավորելու:

ՀՅԴ-ից **Արտաշես Շահբազյանի** կարծիքով էլ մոնիտորինգի բանավոր զեկույցի հարցում անդրադարձի համար դեր խաղաց ռուս-վրացական հակամարտությունը՝ ուշադրության ծանրակշիռ մասը կենտրոնացել է այլ ուղղությամբ. Հայաստանը ներկայացրել է այն քայլերը, որոնք կատարել են այս ընթացքում. «Հավանաբար խոհեմ դիրքորոշումը հենց սա էր՝ ԵԽԽՎ-ն, արձանագրելով այն գործընթացները, որ տեղի են ունեցել, խուսափել է վերջնական եզրահանգումներից, դրանք թողնելով հունվար ամսվան»:

Ըստ ՀՀԿ-ից **Հերմինե Նաղդալյանի**՝ Համմարբերգը հայտարարել է, որ դիտարկումները պետք է շարունակվեն, Հայաստանի անելիքները հստակ են, ԵԽԽՎ-ն անդրադառնալու է դրանց կատարմանը:

Ադրբեջանական ապատեղեկատվություն

Ըստ ադրբեջանական լրատվամիջոցների՝ Գյուլը Ալիեւի հետ հանդիպման ժամանակ հայտարարել է, թե Սերժ Սարգսյանն իրեն ասել է՝ մենք պատրաստ ենք վերադարձնել Ադրբեջանի օկուպացված տարածքները

Ըստ **Հ. Մարգարյանի**՝ Հայաստանի նախագահն այդպիսի հայտարարություն չի արել, իսկ մենք բազմաթիվ անգամ ադրբեջանական ապատեղեկատվության ականատեսն ենք եղել ինտերնետային կայքերում. «Մենք կողմ ենք կառուցողական- հավասարակշիռ արտաքին քաղաքականության», ասաց՝ ավելացնելով, թե հարեւաններին չենք ընտրում՝ փորձենք սառույցը կոտրել երկու կողմից էլ առանց նախապայմաններ նշելու:

Ա. Շահբազյանի խոսքով, Գյուլի՝ ադրբեջանական լրատվամիջոցներից վերցրած այդ հայտարարությունը հիշեցնում է ծաղկաքաղ, դժվար է ասել, թե հաջորդող-նախորդող մտքերն ինչ են եղել. իմանալով թուրքական եւ ադրբեջանական աղբյուրների ոճը, որոնք մեկ անգամ չէ, որ բացահայտ ստեր են խոսել, չի կարելի նրանց ստերը մեկնաբանել: Անշուշտ մտահոգիչ կլիներ, եթե հենց այդպես ինչած լիներ հայտարարությունը:

Ըստ **Էդուարդ Շարմազանովի**՝ հայկական կողմի համար պարզ է, որ թուրքական կողմը ղարաբաղյան հակամարտության մեջ միշտ էլ ունեցել է ադրբեջանամետ դիրքորոշում, եւ Հանրապետականի դիրքորոշումը հիշեցրեց՝ ԼՂՀ-ն չեն տեսնում Ադրբեջանի կազմում,

Հայաստանը եւ ԼՂՀ-ն պետք է ունենան ընդհանուր սահման, անվտանգության ապահովմամբ, բանակցություններն այդ հարցերի վերաբերյալ պետք է գնան:

ՄԱՐԻՆԵՏԱ ԽԱՉԱՏՐՅԱՆ

Երկու սցենար՝ 50-50 հնարավորությամբ

1-ին էջից

ՕԵԿ-ից **Հովհաննես Մարգարյանը** ջուգեց «եթե»-ներով եւ «ապա»-ներով կառուցել իր պատասխանը, Հանրապետական կուսակցության ուռռեցիք խնդիրն է, քննարկող ներքին էլ: Նա կտրեց չհամարեց գնահատական տալ ԱԺ գործող նախագահի աշխատանքին. ՕԵԿ-ը քաղաքական ուժը ընտանիք է համարում, ընտանիքի խնդիրն է: Հովիկ Աբրահամյանի թեկնածության մասով՝ Մարգարյանն ինքը առաջընթացի եւ նորության կողմնակից է, ՀՀԿ-ի ընդունած որոշումը ընդունելի կլինի նաեւ «Օրինաց»-ի համար՝ մասնավորապես Հովիկ Աբրահամյանի թեկնածությունը:

ՀՅԴ-ից **Արտաշես Շահբազյանը** մատնացույց արեց քաղաքական էթիկան, որը պահանջում է զուսպ լինել գործընկեր կամ ոչ գործընկեր կուսակցությունների ներսի գործընթացների հանդեպ. «Մենք չենք մտնում ուրիշների ներքին հարցերի մեջ. եթե խնդիրը բարձրացվել է, ուրեմն ինչ-ինչ հիմնավորումներ ունեն, ՀՀԿ խորհրդի վերջնական եզրակացության մեջ պետք է հիմնավորումներ լինեն», բայց եւ նշեց, թե ինչ-որ փոփոխություններ, որ կատարում են, դրանք ԱԺ աշխատանքները բարելավելու նպատակ պետք է ունենան:

ՀՀԿ-ական **Մկրտիչ Մինասյանը** հղում արեց Թորոսյանի խոսքին, թե ՀՀԿ խորհրդի նիստին կիմանանք հիմնավորումները, իսկ ընդհանրապես՝ իշխանության ողնաշարը կազմող կուսակցությունն իրավունք ունի իր առաջադրած թեկնածուների վերաբերյալ այս կամ այն կերպ վերաբերմունքը ձեւավորելու:

ՀՀԿ փոխնախագահ **Ռազմիկ Զոհրաբյանն** ասել էր, թե աղյուսների բանակը չեն կարող ղեկավարել խոյերը (Ա. Թորոսյանը կենդանակերպի նշանով խոյ է), ո՞ր նշանի տակ ծնվածները կարող են: **Էդուարդ Շարմազանովն** ասաց. «Բոլորը», ապա եւ հավաստիացրեց, որ սեպտեմբերի 16-ից հետո կիմանաք այս բոլորի շարժառիթը: Այս պատճառով ՀՀԿ-ն կպառակտվի՞. Շարմազանովը գնաց ՀՀԿ ակունքներ՝ ստեղծվել է 1990 թվականի ապրիլի 2-ին, ընտրությունից-ընտրություն կուսակցության վստահությունն ավելացել է, իսկ պառակտումն ուտոպիայի ոլորտից է, Թոմաս Մորն էլ չէր կարող երեւակայել, բա էդ ակունքներում Տ. Թորոսյանը չէ՞ր կանգնած:

Ահա այս թարմ տեսակետների ֆոնին մեզ մնում է խկատես սպասել սեպտեմբերի 16-ին, իսկ մինչ այդ ենթադրություններ անել, որը մեզ ոչ ոք չի կարող արգելել:

Եվ այսպես, Տ. Թորոսյանը, փաստորեն, երկու ճանապարհ ունի հիմա. կամ մինչեւ ՀՀԿ խորհրդի նիստը, կամ էլ հենց նիստից հետո (որտեղ ոչ ոք չի կասկածում, որ քվեարկությամբ կվերահաստատվի գործադիր մարմնի որոշումը) առանց աղմուկի հրաժարական գրել եւ ընդունել այն պաշտոնը, որն իրեն առաջարկվում է, այդ դեպքում ամեն ինչ կանխատեսելի կլինի, նա կխնայի իր եւ մյուս հանրապետականների նյարդերը, որոնց մեջ, այնուամենայնիվ, նա մի քանի կողմնակից ունի, եւ անձայն կգնա վերականգնելու իր հոգու հանգիստն այդ ենթադրյալ պաշտոնում: Երկրորդ ճանապարհը Տ. Թորոսյանին մոտիկից ճանաչողների կարծիքով եւս հավանական է, որ նա ընտրի. ՀՀԿ խորհրդի որոշման դեպքում էլ հրաժարական չի գրում, թողնում է, որ պաշտոնանկության գործընթաց սկսվի, ԱԺ դահլիճում կատարվում է մի բան, ինչը հիշեցնում է Ավագ հինգշաբթի երեկոյան Պետրոսի երիցս ուրացումը Տիրոջը, դա նաեւ շատ վատ վիճակի մեջ է դնելու իր նախկին գործընկերներից շատերին, որոնք հրապարակավ պետք է նրա երեսին բացասական արտահայտվեն: Հետո ԱԺ ամբիոնից Տ. Թորոսյանը հրաժարվում է պաշտոնից՝ չսպասելով պաշտոնանկության քվեարկությանն ու հայտարարում նաեւ ՀՀԿ-ից դուրս գալու մասին, ինչը, խոստովանենք, կարող է շատ վատ անդրադարձ ունենալ ՀՀԿ իմիջի վրա եւ անգամ պառակտումների սկիզբ դառնալ: Այս երկու սցենարն էլ, եթե հետեւենք վերջին օրերի շշուկներին, Տ. Թորոսյանի քողարկված, բայց նկատելի սպասումին ինչ-որ նշմարի, 50-50 հնարավոր են:

Բոլոր դեպքերում՝ Տ. Թորոսյանի հրաժարականի սցենարը, որ նախապես հղացվել էր սահուն ընթացքի իրականացում միայն կանխատեսելով, արդեն իսկ բարդացել է, երբ գործադիր մարմնի որոշումից հետո նա հրաժարական չտվեց: Մնացյալն արդեն այնպես կանխատեսելի չէ, ինչպես պնդում են պաշտոնափոխության կողմնակից հանրապետականները:

ՆՈՐ ԳԻՐՔ

«Կանաչ ու Սեւ»

Լույս է տեսել լրագրող, տարածաշրջանային հակամարտությունների գծով փորձագետ Թաթուլ Հակոբյանի «Կանաչ ու Սեւ» խորագիրը կրող գիրքը նվիրված ղարաբաղյան պատերազմի պատմությանը: Գիրքը, որը բաղկացած է 584 էջից եւ մի քանի տասնյակ լուսանկարներից, հեղինակի 6 տարիների քրտնաջան աշխատանքի արդյունքն է: Գրքի սկզբում հեղինակի եւ նրա կատարած աշխատանքի մասին կարծիքներ են հայտնում արտաքին գործերի նախկին նախարար Վարդան Օսկանյանը, «**Ազգ**» օրաթերթի գլխավոր խմբագիր Հակոբ Ավետիքյանը, «Արմենիան ռիփորթըր» շաբաթաթերթի խմբագիր Վինսենթ Լիման, Երեւանի մամուլի ակումբի նախագահ Բորիս Նավասարդյանը: Գրքի մասին վերջինս գրում է. «Լրագրող Թաթուլ Հակոբյանի «Կանաչ ու Սեւ» գիրքը տարբերվում է մյուսներից: Հեղինակը ներկայացնում է հակամարտության տարբեր տեսակետները որպես հայ մարդ, ում խորթ չեն ազգային զգացմունքները, այլ ոչ թե որպես կողմնակի փորձագետ: Լրագրողը հարգանքով է վերաբերվում փաստերին, ձգտում է լուսաբանել իրադարձությունները՝ հաշվի առնելով ականատեսների եւ մասնակիցների ամենատարբեր մեկնաբանությունները»:

Սեպտեմբերի 3-ին գրքի շնորհանդես-վաճառքը տեղի է ունեցել Ստեփանակերտի «Արմենիա» հյուրանոցում, Ղարաբաղի ժուռնալիստների միության եւ Ստեփանակերտի մամուլի ակումբի նախաձեռնությամբ:

Երեւանում Թաթուլ Հակոբյանի գրքի շնորհանդես-վաճառքը տեղի կունենա սեպտեմբերի 17-ին «Ուրբաթ» ակումբում:

ՕՐԱԿԱՐԳ

Այսօր

- 10.00-Գիտությունների ազգային ակադեմիայում կսկսվի նյարդաբանների միջազգային գիտաժողով:
- 11.00-Բնապահպանության նախարարությունում տեղի կունենա էկոփորձաքննության հանձնաժողովի նիստ. քննարկման կդրվի «Երեւան ՋԷԿ» ՓԲԸ-ի ներկայացրած համակցված շոգեգազային ցիկլով էներգաբլոկի աշխատանքային նախագիծը:
- 12.00-«Ուրբաթ» ակումբի հյուրն է ԳԱԱ Հայոց ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտի տնօրեն Հայկ Դեմոյանը: Հյուրը կխոսի Թուրքիայի նախագահի Հայաստան կատարած այցի օրերին ցեղասպանության հուշահամալիրի եւ թանգարանի այցելությունների, մասնավորապես՝ թուրք այցելուների տպավորությունների, վերաբերմունքի եւ դրա արձագանքների մասին:
- 12.00-«Գոլդեն թուլիփ» հյուրանոցում տեղի կունենա «Վերադարձի» դասականի երաժշտության» 2-րդ փառատոնին նվիրված մամուլի ասուլիս:
- 12.00-«Հայելի» ակումբի հյուրն է Դավիթ Հակոբյանը:
- 12.00-«Ազդակ» ակումբի հյուրն է Գագիկ Կոստանդյանը: Թեման՝ «Ներքաղաքական իրավիճակներ եւ կայունության ապահովում»:
- 14.00-Գրականության եւ արվեստի թանգարանում տեղի կունենա հանդիպում գրող, հրապարակախոս, թանգարանի նախկին տնօրեն Ստեփան Ալաջաջյանի հետ:

Երկուշաբթի

- 13.00-«Ուրբաթ» ակումբի հյուրերն են «Գործընկերություն հանուն բաց հասարակության» նախաձեռնության անդամ, ինչպես նաեւ մի քանի այլ հասարակական կազմակերպությունների ներկայացուցիչներ: Հյուրերը կխոսեն սեպտեմբերի 27-ին կայանալիք «Հազարամյակի մարտահրավեր-հիմնադրամ Հայաստան» ծրագրի «Շահառուների խորհրդի» երրորդ գումարման ընտրությունների մասին, հանդես կգան ընտրություններին չմասնակցելու մասին հայտարարությամբ:

100-ամյակ

Վիկտոր Համբարձումյան

Սեպտեմբերի 18-ին լրանում է աշխարհահռչակ գիտնական, ԵՊՀ աստղաֆիզիկայի ամբիոնի հիմնադիր եւ մինչեւ 1994-ը անփոփոխ վարիչ, ակադեմիկոս Վիկտոր Համազասպի Համբարձումյանի ծննդյան 100 տարին: Նրա շուրջ 65 տարվա գիտական, մանկավարժական եւ գիտակազմակերպչական գործունեությունը, ըստ էության, նշանակալից երեւույթ է:

Նրա արտասովոր ընդունակությունները ճշգրիտ գիտությունների ասպարեզում ի հայտ են գալիս վաղ հասակից: Տակավին 11 տարեկան հասակում նա մեծ հափշտակությամբ կարդում է Միտչելի «Երկնային մարմիններ» գիրքը, որը բախտորոշ նշանակություն է ունենում նրա հետագա մասնագիտական կողմնորոշման համար:

Վ. Համբարձումյանի կյանքում որոշակի դեր է խաղացել Մոսկվայի համալսարանի շրջանավարտ, աստղագիտական կրթությամբ Նիկոլայ Իգնատեւիչ Սոտակովը:

1928-ին գերազանց առաջադիմությամբ ավարտում է Լենինգրադի համալսարանը, սակայն դիպլոմ չի ստանում՝ հիշելով հոր խրատները, որ սովորում են ոչ թե դիպլոմի, այլ գիտելիքների համար: Դիպլոմը ստանում է 50 տարի անց. այնտեղ գրված էր. «Ավարտել է 1928 թ., բայց հանձնվել է 1978 թ.»: Առաջին լուրջ գիտական աշխատանքը նա կատարում է ուսանողական տարիներին՝ 1925-ին, իր շնորհալի դասընկեր Կոզիրեւի հետ, որը հրատարակվեց գերմանական «Astronomishe Nachrichten» հայտնի ամսագրում: Աշխատանքը նվիրված էր Արեգակի ֆիզիկայի հարցերին:

Համալսարանն ավարտելուց անմիջապես հետո Վ. Համբարձումյանն ընդունվում է ասպիրանտուրա Պուլկովոյի աստղադիտարանում: Նրա գիտական ղեկավարն էր նշանավոր գիտնական, ակադեմիկոս Ա. Ա. Բելոպոլսկին: Ասպիրանտական տարիներին նա կատարում է մթնոլորտների եւ միգամածությունների ֆիզիկային վերաբերող աշխատանքներ: 1931-ին ասպիրանտուրան ավարտելուց հետո նա հրավիրվում է աշխատանքի Լենինգրադի պետական համալսարան, որտեղ մինչեւ 1934-ը աշխատում է որպես դոցենտ, իսկ 1934-ից՝ պրոֆեսոր: Հենց նույն տարում նա համալսարանում հիմնադրում է մեր երկրում աստղաֆիզիկայի առաջին ամբիոնը: 1938-ից Վ. Համբարձումյանը միաժամանակ կատարում է Լենինգրադի պետական համալսարանի աստղադիտարանի տնօրենի պարտականությունը:

Լենինգրադի համալսարանում աշխատելու առաջին տարիներին նա գիտական բեղմնավոր գործունեություն ծավալեց աստղերի եւ միգամածությունների ֆիզիկայի ուղղությամբ: Ցույց տվեց ճառագայթման նշանակալից դերը գազային միգամածություններում, լուծեց այդ օբյեկտներում ատոմների մետաստաբիլ մակարդակներում կուտակման խնդիրը, մշակեց նոր մեթոդներ մոլորակաձեւ միգամածությունների միջուկների ջերմաստիճանի եւ գազային միգամածությունների էլեկտրոնային ջերմաստիճանների որոշման համար: Վ. Համբարձումյանն ստեղծեց մոլորակաձեւ միգամածությունների ճառագայթային հավասարակշռության տեսություն, որը հիմք դարձավ այդ ուղղությամբ հետագայում կատարած աշխատանքների համար: Այդ ասպարեզի զարգացման գործում զգալի ներդրում ունեցավ նրա շնորհալի աշակերտ, ակադեմիկոս Վ. Սոբոլեւը: Վ. Համբարձումյանը տվեց աստղերի գազային թաղանթների եւ միգամածությունների զանգվածների որոշման նոր մեթոդ:

Վերը նշված աշխատանքները հիմք հանդիսացան ինչպես Խորհրդային Միությունում, այնպես էլ արտասահմանում կատարելու բազմաթիվ հետազոտություններ աստղերի եւ միգամածությունների ֆիզիկայի բնագավառում: Ձեւավորվեց աստղագիտության մի նոր ճյուղ՝ աստղաֆիզիկա: Վ. Համբարձումյանը առաջիններից մեկն էր աշխարհում եւ առաջինը Խորհրդային Միությունում, որ գրեց «Տեսական աստղաֆիզիկա» գիրքը, որով սկսեցին դասախոսություններ կարդալ ինչպես Լենինգրադի, այնպես էլ Միության շատ համալսարաններում: Իրավամբ կարելի է ասել, որ Վ. Համբարձումյանը դարձավ տեսական աստղաֆիզիկայի հիմնադիրը Խորհրդային Միությունում:

1940-ի սկզբին Վ. Համբարձումյանը չափազանց սրամիտ լուծում տվեց միջավայրում էլեկտրամագնիսական ճառագայթման տարածմանը: Ելնելով այժմ իր անունը կրող «Ինվարիանտության սկզբունքից»՝ նա մշակեց մաթեմատիկական արդյունավետ մեթոդներ՝ աստղերի ընդերքում եւ գազային միջավայրում ճառագայթման տեսության խրթին հարցերի լուծման համար: Դրանցից հետո այդ ուղղությամբ մեր երկրում եւ արտասահմանում մեծ թվով աշխատանքներ կատարվեցին: 1950-ական թթ. այդ սկզբունքը կիրառական մաթեմատիկայի մի նոր ուղղության ստեղծման հիմք դարձավ: Բազմազան են դրա կիրառությունները ֆիզիկայի ամենատարբեր բնագավառներում:

Կարեւորագույն գործերից մյուսը, որով Վ. Համբարձումյանը զբաղվում էր երիտասարդ տարիներից մինչեւ իր կյանքի վերջը, «հակադարձ խնդիրների պրոբլեմների» ձեւակերպումն է եւ այդ ուղղությամբ մի շարք արժեքավոր կոնկրետ խնդիրների լուծումը: 1929-ին գերմանական «Zeitschrift für physik» հանդեսում նա հրապարակեց մի հոդված, որտեղ լուծում է մաթեմատիկական ֆիզիկայի մի դժվարին պրոբլեմ. օպերատորների սեփական արժեքների սպեկտրով ինչպե՞ս գտնել համապատասխան օպերատորը: Այդ աշխատանքն ունեցավ տարօրինակ ճակատագիր. ըստ էության՝ այն մաթեմատիկական բնույթի էր, բայց հեղինակը, նկատի ունենալով նրա արժեքը բնագիտության համար, տպագրեց «Ֆիզիկա» ամսագրում: Սակայն չարժանացրին ուշադրության՝ համարելով, որ զուտ մաթեմատիկական բնույթի է, իսկ մաթեմատիկոսներն էլ պարզապես մնացին անտեղյակ: Շուրջ 15 տարի հետո այն «հայտնագործեց» շվեդացի մի երիտասարդ մաթեմատիկոս, որը դրա հիման վրա կատարեց բազմաթիվ հետազոտություններ: Դրանից հետո այդ պրոբլեմի շուրջը ստեղծվեց ակտուալ ուղղություն, որով զբաղվում եւ մինչեւ այժմ էլ շարունակում են զբաղվել շատ մաթեմատիկոսներ, ինչպես ԽՍՀՄ-ում, այնպես էլ արտասահմանում: Պրոբլեմի նշանակությունը դուրս եկավ ֆիզիկայի եւ աստղաֆիզիկայի սահմաններից եւ ձեռք բերեց համընդհանուր բնույթ, այժմ հայտնի է «հակադարձ խնդիրների պրոբլեմ» անունով: Այդ պրոբլեմի վերաբերյալ Վ. Համբարձումյանը 1930-ին մշակեց մեթոդ, որի օգնությամբ աստղերի տեսանելի հարթբաշխման պատկերով կարելի է որոշել նրանց իրական տարածական բաշխումը: «Հակադարձ խնդիրների պրոբլեմը» ոչ պակաս հրատապ նշանակություն ունի նաեւ կենսաբանության եւ բժշկության մեջ:

Վ. Համբարձումյանի հանճարեղ միտքը թափանցել է նաեւ աստղաբաշխությանը եւ տիեզերածնությանը վերաբերող շատ պրոբլեմների մեջ, որոնց լուծումները էապես առաջ մղեցին այդ ուղղությունները: Դրանք հետագայում գտան լայն կիրառություններ մեծ թվով հետազոտողների կողմից: Այս մեթոդներով Վ. Համբարձումյանի կատարած հետազոտությունների արդյունքները թույլ տվեցին նրան արմատապես փոխել մինչ այդ գոյություն ունեցող գնահատականը գալակտիկայի եւ նրանում պարունակվող աստղային համակարգերի տարիքների համար: Մեր գալակտիկայի տարիքը նա գնահատեց 1010 տարի, որը երեք կարգով ավելի փոքր է, քան մինչ այդ գոյություն ունեցող գնահատականը: Այս սանդղակը կոչվում է կարճ սանդղակ եւ հաստատվեց հետագա 3 տասնամյակների ընթացքում կատարված հետազոտություններում:

Վերը նշված աշխատանքները Վ. Համբարձումյանին բերեցին համաշխարհային համբավ: 1939-ին նա ընտրվեց ԽՍՀՄ ԳԱ թղթակից անդամ: 1941-ին Վ. Համբարձումյանը նշանակվում է Լենինգրադի պետական համալսարանի գիտական աշխատանքների գծով պրոռեկտոր: Հայրենական մեծ պատերազմի տարիներին Լենինգրադի համալսարանի գիտական լաբորատորիաները էվակուացվեցին Ելաբուգա քաղաք: Ստեղծվեց Լենինգրադի համալսարանի մասնաճյուղ, որը գլխավորում էր Վ. Համբարձումյանը: Նրա ղեկավարությամբ այնտեղ կատարվեցին պաշտպանական եւ ժողովրդատնտեսական նշանակության արժեքավոր աշխատանքներ:

1943-ին Վ. Համբարձումյանը հրավիրվեց Հայաստան՝ նոր կազմակերպված ակադեմիայի իսկական անդամ եւ փոխնախագահ ընտրվելու կապակցությամբ: 1944-ին նա միաժամանակ կատարում էր Երեւանի աստղադիտարանի տնօրենի եւ համալսարանի աստղաֆիզիկայի ամբիոնի վարիչի պարտականությունները: 1946-ին Բյուրականում Վ. Համբարձումյանի ղեկավարությամբ սկսվեց աստղաֆիզիկական դիտարանի կառուցումը:

Վ. Համբարձումյանի գիտական գործունեության ամենաբեղմնավոր փուլերից մեկը եղավ երկնային մարմինների ծագմանը եւ զարգացմանը նվիրված հետազոտությունների ժամանակաշրջանը: Ցուլի տիպի անկայուն աստղերի մասին կուտակված դիտողական նյութի խոր անալիզը 1947-ին նրան բերեց մեր գալակտիկայում նոր տիպի աստղային համակարգերի հայտնաբերմանը: Նա ապացուցեց, որ այդ համակարգերը աստղառաջացման օջախներ են եւ նրանց անվանեց աստղասփյուռներ: Ապացուցվեց, որ աստղառաջացման պրոցեսները շարունակվում են նաեւ արդի փուլում եւ դրանով հերքվեց համընդհանուր ճանաչում գտած դոգմատիկ այն պատկերացումը, որ աստղերը առաջացել են միաժամանակ միլիարդավոր տարիներ առաջ: Բացառիկ նշանակություն ունի նաեւ այն եզրակացությունը, որ աստղերը առաջանում են խմբերով: Աստղասփյուռների հայտնագործումը եւ դրանց ուսումնասիրությունը հնարավորություն տվեցին բացահայտելու աստղերի խմբերի, կույտերի եւ գազային միգամածությունների ֆիզիկական առանձնահատկությունները եւ դրանց տիեզերածնական դերը:

1961 թ. Բյուրականի աստղադիտարանի 1մ Շմիդտի տիպի դիտակի բացման արարողությունը, բացումը կատարեց ԽՍՀՄ ԿԿ գլխավոր քարտուղար Ն.Ս.Խրուշչովը:

Բյուրականի եւ աշխարհի բոլոր առաջավոր աստղադիտարաններում տարվեցին աստղասփյուռների հետազոտություններ՝ բացահայտելով դրանց առանձնահատկությունները: Դրանցում դիտողական փաստերով ապացուցվեց Վ. Համբարձումյանի 1949-ին կատարած այն եզրակացությունը, որ դրանք դինամիկորեն անկայուն ընդարձակվող օբյեկտներ են:

Աստղասփյուռների հայտնագործման եւ ուսումնասիրման համար Բ. Մարգարյանի հետ 1950-ին նրան շնորհվեց ԽՍՀՄ Պետական մրցանակ:

Վ. Համբարձումյանի գիտական ակնառու հաջողությունները համընդհանուր ճանաչում գտան: Նա 1953-ին ընտրվում է ԽՍՀՄ ԳԱ իսկական անդամ:

Միշտ Վ. Համբարձումյանի ուշադրության կենտրոնում են եղել գալակտիկաների, դրանց խմբերի եւ կույտերի ծագման ու զարգացման պրոբլեմները: Նա ցույց տվեց, որ գալակտիկաների ռադիոճառագայթումը պայմանավորված է նրանց կենտրոնական մասի կամ, ինչպես անվանում են, միջուկների ակտիվությամբ: Նա զարգացրեց միջուկների ակտիվության գաղափարը, տվեց նրանց ակտիվության փուլերը եւ այդ մասին 1958-ին զեկուցում կարդաց Սոլվեյի (Բելգիա) կոնֆերանսում: 1950-ական թթ. երկրորդ կեսին գոյացավ միջուկների ակտիվության Վ. Համբարձումյանի հայեցակարգը: Այն կատարյալ հեղաշրջում էր աստղագիտության զարգացման ասպարեզում: Շուտով աշխարհի գրեթե բոլոր առաջավոր աստղադիտարաններն անցան գալակտիկաների ուսումնասիրման թեմատիկային: Գալակտիկաների ակտիվության ուսումնասիրության բնագավառում հատկապես մեծ հաջողության հասան Բյուրականի աստղադիտարանի եւ ԵՊՀ աստղաֆիզիկայի ամբիոնի կոլեկտիվները, քանզի այդ օջախներում էին ծնվել այդ գաղափարները:

1960-ական թթ. սկզբներին Վ. Համբարձումյանի եւ Գ. Սահակյանի համատեղ աշխատանքներում հիմնադրվեց տեսական աստղաֆիզիկայի մի նոր ուղղություն՝ այլասերված գերխիտ պլազմայի եւ գերխիտ երկնային մարմինների տեսությունը: Այդ օբյեկտները կոչվում են նեյտրոնային աստղեր: Այժմ մենք ունենք Վ. Համբարձումյանի անվան հետ կապված եւս մի հետաքրքրական բնագավառ:

Ծանրակշիռ է Վ. Համբարձումյանի վաստակը գիտակազմակերպչական եւ հասարակական գործունեության ասպարեզում: Նրա խելամիտ ու նպատակասլաց ղեկավարությամբ Հայկական ՍՍՀ գիտությունների ակադեմիան աննախադեպ զարգացում ապրեց: Մեր երկրի խոշոր գիտական կենտրոններում, գիտության տարբեր ասպարեզներում աճեցին մեծաքանակ բարձրորակ կադրեր, որոնք հնարավորություն տվեցին կազմակերպելու բազմաթիվ գիտահետազոտական ինստիտուտներ եւ լաբորատորիաներ: Վ. Համբարձումյանի գործունեության ուղենիշն էր, որ մեր ակադեմիան իր գիտական գործունեությամբ չզիջի երկրի միութենական ակադեմիային: Ղեկավարվելով այդ սկզբունքով՝ նրան հաջողվեց ստեղծել մի շարք ինքնատիպ գիտական ուղղություններ, որոնց շնորհիվ մեր ակադեմիան 60-ական թթ. արդեն հայրենական գիտության առաջավոր ջոկատներից մեկն էր՝ իր ուրույն դեմքով եւ հեղինակությամբ, իսկ աստղաֆիզիկայի ասպարեզում երկար տարիներ հանդես էր եկել որպես առաջատար: 1955-ից մինչեւ 1958-ը Վ. Համբարձումյանը ԽՍՀՄ ԳԱ նախագահության անդամ էր, խորհրդային աստղագետների համընդհանուր ճանաչում գտած առաջնորդ, 1952-64 թթ.՝ ԽՍՀՄ ԳԱ Կոսմոգոնիայի հանձնաժողովի նախագահ, 1975-1988 թթ.՝ ԽՍՀՄ ԳԱ Աստղագիտության միացյալ խորհրդի նախագահ: Խորհրդային աստղագետների պատվիրակության ղեկավար է եղել Միջազգային աստղագիտության միության բազմաթիվ համագումարներում եւ գիտաժողովներում, իսկ 1961-64 թթ. եղել է Միջազգային աստղագիտական միության նախագահ: 1965-ին նա հիմնադրել է «Աստղաֆիզիկա» հանդեսը եւ նրա գլխավոր խմբագիրն է եղել մինչեւ 1988-ը: 1968-72 թթ. եղել է Գիտական միությունների միջազգային խորհրդի նախագահ: Հայկական ՍՍՀ «Գիտելիք» ընկերության վարչության նախագահն էր հիմնադրման օրվանից (1947 թ.), ինչպես նաեւ «Հայկական սովետական հանրագիտարանի» գլխավոր խմբագիրը:

Իր ամբողջ գիտական գործունեության ընթացքում նա եղել է ակտիվ հասարակական-քաղաքական գործիչ: 1944-ից մինչեւ Հայաստանի անկախացումը ԽՍՀՄ Գերագույն խորհրդի պատգամավոր էր, իսկ 1948-ից մինչեւ Հայաստանի անկախացումը՝ ՀԽՍՀ Կենտրոնական կոմիտեի անդամ:

Վ. Համբարձումյանի գիտական գործունեությունը բարձր են գնահատել մեր երկրի եւ աշխարհի գիտական կազմակերպությունները: Դրա վառ վկայությունն այն է, որ նա 24 գիտությունների ակադեմիաների (ԱՄՆ, Անգլիա, Ֆրանսիա, Իտալիա, Իռլանդիա, Ավստրիա, Բելգիա, Գերմանիա, Դանիա, Բուլղարիա, Արգենտինա, Հնդկաստան, Չեխոսլովակիա եւ այլն) օտարերկրյա իսկական եւ պատվավոր անդամ էր, արտասահմանյան 6 համալսարանների (Սորբոն, Լյեժի, Լա Պլատա եւ այլն) պատվավոր դոկտոր, նրան շնորհվել են բազմաթիվ պատվավոր կոչումներ եւ մեդալներ, այդ թվում՝ ԽՍՀՄ ԳԱ բարձրագույն պարգեւը՝ Լոմոնոսովի անվան մեդալը: Նա երկու անգամ արժանացել է ԽՍՀՄ Պետական մրցանակի, նրան շնորհվել է Սոցիալիստական աշխատանքի կրկնակի հերոսի կոչում:

Վ. Համբարձումյանը՝ որպես մեծ բնագետ եւ գիտության կազմակերպիչ, իր պատվավոր տեղն է գրավել համաշխարհային գիտության պատմության մեջ եւ հատկապես հայ ժողովրդի մեծանուն զավակների շարքում:

Է. Վ. ՉՈՒԲԱՐՅԱՆ
Ակադեմիկոս Գ. Ս. Սահակյանի անվան ԵՊՀ տեսական ֆիզիկայի ամբիոնի վարիչ, ՀՀ ԳԱԱ ակադեմիկոս, ֆիզմաթ. գիտ. դոկտոր, պրոֆեսոր

Մ. Ա. ՂԱԶԱՐՅԱՆ
Ակադեմիկոս Վ. Հ. Համբարձումյանի անվան ԵՊՀ աստղաֆիզիկայի ամբիոնի պրոֆեսոր, ֆիզմաթ. գիտ. դոկտոր

Մասնավորեցում

ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅՈՒՆԸ ՏԵՂԵԿԱՑՆՈՒՄ Է

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ
մրցույթի անցկացման մասին
(ծածկագիր՝ 787-Ն-1)

Ի կատարումն ՀՀ կառավարության 2008թ.-ի հուլիսի 24-ի թիվ 787-Ն որոշման 1-ին կետի՝ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչությունը հրավիրում է մասնավորեցման բոլոր սուբյեկտներին մասնակցելու Գյումրի քաղաքի **Ղարիբջանյան N 28** հասցեում գտնվող՝ 135.44 քառ. մ. ընդհանուր մակերեսով անշարժ գույքի (այսուհետ՝ գույք) օտարման մրցույթին (ծածկագիր՝ 787-Ն-1):

1. Ընդհանուր տեղեկություններ

1.1.	Գույքի հասցեն	ՀՀ Շիրակի մարզ, քաղ. Գյումրի, Ղարիբջանյան 28
1.2.	ՀՀ կառավարության որոշման համարը եւ ամսաթիվը	N 787-Ն, 24.07.2008թ.
1.3.	Գույքի գնահատման ամսաթիվը	29.02.2008թ.
1.4.	Անշարժ գույքի մակերեսը (քառ.մ.)	135,44
1.5.	Գույքի գնահատված արժեքը (հազ. դրամ)	2 097
1.6.	Գույքի զբաղեցրած, օգտագործման եւ սպասարկման համար անհրաժեշտ հողատարածքը (քառ. մետր)	142,42
1.7.	Հողամասի 1ք.մ.-ի կադաստրային արժեքը (դրամ)	1914
1.8.	Անշարժ գույքի սեփականության իրավունքի պետական գրանցման վկայականի համարը, ամսաթիվը	N 2409271, 16.08.2007թ.

2. Տեղեկություններ օտարվող գույքի կազմի մասին

Հ/Հ	Գույքի անվանումը	Հաշվեկշռային արժեքը (հազ. դրամ)	Գնահատված արժեքը (հազ. դրամ)
2.1.	Անշարժ գույք /բացառությամբ հողատարածքի/, այդ թվում՝ շենք՝ 108.46 քառ.մետր, նկուղ՝ 26.98 քառ. մետր	450	2 097

3. Մրցույթին մասնակցելու պայմաններ

3.1. Մրցույթին մասնակցելու իրավունք ունեն մասնավորեցման այն սուբյեկտները (կամ նրանց լիազոր ներկայացուցիչները), որոնք սահմանված կարգով վճարել են մրցույթի նախավճարը (տես 6.1 եւ 6.2 կետերը) եւ 6.3 կետում նշված ժամկետում ներկայացրել են մրցույթի մասնակցության հայտ (ձեւը կարելի է ստանալ ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչությունից, 438 սենյակ), որը ներառում է հետեւյալ փաստաթղթերը՝

- գրավոր առաջարկ մրցույթի պայմանների վերաբերյալ (տես՝ 4.12 կետը),
- նախավճարի մուծումը հաստատող փաստաթղթերի պատճենները,
- գրանցման եւ հիմնադիր փաստաթղթերի պատճենները (իրավաբանական անձանց համար), քաղաքացիների համար՝ անձնագրի պատճենը, սոցիալական քարտի պատճենը,
- հայտատուի կողմից տրված լիազորագիր (եթե մրցույթին ներկայանում է լիազորված անձը),
- գործարար ծրագիր,
- իրավաբանական անձանց համար նաեւ գրավոր հավաստում առ այն, որ Հայաստանի Հանրապետության օրենքներով կամ դիմողի (հայտատուի) կանոնադրությամբ տվյալ գույքը տվյալ ձեւով գնելու համար պետական համապատասխան մարմինների կամ ներքին մարմինների (խորհուրդ, ընդհանուր ժողով) համաձայնությունը չի պահանջվում, կամ պահանջվող համաձայնությունները ստացված են՝ կցելով այդ համաձայնագրերը:

4. Մրցույթի մասնակցության հայտերի ներկայացման կարգը

4.1. Մրցույթի մասնակցության հայտերը ներկայացվում են ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն՝ մինչեւ 6.3 կետում նշված ժամկետի լրանալը:

Մրցույթի մասնակցության հայտերը՝ 3.1. կետում նշված մրցույթի մասնակցության համար անհրաժեշտ փաստաթղթերով, ներկայացվում են սոսնձված եւ ստորագրված ծրարով՝ անձամբ կամ փոստով: Փոստով ուղարկված հայտերի (ծրարների) ներկայացման ժամկետ է համարվում ծրարի Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն մուտքի օրը եւ ժամը:

4.2. 4.1. կետին չհամապատասխանող հայտերն առանց ծրարը բացելու վերադարձվում են հայտ ներկայացնողին:

4.3. Մրցույթի հայտատուները՝ մինչեւ մրցույթի մասնակցության հայտերի ընդունման վերջնական ժամկետի ավարտը (մինչեւ 6.3 կետում նշված ժամկետի լրանալը) կարող են փոփոխել կամ հետ վերցնել հայտը: Մրցույթի հայտի փոփոխությունը կատարվում է հայտերի ներկայացման կարգով՝ ծրարի վրա ավելացնելով «փոփոխում» բառը:

Մրցույթի մասնակցության հայտերի ընդունման վերջնական ժամկետի ավարտից հետո (մինչեւ 6.3 կետում նշված ժամկետի լրանալուց հետո) ներկայացված հայտի փոփոխության կամ հետ վերադարձման դիմումները ենթակա չեն քննարկման:

4.4. Մրցույթի մասնակիցների՝ մրցութային պայմաններին համապատասխան ներկայացրած առաջարկությունները պետք է արտահայտված լինեն թվային ցուցանիշներով եւ փոքր չլինեն ՀՀ կառավարության կողմից սահմանված նվազագույն արժեքից (տես 4.12 կետը):

4.5. Մրցույթին ներկայացվող փաստաթղթերը ներկայացվում են տպագիր կամ պարզ ընթեռնելի ձեռագով:

Մրցութային առաջարկները ներկայացվում են հայերեն լեզվով, իսկ օտար լեզուներով գրված փաստաթղթերը կարող են ուղեկցվել թարգմանություններով: Թարգմանությունների բացակայության դեպքում փաստաթղթերը կթարգմանվեն հանձնաժողովի կողմից:

4.6. Ծրարը պետք է հասցեագրված լինի մրցութային հանձնաժողովին՝ նշելով մասնավորեցվող օբյեկտի անվանումը եւ մրցույթի ծածկագիրը (ծածկագիր՝ 787-Ն-1):

4.7. Մրցութային առաջարկները կարող են ընդունվել նաեւ ֆաքսիմիլային կապով: Ստացված փաստաթղթերը ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչությունում դրվում են ծրարի մեջ եւ փակվում:

Ներկայացված ծրարները ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության կողմից կնքվում եւ մուտքագրվում են:

4.8. 6.3 կետում նշված ժամկետի լրանալուց հետո ներկայացված առաջարկները չեն ընդունվում:

4.9. Մրցույթի հայտը գրանցվում է հատուկ գրանցամատյանում՝ հայտատուին տալով ստացական մրցույթի մասնակցության հայտը ընդունելու վերաբերյալ:

4.10. Մրցույթի հայտատուները 6.2 կետում նշված հատուկ հաշվին մուծում են մրցույթի մասնակցության նախավճար 6.1 կետում նշված գումարի չափով:

Մրցույթում հաղթող ճանաչված մասնակցի նախավճարն ընդգրկվում է մասնակցի կողմից առաջարկված գույքի մասնավորեցման (օտարման) գնի մեջ: Մրցույթում հաղթող ճանաչված մասնակցի (կամ նրա լիազոր ներկայացուցչի) կողմից մրցույթի արդյունքների արձանագրությունը չստորագրելու, հետագա վճարումները չկատարելու եւ (կամ) պայմանագիր չկնքելու դեպքում նախավճարը չի վերադարձվում եւ մասնավորեցումը (օտարումը) համարվում է չկայացած:

Մրցույթում հաղթող չճանաչված մասնակիցները, ինչպես նաեւ մասնակցի կարգավիճակ չստացած հայտատուները, մրցույթի մասնակցության նախավճարի վերադարձման նպատակով պետք է դիմեն ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչությանը:

Հայցային վաղեմության ընդհանուր ժամկետում մրցույթում հաղթող չճանաչված հայտատուի (կամ նրա լիազոր ներկայացուցչի) կողմից համապատասխան դիմում չներկայացնելու դեպքում մրցույթի մասնակցության նախավճարը հատկացվում է Հայաստանի Հանրապետության պետական բյուջեի համապատասխան հաշվին:

4.11. Մրցույթի պահանջներին մրցութային առաջարկի անհամապատասխանության դեպքում մրցութային առաջարկ ներկայացրած սուբյեկտին մրցույթի մասնակցի կարգավիճակ չի տրվում եւ մրցութային առաջարկը հանվում է հետագա քննարկումից:

4.12. Մրցույթի հաղթողի որոշման համար առաջադրվում են հետեւյալ պայմանները.
օտարվող գույքի համար առաջարկվող գինը (նվազագույն գինը՝ 2 097 հազ. դրամ),
ներդրումների չափը՝ առաջիկա երեք տարվա կտրվածքով:

4.13. Մրցույթի հաղթող է ճանաչվում այն մասնակիցը, որի առաջարկը առավելագույն չափով է բավարարում մրցույթի պայմաններին:

4.14. Մրցույթում հաղթողին է (այսուհետ՝ գնորդ) օտարվում նաեւ գույքի զբաղեցրած, օգտագործման ու սպասարկման համար անհրաժեշտ 142,42 քառ. մետր հողատարածքը՝ կադաստրային արժեքով:

5. Վճարումներ եւ պայմանագրի կնքում

5.1. Մրցույթի հաղթողը 10-օրյա ժամկետում ստանում է մրցույթի արդյունքների հաստատված արձանագրության օրինակը: Մրցույթի մյուս մասնակիցները կարող են ստանալ արձանագրության պատճենները:

5.2. Մրցույթի հաղթողը գույքի վաճառքի գինը պետք է վճարի մրցույթի արձանագրությունը ստորագրելու օրվանից եռամսյա ժամկետում, Հայաստանի Հանրապետության արժույթով՝ գույքի վաճառքի գնի 70%-ն ուղղելով ՀՀ պետական բյուջե, 30%-ը՝ համապատասխան համայնքի ֆոնդային բյուջե՝ ըստ գույքի գտնվելու վայրի, իսկ հողամասի կադաստրային արժեքը՝ Գյումրու քաղաքային համայնքի «Հողի օտարումից եկամուտ» գանձապետական հաշվին:

5.3. Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008թ.-ի հուլիսի 24-ի թիվ 787-Ն որոշման 1-ին կետի՝ մրցույթի հաղթողի կողմից առաջարկված գնի եւ հողամասի կադաստրային արժեքի վճարումից հետո մեկամսյա ժամկետում ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչությունը գնորդի հետ կկնքի առուվաճառքի պայմանագիր՝ դրանում նախատեսելով, որ գնորդը պարտավորվում է իր միջոցների հաշվին վճարել գույքի արժեքի որոշման հետ կապված վճարը՝ 97613 դրամ (ներառյալ ավելացված արժեքի հարկը), ինչպես նաեւ գույքային իրավունքների պետական գրանցման հետ կապված վճարներն ու տուրքը՝ օրենքով սահմանված կարգով:

5.4. Մրցույթով օտարման արդյունքում գնորդը հանդիսանում է նաեւ գնահատման պահից հետո առաջացած իրավունքների եւ պարտավորությունների իրավահաջորդը:

5.6. Սահմանված ժամկետում վճարումները չկատարելու դեպքում մրցույթի հաղթողի վճարած նախավճարի գումարը նրան հետ չի վերադարձվում, եւ մրցույթը համարվում է չկայացած:

6. Մրցույթի անցկացման այլ պայմաններ

6.1	Մրցույթի նախավճարի չափը	105 հազ. դրամ
6.2	Մրցույթի նախավճարի մուտքագրման հատուկ հաշիվը	Թիվ 1 տեղական գանձապետական բաժանմունք դրամային - 900013145017
6.3	Մրցութային առաջարկի ներկայացման վերջին ժամկետը	2008 թվականի հոկտեմբերի 17-ը, ժամը՝13:00
6.4	Մրցութային առաջարկի ներկայացման վայրը	ք.Երեւան, Տիգրան Մեծի 4, ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն,438 սենյակ
6.5	Մրցույթի անցկացման օրը, ժամը եւ վայրը	2008 թվականի հոկտեմբերի 21-ը, ժամը՝15:00 ք.Երեւան, Տիգրան Մեծի 4, ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն
6.6	Ֆաքսիմիլային կապ	(37410) 581441
6.7	Ինտերնետ	URL: //www.privatization.am

Լրացուցիչ տեղեկությունների համար զանգահարել ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն՝ 581441 հեռախոսահամարով:

ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ
ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ «ԱՃՈՒՐԴԻ ԿԵՆՏՐՈՆ» ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՐԱՎԻՐՈՒՄ Է ԱՃՈՒՐԴԻ, ՈՐԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱ Ք.ԵՐԵՎԱՆ, Դ.ԱՆՀԱՂԹԻ 23 /4-ՐԴ ՀԱՐԿ/ ՀԱՍՑԵՈՒՄ
ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008թ.հունիսի 5-ի թիվ 569-Ն որոշման, ՀՀ աշխատանքի եւ սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության՝ «Գյումրու տուն- ինտերնատ» ՊՈԱԿ-ի հաշվեկշռում հաշվառված եւ պետական սեփականություն հանդիսացող օտարման ենթակա տրանսպորտային միջոցը

Հ/Հ	Գույքի անվանումը	Թողարկման տարեթիվը	Գնահատված արժեքը 17.04.07թ. դրությամբ /դրամ/	19.08.08թ. աճուրդի		03.09.08թ. աճուրդի		18.09.08թ. աճուրդի		03.10.08թ. աճուրդի	
				մեկնարկային գին /դրամ/	նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	նախավճար /դրամ/
1	Ավտոմեքենա «Ուազ-3962», (պետհամարանիշը՝ 608 SU 45)	1991թ.	230000	172500	8625	138000	6900	110400	5520	88320	4416

Հ/Հ	Գույքի անվանումը	20.10.08թ. աճուրդի		04.11.08թ. աճուրդի		19.11.08թ. աճուրդի		04.12.08թ. աճուրդի		19.12.08թ. աճուրդի	
		մեկնարկային գին /դրամ/	նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	նախավճար /դրամ/
1	Ավտոմեքենա «Ուազ-3962», (պետհամարանիշը՝ 608 SU 45)	70656	3533	56525	2827	45220	2261	36176	1809	28941	1448

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008թ. հունիսի 5-ի թիվ 569-Ն որոշման՝

-Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի եւ սոցիալական հարցերի նախարարը աճուրդի հաղթողի կողմից առաջարկված գնի վճարումից հետո մեկամսյա ժամկետում աճուրդի հաղթողի հետ կնքում է առուվաճառքի պայմանագիր՝ դրանում նախատեսելով, որ գնորդը պարտավորվում է իր միջոցների հաշվին վճարել գույքի արժեքի որոշման հետ կապված՝ 18000 դրամ վճարը (ներառյալ ԱԱՀ), ինչպես նաեւ գույքային իրավունքների գրանցման հետ կապված՝ օրենքով սահմանված վճարներն ու տուրքը:

Աճուրդը կանցկացվի դասական (գնի ավելացման) եղանակով:

Բոլոր աճուրդները սկսվում են ժամը 11:00-ին:

Աճուրդով չվաճառված գույքի մեկնարկային գինը յուրաքանչյուր հաջորդ աճուրդի ժամանակ նվազեցվում է վերջին աճուրդի գույքի մեկնարկային գնի 20 տոկոսի չափով: Աճուրդը կայանալու դեպքում հաջորդ աճուրդը (աճուրդները) չի (չեն) անցկացվում:

Աճուրդին կարող են մասնակցել ֆիզիկական եւ իրավաբանական անձինք, ինչպես նաեւ համայնքները, որոնք յուրաքանչյուր աճուրդի համար աճուրդի նախորդող աշխատանքային օրը, ժամը 17:00 աճուրդային հանձնաժողովին են (հասցեն՝ ք. Երեւան, Դ.Անհաղթի 23 /4-րդ հարկ/) ներկայացրել.

-աճուրդի նախավճարի մուծման անդորրագիրը, որի չափն է՝ յուրաքանչյուր աճուրդի համար յուրաքանչյուր գույքի մեկնարկային գնի 5 տոկոսը, մուտքագրման հաշիվն է «ՎՏԲ- Հայաստան Բանկ» ՓԲԸ-ի թիվ 160006651014 դրամային հաշիվը.

-աճուրդի մասնակցության վճարի անդորրագիրը, որի չափն է 10000 դրամ (վճարվում է «Աճուրդի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի դրամարկղ), գույքի գնի մեջ չի ներառվում եւ անկախ աճուրդի արդյունքներից չի վերադարձվում.

-անձնագիրը, իսկ իրավաբանական անձինք՝ հիմնադիր փաստաթղթերի պատճենները եւ լիազորությունները հաստատող փաստաթղթերը:

Աճուրդին չեն կարող մասնակցել այն անձինք, որոնք վաճառվող լոտի նկատմամբ չեն կարող ունենալ սեփականության իրավունք:

Աճուրդի մասնակիցների անձնագրի առկայությունը պարտադիր է:

Աճուրդին կարող են ներկա գտնվել դիտորդներ՝ աճուրդի մասնակից չհանդիսացող այն անձինք, ովքեր վճարել են մուտքի վճար՝ 3000 դրամ:

Դիտորդի տոմսերը վաճառվում են մինչեւ աճուրդի սկսվելը:

Աճուրդի մասնակիցները վաճառվող լոտերին կարող են ծանոթանալ սույն ծանուցման հրապարակման պահից մինչեւ աճուրդի բացմանը նախորդող օրն ընկած ժամանակահատվածում՝ յուրաքանչյուր երկուշաբթի, չորեքշաբթի եւ ուրբաթ օրերին, ժամը 9:00-ից մինչեւ 17:00ը (բացառությամբ ժամը 13:00-ից մինչեւ 14:00)::

Նախքան աճուրդի սկսվելը աճուրդային հանձնաժողովը գրանցում է մասնակիցներին եւ յուրաքանչյուր մասնակցին, տրամադրում է քարտ:

Աճուրդը վարում է աճուրդավարը:

Աճուրդավարը մասնակիցներին առաջարկում է մեկնարկային գնով գնել լոտը: Ցանկացած մասնակից իրավունք ունի, նախքան աճուրդավարի մուրճիկի երրորդ հարվածը, ներկայացնել նոր գնային հայտ, որը պետք է գերազանցի մասնակիցների կատարած նախորդ գնային հայտը՝ առնվազն նվազագույնը հավելման (քայլի) չափով:

Վերջին ամենաբարձր գնային հայտ ներկայացրած մասնակիցը, աճուրդավարի մուրճիկի երրորդ հարվածից հետո, համարվում է աճուրդի հաղթած մասնակից:

Աճուրդավարի կողմից աճուրդի հաղթող համարված մասնակիցը պարտավոր է՝ հանձնարարագիր ստանալուց 30 րոպեի ընթացքում, վճարել իր առաջարկած գնի առնվազն 3 տոկոսի չափով գումար, որը սահմանված ժամկետում (10 օրվա ընթացքում) հետագա վճարումները կատարելու դեպքում նախավճարի հետ միասին հաշվարկվում է վճարման ենթակա գումարի մեջ, իսկ վճարումներից խուսափելու դեպքում չի վերադարձվում եւ տվյալ մասնակիցը զրկվում է աճուրդին մասնակցելու իրավունքից: Եթե աճուրդում հաղթող համարված մասնակիցը սահմանված ժամկետում (հանձնարարագիր ստանալուց 30 րոպեի ընթացքում) վճարում է իր առաջարկած գնի առնվազն 3 տոկոսի չափով գումար, ապա նա ճանաչվում է աճուրդի հաղթող եւ ստորագրում է աճուրդի արդյունքների մասին արձանագրությունը:

Աճուրդում չհաղթող մասնակցին, մուծված նախավճարը վերադարձվում է վերջինիս դիմելուց հետո եռօրյա ժամկետում:

Ավտոմեքենաները գտնվում են ք.Գյումրի, Երեւանյան խճ. 18:

Վաճառվող լոտերին ծանոթանալու համար զանգահարել՝ /03102/ 4-19-10 հեռախոսահամարով:

Աճուրդի կանոնակարգին ծանոթանալու (որը տրամադրվում է դիմումի առկայության դեպքում, մեկ օրվա ընթացքում, պատճենահանման ծախսերը վճարելու պայմանով) եւ լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար կարող եք դիմել ք.Երեւան, Դ.Անհաղթ 23 /4-րդ հարկ/ հասցեով կամ զանգահարել աճուրդային հանձնաժողովին՝ հեռախոս՝ 23-73-00, ինտերնետ՝ URL : //www.privatization.am:

Հնարավոր փոփոխություններն ու լրացումները կհրապարակվեն այն ձեւով, ինչպես կատարվել է աճուրդի մասին սույն հրապարակային ծանուցումը:

ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն

ԱԶԳ-ՆԵՐԴԻՐ

Մասնավորեցում

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ «ԱՃՈՒՐԴԻ ԿԵՆՏՐՈՆ» ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՐԱՎԻՐՈՒՄ Է ԱՃՈՒՐԴԻ, ՈՐԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱ Ք.ԵՐԵՎԱՆ, Դ.ԱՆՀԱՂԹԻ 23 /4-ՐԴ ՀԱՐԿ/ ՀԱՍՑԵՈՒՄ

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008թ. հունիսի 5-ի թիվ 570-Ն որոշման, ՀՀ աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարության ենթակայության Գյումրու «Ֆրիտյոֆ Նանսենի անվան մանկատուն» պետական ոչ առևտրային կազմակերպության հաշվեկշռում հաշվառված և պետական սեփականություն հանդիսացող օտարման ենթակա տրանսպորտային միջոց

Հ/Հ	Գույքի անվանումը	Թողարկման տարեթիվը	Գնահատված արժեքը 29.11.07թ. դրությամբ /դրամ/	19.08.08թ. աճուրդի		03.09.08թ. աճուրդի		18.09.08թ. աճուրդի		03.10.08թ. աճուրդի	
				մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/
1	Ավտոմեքենա «Ֆորդ Տրանզիտ» (միկրոավտոբուս), պետհամարանիշը՝ 852 SL 45	1993թ.	975000	731250	36563	585000	29250	468000	23400	374400	18720

Հ/Հ	Գույքի անվանումը	20.10.08թ. աճուրդի		04.11.08թ. աճուրդի		19.11.08թ. աճուրդի		04.12.08թ. աճուրդի		19.12.08թ. աճուրդի	
		մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/
1	Ավտոմեքենա «Ֆորդ Տրանզիտ» (միկրոավտոբուս), պետհամարանիշը՝ 852 SL 45	299520	14976	239616	11981	191693	9585	153355	7668	122684	6135

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008թ. հունիսի 5-ի թիվ 570-Ն որոշման՝

-Հայաստանի Հանրապետության աշխատանքի և սոցիալական հարցերի նախարարը աճուրդի հաղթողի կողմից առաջարկված գնի վճարումից հետո մեկամսյա ժամկետում աճուրդի հաղթողի հետ կնքում է առուվաճառքի պայմանագիր՝ դրանում նախատեսելով, որ գնորդը պարտավորվում է իր միջոցների հաշվին վճարել գույքի արժեքի որոշման հետ կապված՝ 18000 դրամ վճարը (ներառյալ ԱԱՀ), ինչպես նաև գույքային իրավունքների պետական գրանցման հետ կապված՝ օրենքով սահմանված վճարներն ու տուրքերը.

Աճուրդը կանցկացվի դասական (գնի ավելացման) եղանակով:

Բոլոր աճուրդները սկսվում են ժամը 11:30-ին:

Աճուրդով չվաճառված գույքի մեկնարկային գինը յուրաքանչյուր հաջորդ աճուրդի ժամանակ նվազեցվում է վերջին աճուրդի գույքի մեկնարկային գնի 20 տոկոսի չափով: Աճուրդը կայանալու դեպքում հաջորդ աճուրդը (աճուրդները) չի (չեն) անցկացվում:

Աճուրդին կարող են մասնակցել ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, ինչպես նաև համայնքները, որոնք յուրաքանչյուր աճուրդի համար աճուրդի նախորդող աշխատանքային օրը, ժամը 17:00 աճուրդային հանձնաժողովին են (հասցեն՝ ք. Երևան, Դ.Անհաղթի 23 /4-րդ հարկ/) ներկայացրել.

-աճուրդի նախավճարի մուծման անդորրագիրը, որի չափն է՝ յուրաքանչյուր աճուրդի համար յուրաքանչյուր գույքի մեկնարկային գնի 5 տոկոսը, մուտքագրման հաշիվն է «ՎՏԲ Հայաստան Բանկ» ՓԲԸ-ի թիվ 16000651014 դրամային հաշիվը.

-աճուրդի մասնակցության վճարի անդորրագիրը, որի չափն է 10000 դրամ (վճարվում է «Աճուրդի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի դրամարկղ), գույքի գնի մեջ չի ներառվում և անկախ աճուրդի արդյունքներից չի վերադարձվում.

-անձնագիրը, իսկ իրավաբանական անձինք հիմնադիր փաստաթղթերի պատճենները և լիազորությունները հաստատող փաստաթղթերը:

Աճուրդին չեն կարող մասնակցել այն անձինք, որոնք վաճառվող լոտի նկատմամբ չեն կարող ունենալ սեփականության իրավունք:

Աճուրդի մասնակիցների անձնագրի առկայությունը պարտադիր է:

Աճուրդին կարող են ներկա գտնվել դիտորդներ՝ աճուրդի մասնակից չհամարվող այն անձինք, ովքեր վճարել են մուտքի վճար՝ 3000 դրամ:

Դիտորդի տոմսերը վաճառվում են մինչև աճուրդի սկսվելը:

Աճուրդի մասնակիցները վաճառվող լոտերին կարող են ծանոթանալ սույն ծանուցման հրապարակման պահից մինչև աճուրդի բացմանը նախորդող օրն ընկած ժամանակահատվածում՝ յուրաքանչյուր երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերին, ժամը 9:00-ից մինչև 17:00 (բացառությամբ ժամը 13:00-ից մինչև 14:00):

Նախքան աճուրդի սկսվելը աճուրդային հանձնաժողովը գրանցում է մասնակիցներին և յուրաքանչյուր մասնակցին, տրամադրում է քարտ:

Աճուրդը վարում է աճուրդավարը:

Աճուրդավարը մասնակիցներին առաջարկում է մեկնարկային գնով գնել լոտը: Ցանկացած մասնակից իրավունք ունի նախքան աճուրդավարի մուրճիկի երրորդ հարվածը, ներկայացնել նոր գնային հայտ, որը պետք է գերազանցի մասնակիցների կատարած նախորդ գնային հայտը՝ առնվազն նվազագույնը հավելման (քայլի) չափով:

Վերջին ամենաբարձր գնային հայտ ներկայացրած մասնակիցը, աճուրդավարի մուրճիկի երրորդ հարվածից հետո, համարվում է աճուրդի հաղթած մասնակից:

Աճուրդավարի կողմից աճուրդի հաղթող համարված մասնակիցը պարտավոր է՝ հանձնարարագիր ստանալուց 30 րոպեի ընթացքում, վճարել իր առաջարկած գնի առնվազն 3 տոկոսի չափով գումար, որը սահմանված ժամկետում (10 օրվա ընթացքում) հետագա վճարումները կատարելու դեպքում նախավճարի հետ միասին հաշվարկվում է վճարման ենթակա գումարի մեջ, իսկ վճարումներից խուսափելու դեպքում չի վերադարձվում և տվյալ մասնակիցը զրկվում է աճուրդին մասնակցելու իրավունքից: Եթե աճուրդում հաղթող համարված մասնակիցը սահմանված ժամկետում (հանձնարարագիր ստանալուց 30 րոպեի ընթացքում) վճարում է իր առաջարկած գնի առնվազն 3 տոկոսի չափով գումար, ապա նա ճանաչվում է աճուրդի հաղթող և ստորագրում է աճուրդի արդյունքների մասին արձանագրությունը:

Աճուրդում չհաղթած մասնակցին, մուծված նախավճարը վերադարձվում է վերջինիս դիմելուց հետո եռօրյա ժամկետում:

Ավտոմեքենաները գտնվում են. Գյումրի, Շիրակացի 10:

Վաճառվող լոտերին ծանոթանալու համար զանգահարել՝ /03102/ 3-27-83, 3-27-93 հեռախոսահամարներով:

Աճուրդի կանոնակարգին ծանոթանալու (որը տրամադրվում է դիմումի առկայության դեպքում, մեկ օրվա ընթացքում, պատճենահանման ծախսերը վճարելու պայմանով) և լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար կարող եք դիմել ք.Երևան, Դ.Անհաղթի 23 /4-րդ հարկ/ հասցեով կամ զանգահարել աճուրդային հանձնաժողովին՝ հեռախոս՝ 23-73-00, ինտերնետ՝ URL: //www.privatization.am:

Հնարավոր փոփոխությունները և լրացումները կիրառվում են այն ձևով, ինչպես կատարվել է աճուրդի մասին սույն հրապարակային ծանուցումը:

ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

ՀՀ ԿԱՌԱՎԱՐՈՒԹՅԱՆՆ ԱՌԸՆԹԵՐ ՊԵՏԱԿԱՆ ԳՈՒՅՔԻ ԿԱՌԱՎԱՐՄԱՆ ՎԱՐՉՈՒԹՅԱՆ «ԱՃՈՒՐԴԻ ԿԵՆՏՐՈՆ» ՊԵՏԱԿԱՆ ՈՉ ԱՌԵՎՏՐԱՅԻՆ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹՅՈՒՆԸ ՀՐԱՎԻՐՈՒՄ Է ԱՃՈՒՐԴԻ, ՈՐԸ ՏԵՂԻ ԿՈՒՆԵՆԱ Ք.ԵՐԵՎԱՆ, Դ.ԱՆՀԱՂԹԻ 23 /4-ՐԴ ՀԱՐԿ/ ՀԱՍՑԵՈՒՄ

ՎԱՃԱՌՎՈՒՄ Է

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008թ. փետրվարի 28-ի թիվ 206-Ն որոշման, «ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարության աշխատակազմ» պետական կառավարչական հիմնարկի տնօրինության օտարման ենթակա տրանսպորտային միջոցը

Հ/Հ	Գույքի անվանումը	Թողարկման/ձեռքբերման տարեթիվը	Գույքի գնահատված արժեքը 24.12.07թ. դրությամբ /դրամ/	06.06.08թ. աճուրդի		23.06.08թ. աճուրդի		08.07.08թ. աճուրդի		23.07.08թ. աճուրդի	
				մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/
1	Ավտոմեքենա «ԳԱԶ-3102» (պ/հ՝ 091 LL 10)	1998թ./2001թ.	2241000	2241000	112050	1792800	89640	1434240	71712	1147392	57370

Հ/Հ	Գույքի անվանումը	07.08.08թ. աճուրդի		22.08.08թ. աճուրդի		08.09.08թ. աճուրդի		23.09.08թ. աճուրդի		08.10.08թ. աճուրդի	
		մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/	մեկնարկային գին /դրամ/	Նախավճար /դրամ/
1	Ավտոմեքենա «ԳԱԶ-3102» (պ/հ՝ 091 LL 10)	917914	45896	734332	36717	587466	29374	469973	23499	375979	18799

Համաձայն ՀՀ կառավարության 2008թ. փետրվարի 28-ի թիվ 206-Ն որոշման ՀՀ ֆինանսների և էկոնոմիկայի նախարարը աճուրդի հաղթողի կողմից առաջարկված գնի վճարումից հետո մեկամսյա ժամկետում աճուրդի հաղթողի հետ կնքում է առուվաճառքի պայմանագիր, դրանում նախատեսելով, որ գնորդը պարտավորվում է իր միջոցների հաշվին վճարել գույքի արժեքի որոշման հետ կապված 18000 դրամ վճարը՝ (ներառյալ ավելացված արժեքի հարկը), ինչպես նաև գույքային իրավունքների պետական գրանցման հետ կապված ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված վճարներն ու տուրքերը:

Աճուրդը կանցկացվի դասական (գնի ավելացման) եղանակով:

Բոլոր աճուրդները սկսվում են ժամը 14:30-ին:

Աճուրդով չվաճառված գույքի մեկնարկային գինը յուրաքանչյուր հաջորդ աճուրդի ժամանակ նվազեցվում է վերջին աճուրդի գույքի մեկնարկային գնի 20 տոկոսի չափով:

Աճուրդին կարող են մասնակցել ֆիզիկական և իրավաբանական անձինք, ինչպես նաև համայնքները, որոնք յուրաքանչյուր աճուրդի համար աճուրդի նախորդող աշխատանքային օրը, ժամը 17:00 աճուրդային հանձնաժողովին են (հասցեն՝ ք. Երևան, Դ.Անհաղթի 23 /4-րդ հարկ/) ներկայացրել՝

-աճուրդի նախավճարի մուծման անդորրագիրը, որի չափն է՝ յուրաքանչյուր աճուրդի համար յուրաքանչյուր գույքի մեկնարկային գնի 5 տոկոսը, մուտքագրման հաշիվն է «ՎՏԲ-Հայաստան Բանկ» ՓԲԸ-ի թիվ 16000651014 դրամային հաշիվը.

-աճուրդի մասնակցության վճարի անդորրագիրը, որի չափն է 10000 դրամ (վճարվում է «Աճուրդի կենտրոն» ՊՈԱԿ-ի դրամարկղ), գույքի գնի մեջ չի ներառվում և անկախ աճուրդի արդյունքներից չի վերադարձվում.

-անձնագիրը, իսկ իրավաբանական անձինք հիմնադիր փաստաթղթերի պատճենները և լիազորությունները հաստատող փաստաթղթերը:

Աճուրդին չեն կարող մասնակցել այն անձինք, որոնք վաճառվող լոտի նկատմամբ չեն կարող ունենալ սեփականության իրավունք:

Աճուրդի մասնակիցների անձնագրի առկայությունը պարտադիր է:

Աճուրդին կարող են ներկա գտնվել դիտորդներ՝ աճուրդի մասնակից չհամարվող այն անձինք, ովքեր վճարել են մուտքի վճար՝ 3000 դրամ:

Դիտորդի տոմսերը վաճառվում են մինչև աճուրդի սկսվելը:

Աճուրդի մասնակիցները վաճառվող լոտերին կարող են ծանոթանալ սույն ծանուցման հրապարակման պահից մինչև աճուրդի բացմանը նախորդող օրն ընկած ժամանակահատվածում՝ յուրաքանչյուր երկուշաբթի, չորեքշաբթի և ուրբաթ օրերին, ժամը 9:00-ից մինչև 17:00 (բացառությամբ ժամը 13:00-ից մինչև 14:00):

Նախքան աճուրդի սկսվելը աճուրդային հանձնաժողովը գրանցում է մասնակիցներին և յուրաքանչյուր մասնակցին, տրամադրում է քարտ:

Աճուրդը վարում է աճուրդավարը:

Աճուրդավարը մասնակիցներին առաջարկում է մեկնարկային գնով գնել լոտը: Ցանկացած մասնակից իրավունք ունի, նախքան աճուրդավարի մուրճիկի երրորդ հարվածը, ներկայացնել նոր գնային հայտ, որը պետք է գերազանցի մասնակիցների կատարած նախորդ գնային հայտը՝ նվազագույնը հավելման (քայլի) չափով:

Վերջին ամենաբարձր գնային հայտ ներկայացրած մասնակիցը, աճուրդավարի մուրճիկի երրորդ հարվածից հետո, համարվում է աճուրդի հաղթած մասնակից:

Աճուրդավարի կողմից աճուրդի հաղթող համարված մասնակիցը պարտավոր է՝ հանձնարարագիր ստանալուց 30 րոպեի ընթացքում, վճարել իր առաջարկած գնի առնվազն 3 տոկոսի չափով գումար, որը սահմանված ժամկետում (10 օրվա ընթացքում) հետագա վճարումները կատարելու դեպքում նախավճարի հետ միասին հաշվարկվում է վճարման ենթակա գումարի մեջ, իսկ վճարումներից խուսափելու դեպքում չի վերադարձվում և տվյալ մասնակիցը զրկվում է աճուրդին մասնակցելու իրավունքից: Եթե աճուրդում հաղթող համարված մասնակիցը սահմանված ժամկետում (հանձնարարագիր ստանալուց 30 րոպեի ընթացքում) վճարում է իր առաջարկած գնի առնվազն 3 տոկոսի չափով գումար, ապա նա ճանաչվում է աճուրդի հաղթող և ստորագրում է աճուրդի արդյունքների մասին արձանագրությունը: Աճուրդում չհաղթած մասնակցին, մուծված նախավճարը վերադարձվում է վերջինիս դիմելուց հետո եռօրյա ժամկետում:

Աճուրդի կանոնակարգին ծանոթանալու (որը տրամադրվում է դիմումի առկայության դեպքում, մեկ օրվա ընթացքում, պատճենահանման ծախսերը վճարելու պայմանով) և լրացուցիչ տեղեկություններ ստանալու համար կարող եք դիմել ք.Երևան, Դ.Անհաղթի 23 /4-րդ հարկ/ հասցեով կամ զանգահարել աճուրդային հանձնաժողովին՝ հեռախոս՝ 23-73-00, ինտերնետ՝ URL: //www.privatization.am:

ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն

13 ՍԵՊՏԵՄԲԵՐ 2008 էջ Ա

Ազգ

ՀԱՎԵԼՎԱԾ

ՄՇԱԿՈՒՅԹ

Պարբերականությունը՝ երկշաբաթյա

Թիվ 17(60)

Վիլյամ Սարոյանի եւ նկարիչ Մանուել Թոլեգյանի միջեւ կայացած արվեստի մասին այս զրույցներն անակնկալ հայտնություն են: Մի քանի տարի առաջ Լոս Անջելեսի համալսարաններից մեկում արվեստաբան Շահեն Խաչատրյանի դասախոսություններից մեկի ժամանակ նրան է մոտենում ժուռնալիստ, արվեստաբան Ժանեթ Սամվելյանը եւ նրան հրավիրում զրուցելու Մ. Թոլեգյանի այրու՝ Արաքսիի հետ: Հանդիպումն անցնում է շատ ջերմ մթնոլորտում, այդ օրն էլ Շ. Խաչատրյանը տեղեկանում է Վ. Սարոյանի եւ Թոլեգյանի միջեւ կայացած արվեստաբանական այս զրույցների մասին: Հայաստանում դրանք գրի վերածելու, հրատարակելու Շահեն Խաչատրյանի խնդրանքին ընդառաջելով՝ նկարչի կինը Ժանեթ Սամվելյանի միջոցով ձեռագրերն ուղարկում է Երեւան: Անգլերեն այդ ձեռագրերն այժմ գտնվում են մեր խմբագրությունում:

Առաջին անգամ հայ հասարակությանը ներկայացվող ցարդ անտիպ մնացած այս գործը երկխոսություն է համաշխարհային ճանաչման արժանացած բարի հսկայի՝ Վիլյամ Սարոյանի եւ արվեստագետ-նկարիչ Մանուել Թոլեգյանի միջեւ: Նրանք մտերմիկ զրուցում են, երբեմն համաձայնվում, երբեմն ոչ: Երբեմն կատակում, երբեմն փիլիսոփայում: Բայց նրանք միշտ անկեղծ են ու հանդուրժող՝ առավել կամ նվազ չափով: Նրանց խորաթափանց մտավոր կարողությունը եւ դիտարկվածը մատչելիորեն ու պատկերավոր, կենդանի ձեւով ներկայացնելու ունակությունը եզակիորեն հետաքրքրական են դարձնում զրույցը:

«Ազգ մշակույթ-հավելվածը» սկսում է այդ ձեռագրերի՝ Հակոբ Ծուլիկյանի թարգմանությամբ հրապարակումը՝ շնորհակալությամբ Արաքս Թոլեգյանին, Ժանեթ Սամվելյանին, ինչպես եւ ձեռագրերն ի հայս բերողին՝ Շահեն Խաչատրյանին:

Ուրեմն զինվենք համբերությամբ եւ ըմբոշխնենք վարպետաց վարպետների խոսքը:

Բայց, մինչ այդ, փորձենք հակիրճ ներկայացնել մյուս ֆրեզնոցուն՝ նկարիչ Մանուել Թոլեգյանին եւ դրանով իսկ փորձել բացատրել, թե ինչը կարող է լինել պատճառը, որ Սարոյանն այդքան երկար զրույցներ է ունեցել նրա հետ: Այն հոգեկցությունը, առանց որի Սարոյանը դժվար թե այդքան ժամանակ հասկացներ որեւէ զրուցակցի, ըստ երեւույթին գալիս է ոչ միայն նրանց ծագումնաբանությունից, այլեւ խառնվածքից, հասարակ ու համեստ մարդկանց նկատմամբ նրանց սիրուց, կյանքն իր պարզագույն ձեւի ու հանգամանքների մեջ զգալու, ապրելու, գնահատելու նույնականությունից: «Իմ ապագայի ծրագիրն է, 1949-ին գրում է Մ. Թոլեգյանը եգիպտահայ նկարիչ եւ «Հայ նկարիչներ եւ քանդակագործներ» ֆրանսերեն կոթողային գրքի հեղինակ Օննիկ Ավետիսյանին գրած ինքնակենսագրական նամակում՝ ստեղծել սոցիալական թեմայով կտավների շարք, քանի որ խորապես հավատում է, որ միջազգային իրավիճակն անկայուն է եւ պահանջում է, եւս մեկ անգամ, որ աշխարհի մտավորականները պայքար մղեն՝ մեղմելու մարդկանց տառապանքները, սովը, հիվանդությունները, համաճարակները եւ հատկապես՝ խուսափել նոր պատերազմից»:

Մանուել Թոլեգյանը ծնվել է 1911-ին Ֆրեզնոյում, դարասկզբին Յոզղաթից Ամերիկա գաղթած ընտանիքում, ծննդավայրի կարոտից տառապող, հայկական սովորույթների, հայկական կերակուրների համն ու հոտը պահած ընտանիքում: 18 տարեկանում Լոս Անջելեսից մեկնում է Նյու Յորք՝ նկարչություն սովորելու Art Students Leage-ում: Ամառային արձակուրդներին շրջում է՝ երբեմն հետիոտն, զանազան նահանգներ ու քաղաքներ եւ նկարում անընդհատ: Հետագայում ոտքով շրջագայելն ու քաղաքային եւ գյուղական տեսարաններն ու առօրյա կյանքը կտավներում վերարտադրելը դառնում է սովորություն: Թոլեգյանը հետագա տարիներին երբեմն ցուցահանդեսներ է կազմակերպում հենց փողոցում, դիտում եւ դիտարկում հասարակ մարդկանց վերաբերմունքն իր ստեղծագործությունների նկատմամբ: 1945-ին զորակոչվում է ամերիկյան բանակ՝ որպես ռազմական թղթակից-նկարիչ: Այդ շրջանի իր գործերից ցուցադրվում են Վաշինգտոնի Ազգային պատկերասրահում: Ի դեպ, նրա գործերից կան նաեւ Լոս Անջելեսի, Նյու Յորքի ժամանակակից արվեստի, Ֆիլադելֆիայի, Ռիչմոնդի, Սան Դիեգոյի եւ ամերիկյան այլ քաղաքների թանգարաններում: Ընդհանրապես լավ վաճառվող նկարիչ է եղել Թոլեգյանը: Շերման Օքսում՝ Լոս Անջելեսի մոտ, ունեցել է մեծ, հարմարավետ արվեստանոց: Ունի նաեւ առաջին ամերիկահայերի կյանքը ներկայացնող գործեր: Համարվում է ամերիկյան սյուժետային նկարչության լավագույն ներկայացուցիչներից մեկը:

ԽՄԲ.

Վիլյամ Սարոյան-Մանուել Թոլեգյան.

Ֆրեզնոյում երկու հայեր զրուցում են արվեստի շուրջ

Ի՞նչ է նկարչությունը

Առաջաբան

Այստեղ ամփոփված են երկու արվեստագետների՝ մեկ գրողի (Վիլյամ Սարոյան) եւ մեկ նկարչի (ինքս՝ Մանուել Թոլեգյան) միջեւ կայացած 13 հանդիպում-քննարկումների արձանագրությունները: Ընդհանուր թեման արվեստն է, ի մասնավորի՝ նկարչությունը:

Քննարկումների գաղափարը սկիզբ առավ նկարիչների գլխավոր նպատակները պարզ ու հասարակ լեզվով հասարակությանը ներկայացնելու լուրջ ցանկությունից, դրանով իսկ հասկացնելու արվեստի իմաստը, որն առկա է վաղ ժամանակներից մինչեւ մեր օրերն ապրած արվեստագետների ստեղծագործություններում:

Սկսելով ամենահասարակ, մանկապարտեզային որակի հարցերից՝ մենք փորձել ենք պատասխանել, օրինակ, թե ի՞նչ է իրենից ներկայացնում իրականում կտավը՝ նկարը, թե ինչո՞ւ են ընդհանրապես նկարներ ստեղծվում, թե ինչպե՞ս կարելի է գնահատել լավ կտավը եւ տարբերակել, թե ինչո՞վ են իրարից տարբերվում փոքրիկ, դեկորատիվ արժեք ունեցող նկարները, առավել խորը եւ լուրջ նպատակներ հետապնդող կտավներից:

Հարց ու պատասխանի միջոցով նաեւ մեր անձնական կարծիքն ենք հայտնում էսթետիկայի հարցերի վերաբերյալ, քննարկում, թե ինչպե՞ս եւ ինչո՞ւ դարձել ենք արվեստագետներ եւ վերջապես, թե ինչպե՞ս կտավներն ըմբոշխնելու կարողությունը կարելի է կատարելագործել՝ զարգացնելով մեր դիտողական, տեսողական ունակությունները:

Նկատել եմ, որ նկարիչներն իրենք, նկատի ունեմ լավ, վարպետ նկարիչները, որոնք գործնականում ստեղծել են լավ ու մնայուն կտավներ, ընդհանրապես քիչ գրքեր են գրել նկարչության թեմայի շուրջ: Որպես կանոն, նկարիչներն ուրիշներին են թողել, որ կատարեն այդ գործը, այդ պարտականությունը: Իսկ դա ոչ միայն իրենց սեփական ստեղծագործությունների, այլեւ առհասարակ արվեստի վերաբերյալ անթիվ ու անհամար թյուրիմացությունների եւ սխալ մեկնաբանությունների տեղիք է տվել:

Մի՞թե հետաքրքրական չէր լինի, օրինակ, կարդալ Ռեմբրանտի, Ռուբենսի, Տիցիանի, Վերմեերի, Տինտորետտոյի կամ Մոնեի նման մեծ նկարիչների անձնական տեսակետներն իրենց իսկ ստեղծած արվեստի գործերի վերաբերյալ:

Այդ հաջողակ նկարիչների մեզ փոխանցած հարուստ տեղեկությունը, նույնիսկ եթե նրանցից միայն մեկը գրած լիներ այդ գիրքը, ուսուցողական հսկայական նշանակություն եւ արժեք կունենար ինչպես նկարիչների մասնավորապես, այնպես էլ մերօրյա արվեստասերների համար ընդհանրապես: Բայց դժբախտաբար նրանք միայն շատ չնչին, հատուկենտ տողեր են թողել իրենց էսթետիկական ունահայացքների մասին, այդպիսով իրենց ունակությունների գաղտնիքները հավիտյանս թաքցնելով կտավների պատկերների ետեւում: Նրանցից միայն քչերն են (դա Վինչին, Վազարին, Դելակրուան եւ մի քանի ուրիշներ) գրել իրենց արվեստի մասին:

Դժբախտաբար եմ ասում, որովհետեւ ինչպես կրակը, ջահը, այնպես էլ լավ կտավներ ստեղծելու անհրաժեշտ ունակություններն են փոխանցվում վարպետ նկարիչների մի սերնդից մյուսին:

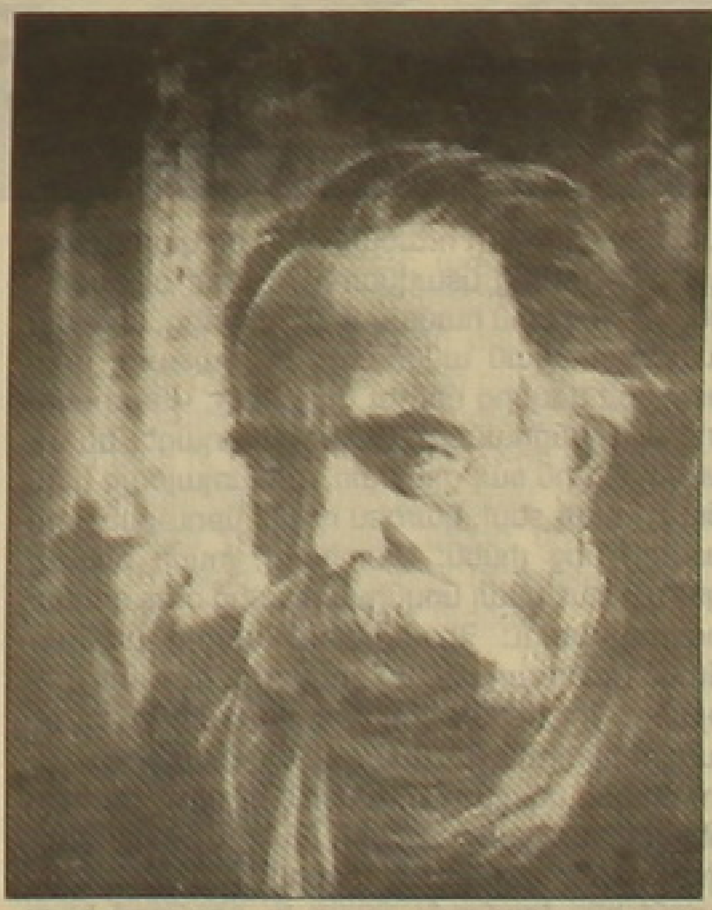

Նկարչությունն արհեստ է: Նաեւ էսթետիկական գաղափարներ հաղորդելու միջոց: Այդ արհեստի ունակությունները պետք է ձեռք բերվեն եւ ջանասիրաբար պահպանվեն, ինչպես պահպանվում են, ասենք, մարդու ստեղծած այլ արժեքավոր արվեստի գործերի ունակությունները: Դրանք չեն կարող անտեսվել (ինչը դժբախտաբար տեղի է ունենում այսօր) որպես ստեղծագործական կամ ընկալման-գնահատման պրոցեսին խանգարող հանգամանքներ: Դրանք, ընդհակառակը, արվեստի որեւէ տեսակի արարման եւ ըմբռնման հիմնական նախապայմաններն են: Այդ ունակություններով պետք է օժտված լինի եւ՛ ստեղծագործողը, եւ՛ կտավները գնահատողը: Սակայն այդ ունակություններին ամբողջովին տիրապետելն անհնար է մեկ կյանքի ընթացքում, մանավանդ եթե սկսնակ ես եւ քեզ ընձեռված ժամանակահատվածում փորձում ես հաղթել ձեռք բերել դրանք: Դա կնմանի ժամանակակից մի գրողի, որն իր գործունեությունը սկսում է այբուբենի տառերը հայտնաբերելուց: Այդ տառերը, դրանցով ստեղծված բառերն ու դրանցով արտահայտված մտքերն ու հետագայում դրանցով լավ գրքեր գրելու քերականական անհրաժեշտ հմտություններն ու ոճական կանոնների իմացությունը մեկ անձի ստեղծագործությունների արդյունք չէ, այլ քաղաքակրթված, մտածելու ընդունակ մարդկանց խմբակային աշխատանքի արդյունք, մեկից մյուսին փոխանցված եւ ժամանակի ընթացքում հարստացված: Ինչպես գրողներն են պահպանել իրենց գրելու արվեստը, այնպես էլ վարպետ նկարիչներն են իրենց տեսողական եւ տեխնիկական ընդունակությունները, գուցե ոչ միեւնույն խելամտությամբ եւ շրջահայեցողությամբ, փոխանցել սերունդներին, վերամշակել ու զարգացրել:

Այսպես շղթայանման հաջորդականությամբ հույն արվեստագետները սովորեցրել են հռոմեացիներին, Դոնատելլոն ուսուցանել է Վեռոկիոյին, վերջինս էլ իր աշակերտներին՝ Պերուջինոյին եւ դա Վինչիին, Պերուջինոն իր հերթին Ռաֆայելին, Ռուբենսը վան Դեյքին եւ այսպես շարունակ՝ մինչեւ մեր օրերը: Այնպես որ բոլորովին էլ պատահական չէ, որ այս աշակերտները դարձել են մեծ արվեստագետներ ինչպես իրենց ուսուցիչ-վարպետներն են եղել իրենցից առաջ:

Ավելորդ է ասել, որ նկարչության հիմնական հմտությունները սովորելը, դրանց տիրապետելն ու գործնականում կիրառելը մեծապես նպաստում են գործին, այլապես արվեստ դարձած այդ ձեռքի աշխատանքները հետընթաց կապրեին, կգահավիժեին անդունդն ի վար եւ կոչնչանային:

Նկարչական արհեստի այդ հմտություններն ու նրբությունները ձեռք բերելը ոչ միայն նպաստում է էներգիա խնայելուն, աշխատանքային ժամանակն ու սխալների քանակը նվազեցնելուն, այլեւ հեշտացնում եւ առավել արդյունավետ է դարձնում էսթետիկական արտահայտչականության գործը:

Այս բոլորը հաշվի առնելով, պրն Սարոյանի հարցերին պատասխանելիս ես փորձել եմ ի մի բերել նկարչությանն առնչվող այս էական հմտությունները, գոնե այնքանով, որքանով դրանք անհրաժեշտ են ստեղծագործական նկարչության հիմքը դնելու համար:

Կարծում եմ՝ բոլոր նրանք, ովքեր հատկապես հետաքրքրվում են ժամանակակից արվեստներով, չափազանց տպավորիչ են գտնելու Սարոյանի եզակի հանճարի փայլատակումները, նրա՝ որպես գրողի, պարզ եւ հասկանալի լեզվով բնութագրումները արվեստաբանության շատ բարդ գաղափարների ու հասկացությունների մասին:

Որպես նկարիչ գիտեմ մտքերս թղթին գրավոր ձեւով հանձնելու իմ թերությունները: Եթե չլինեին իմ բարդ մտքերն ու արվեստաբանական արտահայտությունները հասարակ ու մատչելի լեզվով ներկայացնելու Սարոյանի հմտությունը, երեւի անհնար կլիներ ճիշտ ձեւով ընթերցողին մատուցել դրանք:

Այնպես որ, մասնագիտական լեզվով եւ ավանդապաշտական ոճով գրված արվեստի ժամանակակից պարբերականների, գրքերի կամ բրոշյուրների ընթերցողները, վստահ եմ, չափազանց «թարմացնող» են գտնելու այս քննարկումներում օգտագործված հասկացությունների, բառերի կամ բառեզրերի պարզունակությունը:

Մանուել Թոլեգյան
Շերման Օուքս, Կալիֆոռնիա
Հունվար, 1956 թ.

Գլուխ I

Վ. Սարոյան.- *Մանուել, ուզում եմ մի հարց տալ քեզ, մի հիմնական հարց:*

Մ. Թոլեգյան.- Այո, շարունակիր:

Վ. Ս.- *Քանի որ որեւէ նկարչի դա կարող է մարտահրավեր կամ դժվար հաղթահարելի մի բան թվալ, ուզում եմ իմանալ հնարավո՞ր է արդյոք նկարել, եւ արվեստաբանական նշանակություն, իմաստ տալ այնպիսի անտեսանելի մի բանի, ինչպիսին օդն է: Միանգամից մի անտեսանելի հարցը: Լավ մտածիր: Եթե նկարիչը կտավում կոնկրետ մի իր չունի ներկայացնելու, կարո՞ղ է արդյոք նա, այդուհանդերձ, կյանք ու շունչ տալ, զգայունակություն ու կենդանություն հաղորդել մի աներեւույթ բանի, դարձնել այն իրական:*

Մ. Թ.- Կարծում եմ պետք է սկսենք քո օգտագործած մի քանի հասկացությունների սահմանումները տալուց: Բայց առայժմ քո հարցին պատասխանեմ այս կերպ: Եթե ի նկատի ունես նկարել անտեսանելի մի բան, ինչպիսին օդն է, միանգամընդմիշտ ասեմ, որ հնարավոր չէ: Սակայն նկարիչները բազմաթիվ հնարքներ ունեն, որոնց

Տես էջ Բ

Սարյան-100

Ա էջից

օգնությամբ կարող ենք օդի նման անտեսանելի «իրը» անգամ պատկերել: Նրանք օգտվում են ոռոշակի «ակնարկներից», որոնք կարող են մեզ առաջացնել, եզրակացություններ, հետեւությունների հանգեցնել կամ պատասխաններ ստեղծել: Օդի նմանատիպ պատրանքն, օրինակ, ստեղծվում է երբ կտավի վրա ազատ տարածություն է հայտնվում: Օդը կամ մթնոլորտը տեսնելու համար պետք է պարզապես նայել, ուսումնասիրել բնանկար ներկայացնող մի լավ կտավ: Օդն այնտեղ անմտայնորեն «ակնարկված» կլինի, եթե որ նկարիչը դրանում ազատ տարածություն թողած կլինի: Այլ կերպ ասած, նկարիչը տարածություն է ստեղծում կտավում, ճիշտ այնպես, ինչպես ճարտարապետը բաժանում է սենյակների, տարածական մասերի: Այդպիսի «սենյակներ» կամ տարածություններ կտավներում առաջանում են պատկերված կոնկրետ իրերից կամ ֆիգուրներից: Դրանց միջեւ գոյություն ունեցող տարածության մեջ մենք կարող ենք պատկերացնել, թե «տեսնում ենք» այդ օդը: Ուշադրություն դարձրու, որ օգտագործեցի «պատկերացնել» բայը: Իրականում մենք այդ անտեսանելի «իրը», որը օդ է, չենք կարող տեսնել, բայց պատկերացնել կարող ենք, եթե դրանք, որ դրանց միջեւ գոյություն ունի նաեւ օդը: Սա օդը պատկերելու դասական եղանակն է:

Վ. Մ.- *Հասկանալի է, բայց նկարիչը կարո՞ղ է դրան կոնկրետ ձեւականություն տալ:*

Մ. Թ.- Այո, իհարկե: Կտավում ստեղծված օդն այնուհանդերձ է իրական, որովհետեւ նկարիչն է գտնում իրական դարձնել այն: Դա կարող է «իր» կամ «նյութ» դառնալ, եթե դրան խոստովանեն այդ բառերը բառացիորեն հասկանալով եւ կտավն ընկալեն իր ամբողջության մեջ:

Վ. Մ.- *Իսկ դա հնարավո՞ր է փոխանցել ուրիշին: Էսթետիկական ճաշակություն կարո՞ղ է ունենալ: Եթե ասենք, կտավում ոչինչ չի պատկերված, եւ շրջանակի մեջ ենք առնում այն եւ անվանում «Մեր կյանքը», նկարի ունենալով, որ այդ մթնոլորտն է: Բայց, հիշեցնեմ՝ կտավի վրա ոչինչ չկա: Հնարավոր կլինի՞ նման բան նկարել, թե՞ դա պետք է ինչ-որ ուրիշ բաների հետ առնչություն ունենա:*

Մ. Թ.- Պետք է առնչություն ունենա: Աշխարհում ամեն բան, տեսանելի թե անտեսանելի, մեկը մյուսի հետ առնչված է: [illegible]

[illegible]

…ներթադրյալ են կամ «ակնարկված են» ոռոշակի գույների կամ գունային պատկերների (նախշերի) միջոցով, մինչդեռ Ռուբենսի գործերում այդ առարկաներն իրականում ձեւ ունեն եւ ներկայացված են եռաչափ տարածաչափական (երկարություն, լայնություն, խորություն) միջոցներով: Հարցիդ պատասխանելու համար պետք է հիմք ընդունել այն, որ առարկաների գոյությունը կտավներում պարտադիր է, ինչպիսին էլ դրանք լինեն՝ ենթադրյալ, թե ոչ, երկու թե երեք տարածաչափական, գծերի, նախշերի տեսքով, թե գույների: Որեւէ բան, որ տեսանելի է, կարելի է իր, առարկա համարել, այդ թվում նաեւ գույնը:

Վ. Մ.- *Հասկանալի է: Այժմ ենթադրենք կտավի վրա այդ տարածությունը դու լցնում ես ոռոշակի երկրաչափական ձեւերով, որոնք ներկայացնում են տարածության մեջ գտնվող փոքրիկ, նուրբ իրեր, ասենք փոշի, աղվափետուր կամ բմբուլ: Նայեն ես երբեւէ վերեւից դեպի ներքեւ ձգվող լույսի շողին, որի արանքներում փոքրիկ, մանր «իրեր» են «խաղում»: Հնարավո՞ր է դրանք նկարել:*

Մ. Թ.- Այո: Դու առաջ ես քաշում մի թեմա, որը շատ կարեւոր է նկարչի համար, լույսի թեման, որն ամենամտահոգիչն է արվեստագետի համար: Միանգամայն հնարավոր է, օրինակ, ներկայացնել լույսի ազդեցությունը նկարներում: Ռեմբրանդն ու Վերմեերը հրաշալիորեն են կարողացել դա անել իրենց կտավներում: Նրանք օգտագործել են տոնային համակարգը, միջոցը, այսինքն աստիճանական անցումներ են կատարել զուտ սպիտակ գույնից մինչեւ զուտ սեւը: Վերահսկելով այդ անցումները, նրանք կարողացել են առարկաներին տալ պայծառ, կիսապայծառ կամ մռայլ՝ մութ տեսք, կարծես դրանք մթության կամ ստվերի մեջ լինեն: Այսպիսով, լույսի էֆեկտը կարելի է ստանալ նույնիսկ առանց շատ գույներ օգտագործելու: Հետագայում ավելի մանրամասն կանդրադառնամ գույներին եւ տոնայնությանը: Դու նշեցիր լույսի շողը հարցնելով, թե արդյո՞ք հնարավո՞ր է նկարում արտացոլել դա: Այո, միանգամայն հնարավոր է եւ դու հարցիդ մեջ պատասխանը տվեցիր, ասելով. «օդը լի՛ն է փոշի, մանր էակներով, փոշով եւ այլն»: Հենց դրանք են «կլանում» լույսը եւ դրանցով է, որ մենք տեսնում ենք լույսը: Լույսը դրանցում «բանտված» է եւ դրանցով է արտահայտվում նկարներում: Պիգմենտները որսում են լույսը եւ հետո արտացոլում: Որոշ պիգմենտներ, զուտ սպիտակն օրինակ, կամ այլ գույների հետ առատորեն խառնված սպիտակը, որոնք եւ արտացոլում են ավելի շատ լույս, քան միայն զուտ կարմիրը, կապույտը կամ կանաչը: Հետեւապես լույսի շողի տպավորություն ստեղծելու համար գույների շատ բաց տոները կամ երանգներն են օգտագործվում նկարի այն տարածքներում, որտեղ լուսավոր շող է ցանկալի տեսնել, մինչդեռ մյուս բոլոր տարածքներում գույներն զգալիորեն մուգ են թողնվում: Սա լույսի տպավորություն է ստեղծում ճիշտ այնպես, ինչպես Ռեմբրանդն ու Վերմեերն են կարողացել ներկայացնել: Հրաշալի օրինակ կարող է ծառայել Ռեմբրանդի «Գիշերային պահակը» կամ Վերմեերի «Խոհանոցային սպասավորը»: Երկուսն էլ նկարում տեղ գտած «իրերից» արտացոլված եւ այդ «իրերով» շրջապատված լույսի պայծառ շողեր են ներկայացնում իրենց կտավներում:

Վ. Մ.- *Բայց այստեղից էլ հաջորդ հարցն է առաջանում: Արդյո՞ք հնարավո՞ր է տարածության այդ զգացումը կտավում արտահայտել առանց այդ իրերի գոյության:*

Մ. Թ.- Այո, իհարկե: «Տարածության» ինչ-որ «զգացում» կարելի է առաջացնել առանց կոնկրետ իրերի օգտագործման: Կարելի է թղթի կտորի կամ կտավի վրա մի քանի գծեր կամ գունային նախշեր, ուղղանկյուններ անել եւ ստանալ տարածության զգացում: Այս ձեւով, սակայն, կարելի է ստանալ միայն երկչափ տարածություն: Եռաչափ տարածություն, որտեղ խորություն էլ կա, ենթադրվում է, բայց չի պատկերվում, ճիշտ այնպես, ինչպես ճարտարապետը շենքի նախագիծը պատկերելիս գծեր է անում առանձին մասերի բաժանելով հարթ մակերեսը՝ թուղթը: Նման գծագրերում իրական իրերը (առարկաները) չեն օգտագործվում, բայց ենթադրվում են այնպես, ինչպես ճարտարապետի նախագծում իրական շենքն է ենթադրվում:

Ես չգիտեմ՝ ինչ է մտքումդ եղածը, բայց իմ կարծիքով նույնիսկ երկչափ դատարկությունը, որի մասին հենց նոր խոսեցի, կապ ունի ինչ-որ մի բանի, ասենք, գույնի կամ գծի հետ: Մենք չենք կարող ժխտել այն փաստը, որ դրանք եւս «առարկաներ» են: Գույները ոչնչից չեն ծնվում: Դրանք պիգմենտներ են, կազմված նյութի անթիվ-անսահման փոքրիկ մասնիկներից, որոնք միասնաբար կազմում են այն, ինչն անվանում ենք «ներկ»: Իսկ ներկն այս իմաստով իր է նաեւ, առարկա՝ իր ուրույն գույնով կամ գույներով, որոնք տեսանելի են եւ կիրառելի՝ ամեն տեսակի բաների, որոնց մենք անվանում ենք «առարկաներ» կամ «իրեր»:

Զրեգնոյում երկու ...

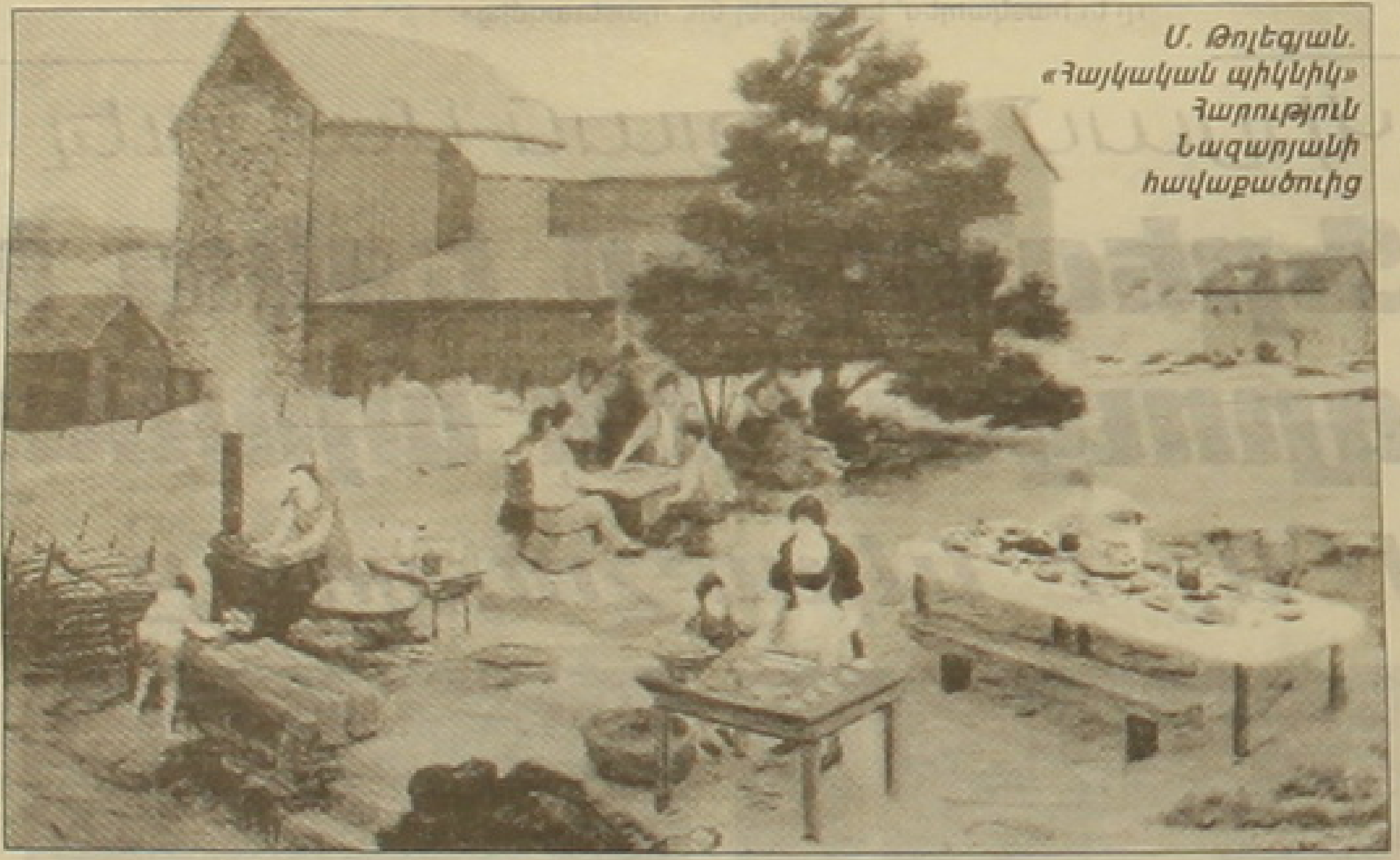

Մ. Թոլեգյան. «Հայկական պիկնիկ» Հայրության Նազարյանի հավաքածուից

Այնպես որ, ասել, թե կարելի է դատարկություն ստեղծել կտավի վրա առանց առարկաներ օգտագործելու, նման է ասելուն, թե նավը կարող է սահել անջուր մակերեսի վրայով: Ոռոշակի ֆիզիկական «նյութ» (գույներ, գծեր, ֆիգուրաներ, պիգմենտներ) անհրաժեշտ է, որպեսզի նկարում ստեղծվի դատարկության զգացումը:

Վ. Մ.- *Իմ հարցն էլ հենց դրան է առնչվում. եթե չլինեն այդ առարկաները, հողը, երկինքը... եթե ոչինչ չլինի...*

Մ. Թ.- Սկսում եմ հասկանալ, առաջարկում ես ունենալ մեր առաջ ամբողջովին դատարկ մի կտավ, որի վրա չլինելով առարկաներ, գույներ, պատկերներ, այդուհանդերձ արտահայտի վերոնշյալ դատարկության զգացումը:

Հնարավոր է: Կարող է նման բան պատահել, եթե դու դրան նայես այդ տեսանկյունից: Մեկ ուրիշը կարող է նայել այդ դատարկ կտավին որպես դատարկ բեմի եւ պատկերացնել ասենք, կյանքի հնարավոր ողբերգությունները:

Բայց այս մեր բանավեճում մենք, կարծում եմ, աչքաթող ենք անում մի շատ կարեւոր փաստ, որն առնչվում է նկարներին: Եթե մենք նկարակալի վրա փռենք կամ շրջանակի մեջ առնենք կտավի մի կտոր եւ պիտակավորենք դա որպես «նկար», հակառակ որ դրա վրա ոչինչ չի նկարված, մենք այլեւս դրան չենք նայի որպես սովորական «նյութի» կամ «գործվածքի»: Մենք դրան կնայենք այնպես, ինչպես դրամատուրգն է նայում դատարկ բեմին: Այսինքն այդ «նկար» բառով պիտակավորված կտավը մեզ համար կդառնա «գործիք» կամ «միջոց»: Այլ խոսքերով, մենք կգիտակցենք մեր ունեցած փորձառությամբ, որ սա պայմանականություն է, գործիք է եւ ոչ թե գործվածքի մի կտոր, ճիշտ այնպես, ինչպես թատրոն մտնելիս գիտակցում ենք, որ բեմը պայմանականություն է, գործիք է:

Եթե հնարավոր է նայել դատարկ բեմին, հնարավոր է նաեւ նայել դատարկ կտավին եւ պատկերացնել ամեն տեսակի բան: Շատ հաճախ ենք գտնվել նման իրադրության մեջ, նայելով մաքուր կապույտ երկնքին, կամ ծովի անծայրածիր հորիզոնին եւ պատկերացնելով հրաշալի տեսարաններ կամ լսելով հիասքանչ երաժշտություն:

Բայց հարցը սա է. արդյո՞ք մենք իրոք բառացիորեն նայում ենք ծովի կամ երկնքի այդ դատարկությանը, թե՞ օգտագործում ենք դա որպես «բեմ»՝ զարկ տալու մեր երեւակայությանը: Ինչպես ասացի, դատարկ կտավը կարող է դատարկության կամ մի այլ երեւույթի զգացում առաջացնել կախված այն հանգամանքից, թե ինչ է տվյալ պահին դիտողը մտածում, պատկերացնում: Բայց դա տեղի է ունենում, իմ կարծիքով, որովհետեւ մենք կամավոր ընդունում ենք, որ այդ կտավը «գործիք» է կամ «միջոց»: Եթե չընդունենք, դա պարզապես կմնա որպես «գործվածքի մի կտոր»:

Սակայն ինձ համար հետաքրքրական է իմանալ, թե դու ինչու առանձնապես մտահոգված ես դատարկ կտավով կամ ընդհանրապես դատարկությամբ, երբ նկարչի, արվեստագետի գլխավոր մտահոգությունն է այդ կտավը լցնել պատկերով, իրերով, այսինքն՝ կոնկրետ առարկաներով: Նկարիչն այդ դատարկությունը ստանում է՝ օգտագործելով առարկաները: Այլ կերպ նա չի կարող հասնել դրան:

Վ. Մ.- *Կարող է:*

Մ. Թ.- Նկարիչը կարող է դատարկություն պատկերել առանց որեւէ առարկա օգտագործելո՞ւ:

Վ. Մ.- *Այո: Դու էլ կարող ես: Դա գաղափարներ նկարելը չէ: Դա հենց դատարկություն նկարելն է: Բայց առայժմ թողնենք այդ հարցը: Դրան կհասնենք, կանդրադառնանք ուրիշ հիմնական հարցերի պատասխանելով:*

Մանուել, ուզում եմ որպես սկիզբ հետեւյալ հարցը ուղղել քեզ: Կոնկրետ ի՞նչ է նկարչությունը:

Մ. Թ.- Հրաշալի հարց, որն ունի երկու մասից բաղկացած պատասխան: Եթե նայենք զուտ տեսողական, եւ ոչ մտավոր տեսանկյունից, նկարը կարող ենք ասել զարդ է, հարդարանք: Նման զարդերը հաճելի են աչքին, հավանաբար իրենց գույներով, նախշերով կամ կոմպոզիցիաներով եւ մարդուն պարգեւում են էսթետիկական բավարարվածություն: Ասվածի լավ օրինակ կարող են ծառայել պաստառների, գորգերի, հասակի եւ պաշի սալիկների նախշերն ու գույները:

Բայց եթե մտավոր կամ հոգեւոր տեսանկյունից նայենք, այդ դեպքում կտեսնենք, որ նկարը պատկերավոր մի գործիք է, պայմանական մի իր, որի միջոցով նկարիչը փորձում է արտահայտել կամ բացահայտել իր գաղափարները, զգացմունքները, խոհերը, զգացումները եւ տեսողական փորձառության զանազան դրսեւորումները: Այս իմաստով նկարը հաղորդակցության, գաղափարների փոխանցման ամենաարդյունավետ միջոցներից մեկն է:

Վ. Մ.- *Արի նկարը քննենք որպես նյութեղեն առարկա, առանց խորամուխ լինելու էսթետիկական արժեքների մեջ: Վերցնենք, օրինակ, շրջանակի մեջ դրված մի կտավ, որի վրա գույներ են եւ հարց տանք՝ ինչո՞ւ այդ կտավը կամ նման կտավները գոյություն ունեն:*

Մ. Թ.- Երեւի նույն պատճառով, որ գոյություն ունեն արվեստի այլ ձեւերը, ինչպիսիք են պիեսները, բանաստեղծությունները, քանդակները, երգերը, պարերը: Դրանց գոյության պատճառներից մեկը մարդկանց հաճույք պատճառելն է, մյուսը՝ հաղորդակցելու ձեւն է, գաղափարներ փոխանցելու միջոցը: Դրանք նաեւ ուսուցանելու, լրավորելու, զարգացնելու միջոցներ են: Նկարչության արվեստն այս բոլորն անում է իր ինքնույն ձեւով:

Նկարը, արվեստի ուրիշ գործերի հետ համեմատած, ունի իր առավելություններն ու թերությունները, եւ հենց դրանցով էլ բացատրվում է նկարների գոյությունը:

Եթե ես գնանք դեպի վաղ շրջան, նախնադարյան պրիմիտիվ հասարակության նկարներին եւ գծանկարներին, մենք կարող ենք գտնել պատասխանն այն հարցի, թե ինչ է ի վերջո նկարը: Նախնադարյան մարդու համար գծանկարը, նկարչությունն ընդհանրապես շատ արժեքավոր եւ գործնական խնդիրներ էր հետապնդում, բայց ոչ էսթետիկական նպատակներ, ինչպիսին այսօր ենք մենք հասկանում: Նրա համար «նկարները» իր կրոնական հավատի արձանագրություններն էին, խորհրդանշանները՝ իր պաշտամունքի առարկաների կամ աստվածների: Դրանք նաեւ թշնամիների դեմ տարած հաղթանակների, որսորդական հաջողությունների եւ ուտելիք հայթայթելու ձեւերի արձանագրություններ էին:

Նախնադարյան մարդը «նկարներն» օգտագործում էր նաեւ որպես «տառ» կամ «բառ», որոշակի գրություն կամ պատգամ թողնելու համար, կամ էլ հավերժացնելու իր գաղափարները, գործունեությունը եւ սխրանքները: Դրանց մենք այսօր անվանում ենք «պատկերագիր» եւ «գաղափարագիր» (հիերոգլիֆ) արձանագրություններ: Կարողացա՞ պատասխանել հարցիդ:

Վ. Մ.- *Այո, բայց շարունակելու եմ նույն հարցը տալ եւ ակնկալել դրանից բխող այլ հարցերի պատասխանները: Ի՞նչ է, ի վերջո, նկարը: Ինչո՞ւ գոյություն ունի այն: Կուզենայի լսել նկարչի, արվեստագետի խոսքն այս մասին:*

Մ. Թ.- Ինչպես սկսեցի բացատրել, դա գործիք է, արվեստի մի ձեւ, ստեղծված որեւէ արձանագրություն թողնելու նպատակով, մարդու խոհերի, գաղափարների եւ գործունեության վերաբերյալ տեսողական, փաստացի հետք թողնելու նպատակով:

Շարունակելի 1

Զուգահեռներ...

ԼԵՌ ԿԱՄՍԱՐԻ ԵՎ ՄԵՐ «ԽԱՂՔ ՈՒ ԽԱՅՏԱՌԱԿ ԱՇԽԱՐՀԸ»

Պեստասլերի շրջանակներում վերջերս լույս տեսավ Լեռ Կամսարի «Խայֆ ու խայտառակ» ժողովածուն: Այն ամփոփում է մեծանուն երգիծաբանի քաղաքական սատիրան գրված մինչեւ իր բռնադատումը (1935 թ.): Վերահրատարակված բոլոր ֆելիետոններն առաջին անգամ լույս են տեսել առանց սովետական գրաքննության միջամտության: Ժողովածուն 20-րդ դարի առաջին քառորդի ճշմարտացի եւ անխաթար առերեսումն է:

Թե ինչպիսին տեսավ երգիծաբանը դարասկիզբը եւ արդյո՞ք շատ բան է փոխվել մեր այս խայտառակ աշխարհում, կիմանաք գիրքն ընթերցելիս:

«Ահա ձեզի հիվանդանոց մը, որ կկոչվի Աշխարհ,- գրում է հեղինակը:-

Քով-քովի անկարգ ձեւերով գետնի վրա տարածված են պետություններ, ամենքն ալ փորացավէ մը բռնած՝ կմռռան, կգալարվին: Այս բազկատարած գալարումներում տեսնն է, որ իրարու քիթը կարյունեն կամ մեկի աչքը կհանեն, եւ ասիկա դիվանագիտական բարբառով «կոնֆլիկտ» կկոչվի: Վա՜յ թե մեկը մեռնի այդ դժբախտ հիվանդներեն. իսկույն անոր գայլերու նման վրա կհասնեն, ինչ ձեռքն իյնա՝ բերանը կխոթեն:

Այս հիվանդանոցի հսկող միակ տրտմագին բժիշկը Ամերիկան է, որուն տունը թեեւ շատ հեռու է, բայց Երեւանի բժիշկներուն նման կառք չի պահանջեր քեզմէ, ան իր նավը կհեծնէ կուգա: Իբրեւ վիզիտի վարձ ոսկի կուզէ, բայց ավելի շատ նավթ կառնէ: Գրեթե նավթի ամանը միշտ եսեւը կախած կպտտի. մեկին գործ մը տեսավ թե չէ՝ իսկույն «խնդրեմ ամանս լեցուր» կըսէ»:

Գուցե աշխարհն ունի իր կարծրացած օրինաչափությունները, որոնցով պետք է ընդմիշտ առաջնորդվի, որտեղ մարդկությունը անկանխելի չգա: Նայեն ազգերն իրենց անցած պատմության սխալներին եւ փորձեն շտկումներ եւ սրբագրումներ մտցնել նորից ու նորից, արդեն որերորդ անգամ տանուլ չտալու համար: Եթե միայն այս բոլորը հնարավոր լիներ: Եթե միայն տվյալ ազգից եւ ժողովրդից կախված լիներ անլուծելիի լուծումը:

«Կուզեմ պատմել, թե ինչպես պատճառ կգտնեն պետությունները իրար դեմ կռվելու:

Բնական է , մեծ, 100-120 տարեկան կառավարություններում չի համարիր առանց պատճառի մեկեն ելլել իրար դեմ, սուր քաշել:Այդ նպատակով ամեն մեծ պետություն պզտիկ պետություն կպահե իր հաշվին:

Երբ մեծ պետություն մը պատրաստ է կռվի, պզտիկ դանակ մը կտրե, կուտա այդ մանր տերություններեն մեկուն ձեռքը, քանի մը հայհոյանք էլ կդնե բերանն ու կղրկե որոշված մեծ պետությանը «սաքասմիշ» ըլլալու: Մեծ պետությունը դուրս կելնե ապտակելու, երբ հանդես կուգա պզտիկին տերը թե չե՞ս ամչնար, խելքդ կդնես անոր խելքին... քո երկրի այսինչ մասն ինձի տուր: Ու կսկսի կռիվը:

Տրամաբանություն ու քերականական կապ չկա անցուշ պատճառին ու արդյունքին միջեւ, սակայն դիվանագիտության մեջ ուղիղ գրելու եւ խոսելու միակ միջոցը քերականությունը չէ, այլ ուժը»:

Ինչպես միշտ նորից թեժ է կովկասյան աշխարհը:

Անցած դարասկզբի Կովկասը Լեռ Կամսարը պատկերել է վերը նշված ժողովածուի մեջ:

Ինչպիսին կլինի այս տարածաշրջանը քսանմեկերորդ դարի սկզբում՝ ինքներս ականատես կլինենք:

Դե ինչ, տեսնենք ինչպես կտնօրինեն աշխարհի ուժեղները Կովկասը ...

Տնօրինելը՝ թող տնօրինեն, գեթ այսչափ անառակ չլինեն...

ՎԱՆՈՒՇ ԹՈՎՄԱՍՅԱՆ

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ 1918 ԹՎԻ ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ԱՆՁԵՐՈՒ

Ընդհանուր ակնարկ

Կովկասը, որ խոշոր բնակարան մըն է, կպատկաներ Ռուսիո, որը տված էր հայ, թուրք եւ վրացի եղբայրներուն վարձու: 1918 թվին, երբ Ռուսիա իր կինը մտաբերելով քաշվեցավ, վարձվորները տարի մը ամբողջ տիրոջ սպասելե զկնի, երբ տեսան չի գար, երեք եղբայրները ինքզինքին տեր հռչակեցին տանը ու դադրեցան վարձք վճարել: Ասկե տարի մը վերջ ալ անհամաձայնություն ծագեցավ մեջերնին ու ինքնորոշվելով բաժնվեցան: Հայաստանը արհեստով վաճառական էր, Վրաստանը՝ «կանդուկտոր», իսկ Ադրբեջանը՝ մսագործ:

Այս տեսնները հեռավոր Եվրոպիո մեջ երկու գերդաստան կպարեին՝ համաձայնականներ եւ զինակիցներ ազգանուններով: Այս գերդաստանները կտեսին զիրար եւ չորս տարիե ի վեր գնդակ կնետեին իրարու: Մեծ եղբայրը՝ Հայաստանը, ի հնուց անտի կսիրեր համաձայնության աղջիկներեն մեկուն՝ ծովերի թագուհի Անգլիո ու մինչեւ այս շրջանին ալ կշարունակեր սիրել մանկական ջինջ սիրով մը: Անպատասխան մնալով սիրո մեջ, սակայն, իր սիրտը ոտանավորներու եւ արձակներու մեջ կզեղեր:

Բաթումի բանակցություններուն Վրաստանն ու Գերմանիան իրար հետ ժպիտի մը փոխանակություն ունեցան: Հետո միայն սերը խորանալով, Վրաստանն ինքզինքը զսպել չկրցավ եւ տուն դառնալով, Գերմանիան իր քով կանչեց ու ինկավ անոր գիրկը: Մյուս եղբայր՝

ԼԵՌ ԿԱՄՍԱՐ

Ադրբեջանը, ճիշտը խոսած, դեռ արբունքի հասած չէր, բայց տեսնելով, որ իր երկու եղբայրները առանձին տուն-տեղ դառնալու վրա կխորհին, ինքն ալ Գերմանիո կառապան Տաճիկին գիրկն ինկավ, որ այդ թվին Գերմանիո պայուսակը շալակած անոր ետեւեն կերթար: Ադրբեջանը ամենեն ուշ սկսավ, բայց ամենեն շուտ տեղ հասավ իր նպատակներուն մեջ: Ալ այնուհետեւ ամեն գիշեր Տաճկին հետ միասին էին. մերթ պարտեզին դռնակեն ներս կառներ Կովկաս, մերթ պատուհանեն կքաշեր:

Այս բանը պիտի ըսեմ, բնավ Հայաստանին սրտովը չէր:

Այս կերպ, թեպետեւ ամեն որ իր սրտին մեջ կսիրեր մեկ ուրիշը, բայց եղբայրները իրար հանդիպելով անանկ կցուցնեին, որպես թե զիրար միայն կսիրեն, եւ մեկին պատահած վնասը բոլորին կհասնի:

Սակայն հետագա դեպքերը եկան պարզելու այս կեղծիքը:

Տաճիկը կհագա

Մենք գիտենք, որ մինչեւ 1918 թիվը Ռուսիա՝ Ադրբեջանը տուն թողնելով՝ իր հետն առած Վրաստանն ու Հայաստանը, կռվի մեջ էր մեծ Տաճիկի հետ Կովկասին սահմաններուն վրա՝ երբ առտու մը հանկարծ Ռուսիա բոլշեւիկ դարձավ ու գնաց տուն հանգստանալու:

Երբ որ Ռուսը քաշվեցավ, անոր ետեւեն Վրացին ու Հայն ալ կպատրաստվեին մեկնիլ տուն: Այս տեսնելով, բանակին հրամանատար Նազարբեկյանը հայուն թեւեն քաշեց, մեկդի տարավ ու այսպես ըսավ անոր.

- Բարեկամ, ի՞նչ կըսես, մեր վիճակն ուրիշ է, Ռուսինը՝ ուրիշ: Ո՜ւր կերթաս, ճակատը մերկացնես նե՝ Տաճիկը կուգա կմորթե քեզի, չէ՞:

- Ճշմարիտ կզրուցես, Ձերդ գերազանցություն, ամմա, դե, հոգներ եմ, կուզեմ անգամ մը տուն հանդիպել: Տաճիկը կուգա նե՝ ըսե թող քիչ մը սպասե, ես ահավասիկ դղնամ տուն ու դառնամ կռվեմ:

Այս ըսելով հայ զինվորը վերցուց պարկ մը, մտավ Ռուսին թողած պահեստը, աղեկ մը լեցուց շաքարով, ապուխտով, կոշիկով, ճերմակեղենով, վրաններով, հրացաններով, շինելներով, կռնակն առավ ու տուն գնաց: Ճակատը մերկացավ:

Տաճիկը, որ մինչ այդ Ռուսին հարվածներուն տակ խելակորույս կփախչեր, հանկարծ, հարվածներու դադարում նկատելով կռնակին՝ մեջքն ուղղեց, ետեւ նայեցավ, թե ինչո՞ւ չեն ծեծեր իրեն: Տեսավ՝ մարդ չկա: Անոր հետախույզները առաջացան՝ դարձյալ մարդ չկա: Բարձր հագագ Տաճիկը՝ ոչ մեկ ձայն չելավ ու ներս մտնել կուզեր, բայց ինքնագլուխ մտնելը քաղաքավարության դեմ համարելով՝ դուռը զարկավ ու հարցուց Կովկասի կառավարությանը, թե կարելի՞ է մտնել:

- Երկու շաբաթ ժամանակ տուր, մերկ եմ, մինչեւ ծածկվիմ,-պատասխանեց Կովկասյան կառավարությունը ներսեն:

Եվ ժողովի նստան կովկասյան եղբայրները Թիֆլիսի մեջ, թե ինչպես ընեն, որ առանց կռվելու հաղթեն Տաճկին:

Մենք թողունք Տաճկին Երզնկայի դռան վրա, թող քիչ մը ծեծե ու դառնանք Թիֆլիս:

Ժողով

Դահլիճին մեջ սմքած նստած է Հայաստանը. դանակ զարնես՝ պուտ այրուն չի կաթեր: Վրաստանը երկու միտքի մեջ ընկղմեր՝ անդադար կերթեւեկե. իսկ Ադրբեջանին վարի շուրթերը կդողան ժպիտեն:

Հայաստանն ու Վրաստանը կուզեն բան մը ըսել իրարու, բայց կնայեն Ադրբեջանին ու կքաշվեն ըսելու: Վերջապես, Հայաստանը դարձավ Վրաստանին.

- Տղա՛, ի՞նչ կխորհիս, ի՞նչ ընենք:

- Չեմ գիտեր, ես ալ շաշմիշ եմ եղեր,-պատասխանեց Վրաստանը:

- Դո՞ւն ինչ կմտածես, -դարձավ Հայաստանը Ադրբեջանին:

-Դուք ինչ՝ ես ալ այն, մենք բոլորս մեկ տան զավակներ ենք,- ըսավ Ադրբեջանը շրթունքները կծելով:

- Մենք կկռվինք, -վրա բերավ Հայաստանը փոքրիկ հայացք մը նետելով անոր երեսն ի վեր, իսկ դո՞ւն...

- Ես ալ կկռվեի, եթե զենք գործածել գիտնայի, կյանքիս մեջ բնավ զենք չեմ առեր ձեռքս: Վախնամ գնդակը պարպելուս սխալմամբ քեզի առնե, ինչու որ նշան չեմ բռներ:

(Ադրբեջանին ենթադրությունը իրականացավ վերջեն. ինչքան որ հրացանը Տաճիկին բռնեց՝ միշտ Հայուն դպավ):

Վրաստանն ու Հայաստանը հոս առաջին անգամ զգացին, որ մենակ են:

Հայաստանը դարձյալ հոգ չպիտի ըներ, եթե միայն Վրաստանին վրա հույս ունենար: Ան գիտեր իր եղբոր հեղհեղուկ բնությունը. գիտեր, որ տունեն մինչեւ եկեղեցի հասնելը տասը տեսակ Աստծո երկրպագել գիտեր, որ անոր սկզբունքները արեւածաղկին նման երեսն արեւին կպտտեր:

Բայց կռվեն զատ ուրիշ ելք չուներ. ուստի ջղային շարժումով մը ոտքի ելավ, կռուփը սեղմեց ու սեղանին զարնելով գոչեց.

- Ես կկռվիմ մինչեւ արյանս վերջին կաթիլը:

- Էհ, քանի մը կաթիլ ալ ես կկռվիմ...

- Ուրեմն, կռիվ,-վճռաբար գոչեց Հայաստանը:

- Կռիվ, այո... տեսակ մը կռիվ,-կմկմաց Վրաստանն ու պատրաստության անցավ:

Հայաստանը պոռաց իր ժամկոչ Ավետիս Ահարոնյանին «Ահազանգը» տալ, որուն չվանին ծայրերեն բռնած էր արդեն ու կսպասեր: Հնչեց «Ահազանգը», հայությունը թունդ առավ...

Կայենին զոհը

Լուսավորյալ եւ պատկավոր երկիրներու մեջ, երբ ազգ մը վտանգի մեջ է, անոր հասարակաց կարծիքը կպոռա՝ «Հայրենիքը զոհ կպահանջե»: Եվ զոհին սեղանին վրա կդնե իր անդամներեն ամենեն պիտանին, կրթվածը, ձեռներեցն ու հասկացողը: Մեկ խոսքով՝ Աբելի նման կընտրե իր ոչխարներեն ընտիրները՝ կզոհե հայրենիքին աստծուն: Սակայն, մեզ մոտ այդպես չեղավ:

Նախկին կռվող, փորձ ունեցող մարդիկ պահեստապետներ կարգվեցան, կուսակցական շեֆերը կամ ազգային խորհրդո անդամներ ընտրվեցան, կամ կոմիսար: Կարող զինվորականները շտաբները լեցվեցան. բոլոր ինտելիգենտները ազգային խորհրդի կամ այլ զորահավաք մարմիններու մեջ մտան, որպես գրագիր, թղթատար եւ բարապան:

Ով որ օձիք մը ուներ վզին անցուցած, զորական ատյանին դիմելով ոչ թե հրացան կխնդրեր կռվելու-մեռնելու, այլ պաշտոն մը՝ ապրելու եւ հարստանալու համար: Երիտասարդաց ծոցի գրպանները ուռած էին ամեն տարիքի վկայականներով, ազատականներով եւ ծննդականներով: Այդ շրջանին կարելի չէր գտնել 20-30 տարիք ունեցող մեկ մը Հայաստանի մեջ: Ժողովրդյան կեսը բարձրացեր 40-ի վրա էր թառեր, մյուս կեսը խռնվեր էր 19 տարու շեմքին ու կվախնար ոտքը 20-ին մեջ դնել: Ու հայությունը ձեւափոխվեցավ ծերերե ու մանուկներե բաղկացյալ ազգի մը, եւ արբունքի հասած օրիորդները երիտասարդ մը չէին գտներ ամուսնանալու համար:

Զորահավաք մարմինները կշատնային միայն ազգային գործունեությամբ: Ամեն առտու ազդերը փողոցին մեջ աջ ու ձախ պատին՝ զինվոր կպահանջեին, բայց կմնային ձայն բարբառո ի վերա պատի: Անհամար ազդերու պատճառով Երեւանի եւ Ալեքսանդրապոլի փողոցներու պատերը մինչեւ այսօր իրենց վրա կկրեն թուղթերու հետքերը եւ կնմանին անլվա երեսներու:

Թեեւ խոսքեն քանի մը անգամ գործի անցվեցավ, ցանկացան բռնի զորք դրկել ճակատ, սակայն այդ զորահավաքը ավելի նմանեցավ ճանճ բռնելուն: Մաս մը բռնելուն կթռնեին, մաս մը մատներու արանքեն կճողոպրեին. մնացյալներն ալ՝ կես ճամփին:

Սապես կնկարագրե սա զորահավաքը ականատես մը:

-Եթե ազգային խորհուրդը իր առաջին կոչեն անմիջապես ետքը սկսեր զորահավաքը՝ ես երեսուն տարեկան էի ու իսկական զինվոր, բայց որովհետեւ ըսելուն եւ ընելուն մեջ տարի մը անցավ, հիմա ես 31 տարեկան եմ ու զինվորութենե ազատ: Այս ընթացքով հուսով եմ, որ պիտի ազատվի նաեւ եղբայրս, որ քանդյոթ տարու է եւ թոռեսս որդիս, որ 8 տարեկան է:

Այսպես կընթանային պատրաստությունները Կովկասի մեջ, երբ առաջին պայմանաժամը լրացավ ու Տաճիկը զարկավ Երզնկային դուռը:

Զինադադար

Մենք նախորդ գլուխներեն տեսանք, թե ինչպես Ռուսը քաշվեցավ ու Տաճիկը ետ դարձավ, ինչպես հայ զինվորները երգեցին «Արշավենք եղբայրք, գնանք Տաճկաստան, ջարդենք թյուրքերին, փրկենք Հայաստան...» : Այժմ տեսնենք, թե ի՞նչ պատասխանվեցավ ներսեն:

Երբ Տաճիկը դուռը զարկավ, Հայաստանը Վրաստանին երեսը նայեցավ, Վրաստանը Հայաստանին: Երկուսն ալ անպատրաստ էին:

- Ի՞նչ կուզես, -ձայնեցին երկուսը միաձայն ներսեն:

- Ձեր ողջությունը: Զինադադար ըրեք՝ գամ քիչ մը խոսինք:

- Ընենք, -պատասխանեցին Թիֆլիսեն, -համեցեք Երզնկա տեսնվենք:

Ու երկար պատերազմի ընթացքին առաջին անգամ իրար հանդիպեցան:

Կովկասյան եղբայրները առաջին նվագ չճանաչեցին Տաճիկին. վասնզի այն չորս տարվա կռիվներուն միայն անոր կռնակն էին տեսեր եւ կանգիտեին այդ կռնակին տիրոջ սա դեմքն ունենալը:

- Մեր միջոցով կովկասյան դեմոկրատիան իր ողջույնը կղրկե տաճիկ դեմոկրատիային,- սկսեց Վրաստանը:

-Միայն այդքա՞ն. իսկ նորին վսեմությանը, էնվեր փաշային ողջույն չե՞ք բերեր, -վրա տվավ Տաճիկը, պեխերը կրծելով:

- Բերեր ենք, բերեր ենք, ինչպե՞ս չէ, իրեն սա ողջույնը էնվեր փաշային էինք բերեր, -վախցած շտկեց եղբոր խոսքը Հայաստանն ու ավելցուց, - գիտե՞ք, ձերդ մեծություն, եղբայրս՝ Վրաստանը, կատարյալ երեխա է, շարունակ դեմոկրատիայի հետ կխաղա:

- Ի՞նչպես եք, աղե՞կ եք:

-Փառք տիրոջ, կպարինք, - պատասխանեց Տաճիկը մորուքը շոյելով ու զարմացական անոնց դարձավ:- Պա՜, ուրեմն դուք այդ քի՞թն ունեիք, որ կկռվեիք մեզ հետ, բնավ երեւակայած չէի, ո՞վ կկարծեր... ինչքան կնմանիք իրարու: Մեկ հոր որդի՞ եք: Ձեր հոր անո՞ւնը:

- Մորե խորթ ենք, հորե հալալ: Մեր հայրը Ռուսն է:

- Ռուսը կենդանի՞ է:

- Դեռ չի մեռեր, բայց անդամալույծ ընկած է տունը:

- Վա՜խ, վա՜խ մրսած կըլլա:

- Այո մրսեցավ: Գալիցիայի հաղթանակներու ատեն քրտնած պաղած եղավ: Այնքան նապոնն ըսավ, թող գամ կպնեմ կռնակդ տաքցնեմ՝ չուզեց: Տունն ալ մեծ է ու պատուհանները հյուսիսային:

- Իրա՞վ կըսեք: Անանկ է նե, առնեմ Գերմանիան, Բրեստ Լիտովսկը երթանք տեսության, չըսե թե՝ չեկան:

- Գեշ չըլլար, -ըսավ Հայաստանը այն եղանակով, ինչ եղանակով, որ ուրիշները «գեշ կըլլա» կըսեն:

- Ձեզմե ո՞րը շատ կսիրե իր հորը:

Վրաստանն ու Ադրբեջանը Հայաստանը մատնացույց ըրին:

- Երբ Ռուսը պառկեցավ, Հայաստանը ծածուկ տեղվանք շարունակ կուլար, աչքերը ուռած կըլլային, - ավելցուց Վրաստանը:

Տես էջ Ը

ԱԶԳ-ՆԵՐԴԻՐ

Գրախոսություն

Գրականագիտությունը, գրականագետը եւ իր գրողը

ԳՐԻԳՈՐ ԱՃԵՄՅԱՆ

Հարգելի խմբագրություն.
Ես գրականություն եմ մտել կյանքիս երկրորդ կեսից եւ հեռու եմ այս մտորումները բացարձակ ճշմարտություն համարելուց: Հնարավոր է, որ ես, ինչպես ամեն մահկանացու, սխալվեմ: Միայն շնորհակալ կլինեմ, եթե ինձնից հետո խոսք վերցնողները ճշտեն իմ վիճահարույց մտքերը, մատնանշեն հնարավոր սխալները: Ահա թե ինչու խնդրում եմ ի տեղի գրախոսականի այս գրառումները, որոնք կատարել եմ 3ու. Խաչատրյանի վերջերս լույս տեսած «Ազատ էջեր» ժողովածուն ընթերցելուց հետո, տպագրել մտքերի փոխանակության կարգով:

▼▼▼

Սխալված չենք լինի, եթե ասենք, որ հայ գրականագիտության առաջին քայլերը եղել են «ջարդարարական»: Անարդարացի կլիներ պնդել, թե Դուրյանը, Մասեհյանը, Ենովք Արմենը գրական-դրական ոչինչ չեն ստեղծել, բայց անհերքելի է եւ այն, որ գրականության պատմության մեջ նրանք մնացին գլխավորապես որպես «ջարդարարներ»: Այնպիսի մեծություններ, ինչպիսիք էին Հովհ. Թումանյանը, Վ. Տերյանը, Մ. Մեծարենցը, իրենց մաշկի վրա զգացին դա:

Գրականագետների հաջորդ սերունդը՝ Հ. Սուրխաթյանը, Պ. Մակինցյանը, Ա. Տերտերյանը, Ն. Ադոնցը, Ն. Աղբալյանը եղան փաստացի հիմնադիրները հայ նորագույն գրականագիտության: Զուգորդելով գրական լայն իմացականությունն անդավաճան ճաշակի հետ՝ նրանք շարքային ընթերցողին հասկանալի գիտական, բայց միաժամանակ գեղարվեստական-պատկերավոր լեզվով արժեւորեցին իրենց ժամանակի բազմաթիվ գրական դեմքերի եւ նրանց գործերը: Այդ աշխատությունները ժամանակին ունեցան լայն արձագանք, իսկ մեր օրերում՝ գրականության բնական զարգացման դեպքում կստանային քրեստոմատիկական արժեք: Չնայած հասարակական-քաղաքական աննպաստ պայմաններին (համաշխարհային պատերազմ, Մեծ եղեռն...), գրականությունն ու գրականագիտությունն առժամանակ գնում էին զարգացման միակ ճիշտ ճանապարհով՝ համաքայլ...

Հոկտեմբերյան հեղափոխությունից հետո, ծովային ալիքի տարածման սկզբունքով, խորհրդային Հայաստանում նույնպես առաջացան անբնական պայմաններ: Պրոլետարական դիկտատուրան, նոր իշխանությունների գլխավոր զենքը, սկսեց թելադրել իր պահանջները նաեւ գրականության բնագավառում՝ նպատակ ունենալով ստեղծել նոր հասարակարգին հարիր գրականություն, որն ընդհանուր ոչինչ պետք է ունենար «հնի» հետ: Մոլախոտի արագությամբ կազմավորվեց չակերտավոր գրողների եւ գրականագետների կաստա, որն իրեն նպատակ դրեց ծառայել նոր հասարակարգին՝ ղեկավարվելով ոչ թե գրական, այլ բացառապես գաղափարական արժեքներով: Դժվար էր տարբերել թե ով էր նվազում այդ ժամանակաշրջանի գրականագիտության «առաջին ջութակը»՝ գրողնե՞րը (Ալազան, Ն. Զարյան, Ա. Վշտունի, Գ. Աբով...), թե՞ գրականագիտական նոր դեմքերը (Գ. Վանանդեցի, Հ. Գյուլիքեխյան, Ն. Ղաբաղյան...): Փաստը մնաց փաստ, որ նրանց միացյալ ուժերով եւ իշխանությունների հովանավորությամբ ձեւավորված կակաֆոնիան ճշմարիտ գրականությունը եւ գրականագիտությունը մղեց երկրորդ պլան եւ գրական դաշտն ստացավ «պրոլետարական» թեքում... Այդ պայմաններում գրականագետների «հին» փաղանգն այլեւս անելիք չուներ: Նրանցից ոմանք հայտնվեցին արտասահմանում, իսկ մնացածները դատապարտվեցին կամ իրենք իրենց դատապարտեցին լռության, դադարեցին հասարակական կյանքում որեւէ դեր խաղալուց եւ վերածվեցին ամենօրյա թիրախների՝ մոլեգնող պրոլետգրականագետների համար: 30-ական թվականներին պրոլետգրականագիտությանը փոխարինեց սոցռեալիզմի գրականագիտությունը՝ հիշեցնելով սոխի եւ սխտորի հանրահայտ ասույթը...

Ստալինյան բռնադատաստության տարիներին մուղդուսիների ու նահիգարյանների, ֆոչարների ու ոսկերչյանների համագործակցությամբ գրական դաշտը վերջնականապես «մաքրվեց» հօգուտ պաշտոնական-գաղափարական թեւի, գրական պայքարի անվան տակ հաշվեհարդար կատարվեց ճշմարիտ գրողների հետ, ինչի հետեւանքով գլխատվեցին մեր չափածոն եւ արձակը: Աշուղական պոեզիայի եւ արհեստավորական պարզունակ արձակի գերիշխման պայմաններում գրականագիտությունը դարձավ ավելորդ, բայց ոչ անօգուտ «փեշակ»: Փորփրելով իրենց դեմքը պահպանած գրողները սուզվեցին հայ ժողովրդի պատմական հեռավոր անցյալի լաբիրինթոսներում, իսկ գրականագետների շարքում... այստեղ այդ «փորփրասեր» էլ չկար...

ԽՍՀՄ-ի հաղթանակը երկրորդ համաշխարհային պատերազմում կարծես փոքր-ինչ թեթեւացրեց գրական մթնոլորտը հաղթանակած երկրում, ծնունդ առավ նոր՝ պատերազմական թեմատիկան: Սակայն գաղափարական թուլացման տրամադրությունը խափանվեց: Համամիութենական կուսակցական թիվ 1 գաղափարախոս Ա. Ժդանովի ելույթը՝ Աննա Ախմատովայի եւ Միխայիլ Զոշչենկոյի դեմ, ամեն ինչ վերադարձրեց իր տեղը: Ինչպես Ռուսաստանում, այնպես էլ Հայաստանում սկսվեցին ծանր ժամանակներ...

Ստալինի մահից հետո միայն ողջ երկրում մեկ վրա հասավ համընդհանուր գրական «ձնհալը»: Մեզ մոտ վերականգնվեցին անգերեզման թաղված Ե. Չարենցի, Ա. Բակունցի անունները, վերահրատարակվեցին նրանց գործերը, գրականություն վերադարձավ Գ. Մահարին: Գրական կյանքում սկիզբ առան առնասական տեղաշարժեր: Սովետահայ գրողների նոր սերունդը, «կոփված» ստալինյան ժամանակների փորձով, սկսեց համառորեն որոնել միջոցներ՝ սոցիալիստական ռեալիզմի սահմաններում նույն այդ ռեալիզմի արգելանքները եզոպոսյան լեզվով հաղթահարելու համար: Գրականագիտական նոր սերնդի ներկայացուցիչները՝ Ս. Աղաբաբյանը, Հր. Թամրազյանը, Լ. Հախվերդյանը, Ս. Սարինյանը, ի վիճակի չեղան իրենց պաշտոնության տակ վերցնել այդ ազնիվ ձգտումները եւ չկարողացան «նոր հովերի» պայմաններում քայլել ժամանակի հետ (իմ հիշողության մեջ միայն Ս. Աղաբաբյանի եւ Լ. Հախվերդյանի համագրախոսականն է Հ. Մաթեւոսյանի «Ահնիձոր» ակնարկի մասին, որը հրատարակվեց մինչեւ պաշտոնական սաստը, մնացածը... մնացածի մասին չեմ վախենա ասել՝ գրի՛ հաշվիս...): Թերթելով այդ տարիների մամուլը՝ հեշտ է նկատել փոխադարձ մեղադրանքները գրականագետների եւ «գրողների մասին գրող գրողների» միջեւ: Ճշմարտությունը վերջիններիս կողմն էր, որոնք պահանջում էին, որ գրականագետները, ղեկավարվելով գրական չափանիշներով, ոչ միայն ասեին իրենց անկաշկանդ խոսքը ժամանակակից գրականության եւ գրողների մասին, արժեւորեին լավն ու վատը, այլեւ անեին դա ձեւավորված կաղապարներից դուրս՝ գեղարվեստական գրականությանը հարիր պատկերավոր լեզվով: Գրողների եւ գրականագետների «երկխոսության» բացակայության պայմաններում գրողներն սկսեցին զբաղվել «ինքնապաշտպանությամբ», իսկ գրականագետները պատսպարվեցին «գիտական» բարիկադներով եւ սկսեցին բանավիճել՝ խոսքի կամ ատոմի առաջնայնության, նորարարության եւ նման թեմաների շուրջը: Սխոլաստիկ այդ բանավեճերը ոչինչ չէին կարող տալ ո՛չ գրողներին, ո՛չ ընթերցողին, եւ ո՛չ իսկ գրականագետներին: Զգալով իրենց «փափուկ» վիճակը՝ գրականագետները, ժամանակակից գրողի եւ ընթերցողի միջեւ օղակ լինելու փոխարեն, նվիրվեցին այս կամ այն դասականին եւ բարեհաջող ու անվտանգ ճանապարհներով ապահովեցին իրենց գիտական աստիճաններով, իմա՝ ավելի անխոցելի դիրքում՝ գալիք տասնամյակներում...

Այդպիսին էր, ըստ մեզ, մոտավոր իրավիճակը մինչեւ «Նոր ժամանակները»...

▼▼▼

Իմաստուն եւ խորիմաստ ասույթները միշտ չէ, որ ճիշտ են բոլոր իրադրություններում: Մասնավորապես 3ու. Խաչատրյանի դեպքում խիստ վիճելի է չինական՝ «որ դու ապրես փոփոխական ժամանակներում» անեծքը: Այդ մասին էի մտածում, երբ կարդում էի նրա «Ազատ էջեր» էսսեների ժողովածուն: Չնայած 3ու. Խաչատրյանն ավելի հին անուն է մեր գրական աշխարհում, բայց խորհրդանշական է, որ ժողովածում ընդգրկում է «փոփոխական ժամանակներից» մինչեւ մեր օրերը գրված նրա գրական, արվեստաբանական եւ ստեղծագործական էսսեները: Սորից հետ գնալով նշենք, որ ինչպես սովետահայ գրողների երկրորդ սերնդի ծնունդը, անկախ նրանց տարիքից, պետք է հաշվել Ստալինի մահից, այնպես էլ գրականագետ 3ու. Խաչատրյանի ծնունդը կապված է «Նոր ժամանակների» հետ: Կամա-ակամա վերջինիս ազդեցությունն զգալի է նրա ստեղծագործության մեջ, ավելին, «Նոր ժամանակներ» հասկացությունը նա կարծես թե չի բաժանում «ազատ» բառից, որը հավանաբար ծնվել է իր ազատագրված «ազատ» ձայնից, որը արտահայտությունն է գտել նաեւ ժողովածուի խորագրում:

Մենք կառանձնացնենք 3ու. Խաչատրյանի ժողովածուի գրականագիտական բովանդակությունը, սակայն բացառված չէ, որ արվեստագետն այնտեղ առաջին հերթին առանձնացնի նրա արվեստաբանական էսսեները: Պաբլո Պիկասսոյին, Օգյուստ Ռոդենին, Խուան Միրոյին, Մարտիրոս Սարյանին, Մինաս Ավետիսյանին, Ռուբեն Աբովյանին, Վիլհելմ Մաթեւոսյանին, Հակոբ Հակոբյանին նվիրված էսսեները գրված են գեղագետի նուրբ դիտողականությամբ եւ գրականագետի պատկերավոր լեզվով: Դա պատահական չէ՝ գրականագետ 3ու. Խաչատրյանը տարիներով «մաշել» է Մ. Սարյանի տուն-թանգարանի աստիճանները, եւ դա չէր կարող անհետեւանք մնալ...

Ընդամենը մի քանի էջ է զբաղեցնում Ռուբեն Աբովյանին նվիրված «Տեսիլներ եւ ժամեր» էսսեն: Սակայն կարդացվում է լարված ուշադրությամբ եւ մեկ շնչով: Ընթերցողը մտավոր աչքերով տեսնում է նկարչի կենդանի կտավները, ծանոթանում նրա ստեղծագործական խոհանոցին եւ գաղտնիքներին: Ափսոսանքով ես ավարտում էսսեն, որի վերջին տողերը բնորոշ են հեղինակին: «Եվ այսքանից հետո,- գրում է նա,- ինձ նորից թվում է, որ չկարողացա նկարչի արվեստի մասին ասել այն, ինչ համարում էի ամենից կարեւորը»: Ուշադրություն դարձրեք այստեղ «նորից» վրա, որը մատնում է էսսեագրի ստեղծագործական տվայտանքները, որոնք ոչ միայն մշտական են, այլեւ, ինչպես պարզվում է՝ անխուսափելի. «Եվ դա էլ բնական եմ համարում,- շարունակում է նա,- արվեստը, ի վերջո, իրոք անսպառելի գաղտնիք է եւ անմեկնելի խորհուրդ»: Միայն ողջունել կարելի է նման «կասկածամտությունն» ու «երկմտությունը»: Արվեստագետը, որը գիտակցում է, որ հնարավոր չէ բացարձակեցնել մինչեւ վերջ արվեստի եւ գրականության բազմաշերտ հարցերը, ավելի մոտ է ճշմարտությանը, քան այն ինքնագոհ «կոկզավիզները», որոնք ձգտում են տալ «սպառիչ» պատասխաններ:

Բացառված չէ նաեւ, որ մեր օրերի խաղախագետներն ընդամենը համար ժողովածուի մեծագույն մասը Բորիս Պաստեռնակին, Իոսիֆ Բրոդսկուն կամ գրական ստեղծագործողներին նվիրված էսսեները, որոնք ոչ միայն «Գորդի ձայն» են (ինչպես խորագրված է էսսեներից մեկը), այլ նաեւ խաղախագետի:

Իսկ արվեստաբանական միակ «Բանաստեղծություն» էսսեն մասնագետ հսկայական նշանակություն կարող է ունենալ: «Մի կարեւոր ճշտում» էսսեն գիտական հանրությանը կներկայանա: «Հայաստան» բանաստեղծությունը Ռուբեն Սեւակի «Հայաստան» բանաստեղծության հետ կապված վերադարձ. Մենք մեծավաստակ կարծում ենք, որ այստեղ կրկնեցինք «էսսե» բառը: Պարզվում է, որ կարելի է արվեստաբանությամբ

անգամ անդրադառնալ էսսեով: Խառնվածքի խնդիր է:

Այո, ժողովածուի աչքի զարնող հատկանիշն է, որ 3ու. Խաչատրյանի գիտական խոսքը միաժամանակ պատկերավոր-գեղարվեստական է: Այն մեզ հիշեցնում է անցյալ դարի 50-60-ական թվականների գրականագիտությունը, երբ գրականագիտական բեռն ընկած էր հիմնականում «գրողների մասին գրող գրողների» վրա: 3ու. Խաչատրյանը գրող չէ այս բառի մասնագիտական նեղ իմաստով, սակայն նրա էսսեները գրված են մասնագետ-գրողի գրչով: Ահա Ի. Բրոդսկուն նվիրված էսսեի վերջին տողերը, որոնցում միաժամանակ ամփոփվում է նաեւ բանաստեղծի երկրային կյանքը. «...Ճուռակի աշնանային վերջին կանչը կտրեց անցավ օվկիանոսը եւ ձմեռային օրվա թանձր իրիկնամուտին մարեց ռուսական լեզվի անծայրածիր լայնարձակության մեջ՝ մութ ու մառախլապատ երկնքի տակ»: Անցյալ դարի մեծագույն բանաստեղծին ծանոթ ընթերցողը չի կարող չտպավորվել «մութ ու մառախլապատ» Ռուսաստանից վտարված բանաստեղծի՝ օվկիանոսի այն կողմում լույս ընծայված եւ նրա գրական հայրենիք վերադարձած «Ճուռակի վերջին կանչը» (Осенний крик ястреба) ժողովածուի խորհրդանշական վերհիշեցումով...

«Թեթեւ շնչառություն» էսսե-գրախոսականը մեր ժամանակների հայ գրականության անմխիթար վիճակի մասին է: 3ու. Խաչատրյանն այդ վիճակը չի համարում զուտ ազգային երեւույթ, այլ դիտարկում է «գլոբալիզացիայի» լույսի տակ: Վիճելի է այս դրույթը, բայց տեսնենք, թե ինչպիսի պատկերավորում է ստանում նրա գրչի տակ անցյալ դարասկզբի մտածողների կողմից կանխատեսված «Եվրոպայի մայրամուտը», որը, ըստ էսսեագրի, իրականացավ դարավերջին՝ ընդգրկելով անհամեմատ ավելի մեծ տարածք. «Մայր մտնող արեւի սկավառակը իր եզրով թեթեւորեն դիպչելով անցավ նաեւ Արեւելյան Եվրոպայի ժողովուրդների մշակութային հորիզոնով՝ իր պղտոր ու աղոտ, շառագույն լույսը գցելով նաեւ կործանված խորհրդային կայսրության դատարկ ու ամայի անապատային տարածության վրա»: Տալով երեւույթի գիտական հիմնավորումը՝ նա, սակայն, չի արդարացնում այն, այլ քաղաքացիական մեծ կրքով մերժում է ժամանակակից մոլախոտը եւ նրա «գեղարվեստական» արտադրանքը. «...այս «գրականությունը» իր անբարո նկարագրով, սանձարձակությամբ եւ մանավանդ սրբապիղծ շաղադրանքներով հասցեագրված է նեղմիտ եւ անճաշակ, սպառողական հոգեբանության տեր բազմությանը... Եվ դրա դիմաց նոր իրականության տերերից ու պաշտպանություններից այս հեղինակներն իրենց մանր, ողորմելի եսասիրության, կիսագրագետ մարդու իրենց մանր կրքերի մեծածախ վաճառքի դիմաց ստանում են տպագրված գիրք, հեռուստատեսային էկրան, իրենց նմանների սարքած մրցանակները եւ այլն եւ այլն»: Նկատեցի՞ք, որ խոսքի գինն իմացող, բառերը հանգամանորեն կշռող ու չափող գրականագետն այստեղ առանձնապես ընտրություն չի դնում դրանց մեջ: Ի՞նչ ընտրություն, եթե արդյունքում՝ «...նրանց դավադիր համերաշխության մեջ վերջնականապես մեռնում է իսկական, բարձր գրականությունը»: Ի՞նչն է այստեղ ավելի շատ՝ ճշմարտությո՞ւնը, թե՞ հեղինակի դառնությո՞ւնը,- թող ընթերցողն ինքը որոշի...

Մենք վիճելի համարեցինք այսօրվա մեր գրականության վիճակը գլոբալիզացիայով բացատրելը, բայց վիճելն ավելորդ է, քանի որ մեկ այլ տեղում 3ու. Խաչատրյանը ախտորոշում է երեւույթը. «Ազատությունը վերածվեց անիշխանության եւ բացարձակ անտերության, ստեղծագործական ազատությունը ոչ մի շոշափելի արդյունք չտվեց... Նորը եղավ պոռնոգրաֆիան, այլոց կողքին, մակերեսային զոհերի գրականությունը...»: Մեկնաբանություններն ավելորդ են:

Զահրատի, Արամ Ալիխանյանի, Ալբերտ Կոստանյանի, Կարինե Պասամջյանի դիմանկարները 3ու. Խաչատրյանի ստեղծագործական մի հատվածն են: Իր գրականագիտական հարցերի համար նա չի ընտրել նրանց, ովքեր մեծ անուն ունեն, այլ նրանց, ում հետ կապված է եղել անձնական ծանոթությամբ եւ որոնց մասին ասելիք ունի իր երկար տարիների ծանոթությունից:

Տես էջ 7

ԳՐԻԳՈՐ ԳՈՒՐԶԱԴՅԱՆ

«Զանգակի» ղողանջները

Հրատարակչական գործին միշտ վերաբերվել իբրեւ արվեստի առանձին տեսակի, քանի որ նրա գլխավոր արտադրանքը գիրքն է կամ հանդեսը:

Գիրքը ծնվելիս էլ կարող ենք ասել՝ աչքդ լո՜ւյս: Չէ՞ որ գիրքը լույս է տեսնում...

Ամեն գիրք նախ՝ հեղինակի մտքի ստեղծագործական աշխատանքի արդյունք է, որը դեռ միշտ նյութականացման մի շարք փուլեր անցնի՝ շարվածքի վերածվի, խմբագրվի, սրբագրվի, էջադրվի, ձեւավորվի, պատկերազարդվի, տպածեւեր դառնա, մամուլ առ մամուլ բազմացվի, ծալվի, կարվի, կտրտվի, կազմի մեջ դրվի... Այդ ամենը շնորհիվ հրատարակչության ողջ անձնակազմի, խմբագիրների, նկարիչների եւ ամենակարեւորը՝ ժամանակակից տեխնոլոգիաներով հագեցած Գնել Մելիքյանի ղեկավարությամբ գործող տպարանի լարված ու բարեխիղճ գործունեության:

Հրատարակված գրքի համար երկար կյանք է նախատեսվում: Եվ հաջողված է այն գիրքը, որը լիարժեք կյանք է ունենում ոչ միայն տպարանից դուրս գալուց անմիջապես հետո, այլեւ տարիներ ու գուցեեւ դարեր անց:

Այսպիսի բազմաթիվ հաջողված գրքեր է լույս ընծայել «Զանգակ-97» հրատարակչությունը, որը չնայած նոր է բոլորել իր 10 տարին, բայց ծավալել է հնամյա եւ հանրաճանաչ հրատարակչությանը վայել գործունեություն:

Այստեղ աշխատում են բանիմաց, պարտաճանաչ եւ իրենց գործը սիրող մարդիկ, որոնց հետ սոսկ առնչվելն իսկ հաճելի է: «Զանգակում» հրատարակվել են իմ հեղինակած հինգ գրքերը, ընթացքի մեջ է վեցերորդը: Ես վստահում եմ «Զանգակին», որը միշտ առաջ է նայում եւ փնտրում նորը, ինքնատիպը, հեռանկարայինը, մնայունը: Եվ այս ամբողջը հրատարակչության տնօրեն Սուրեն Մկրտչյանի բանիմաց եւ խելացի գործունեության արդյունքն է:

Եվ «Զանգակ-97»-ը եկեղեցու զանգի պես տարբերաբար ազդարարում է իր հրատարակած նոր գրքերի լույս ընծայումը:

Իսկ այդ գրքերը բազմաբնույթ են՝ գեղարվեստական, ուսումնական, գիտական, գիտահանրամատչելի, հանրագիտական, մանկական, առողջապահական...

Այս ոլորտներից յուրաքանչյուրում «Զանգակը» ասել է իր մնայուն խոսքը: Այսպես, նրա խորհրդանշանով են տպագրվում 43 անուն դպրոցական դասագրքեր: Պատկերացնելն անգամ դժվար է...

Ավելին՝ դրանց հետ միասին տպագրվում են ուսումնական բազմաթիվ ձեռնարկներ, որոնք իրենց որակի շնորհիվ հաճախ ձեռք են բերում այլընտրանքային դասագրքի արժեք...

Գիտական ծանրակշիռ աշխատություններ են հրատարակվում «Զանգակում»: Օրինակ՝ բազմաթիվ բառարանների շարքում շուտով իրենց տեղը կգտնեն հայերենի քառահատոր բացատրական նոր բառարանը, հայերենի բառակազմական բառարանը (սա իր տեսակի մեջ առաջինն է լինելու):

Այստեղ մշակվել են նաեւ գիտական նոր ուղղություններ՝ էթնոհոգեբանություն, էթնոմանկավարժություն... Հրատարակչությունն իր ուժերին է վերցրել գիտական մի քանի հանդեսների պատրաստման, տպագրության ու տարածման ծանր գործը՝ «Մանկավարժական միտք», «Հոգեբանությունը եւ կյանքը», «Լեզու եւ լեզվաբանություն»... Հաջողությամբ շարունակվում է «Այգ» մանկապատանեկան հանդեսի հրատարակումը:

Առջեւում նոր ծրագրեր են, նոր բնագծեր: Հատկապես կարեւոր է հայկական մանկական գրքի ոլորտի զարգացման պատկառելի ծրագիրը: Ահա մի քանի դրույթ այդ ծրագրից:

Նորովի եւ ամենատարբեր ձեւերով կներկայացվեն մեր դասականների եւ թարգմանված լավագույն մանկական ստեղծագործությունները:

Կտպագրվեն համաշխարհային մանկական գրականության արժեքավոր նմուշների թարգմանություններ:

Կխթանվի ժամանակակից հայ մանկագիրների գործունեությունը. կհայտարարվեն մրցույթներ, արտոնյալ պայմաններով լույս կընծայվեն հաջողված ստեղծագործությունները:

Նոր հրատարակությունների համար կկազմակերպվեն շնորհանդեսներ, քննարկումներ, թատերականացված ներկայացումներ:

Կանցկացվեն մանկական գրականության խնդիրների հետ կապված բանավեճեր, գիտաժողովներ, ստեղծագործական հավաքներ նաեւ ինտերնետում:

Կպատրաստվեն եւ կտարածվեն մտավարժական եւ ուսուցողական խաղեր, գլուխկոտրուկներ ու խրախճանականների ժողովածուներ:

Կլինեն նաեւ նոր մտահղացումներ, անակնկալներ, որոնք առայժմ գաղտնիք են:

Եվ այսպես, դրվում է հիմնաքարը հերթական ազգօգուտ ծրագրի...

Խմբ. կողմից. - **Իսկապես հրատարակչական աչքառու գործունեություն է ծավալել «Զանգակը», որի համար մենք եւս շնորհավորում ենք տնօրեն Սուրեն Մկրտչյանին 10-ամյա բեղուն գործունեության առթիվ: Այսուհանդերձ չենք կարող համաձայնվել բարեխղճության ու որակի վերաբերյալ մեր ականավոր գիտնականի դրվատանքը. «Զանգակ»-ի շատ գրքեր աչքի չեն ընկնում հենց որակի հարցում: Բոլոր պարագաներում:**

Դ էջից

Գրականագիտությունը ...

Ոչ միայն արվեստագետ, այլեւ գրականագետ Յու. Խաչատրյանի համար էլ բնորոշ է ներքին ինքնադժգոհության մտսական զգացումը, որը թույլ չի տալիս նրան հանգստանալ դափնիների վրա, ճարտակալել, «դասականանալ»: Այդ ինքնազգացումը հետեւում է նրան այստեղ նույնպես, եւ նա չի քաշվում դա խոստովանելուց ժողովածուում ընդգրկված միակ հարցազրույցում. «...Ճիգս ու ջանքս եղել են ավելին, քան այն, ինչին հասել եմ... Ափսոս... Այնքան եւ այն կարողացա, որքան եւ ինչ երեւում է իմ հոդվածներում եւ էսսեներում...»: Նման ինքնազգացումով գրականագետից կարելի է սպասել նոր եւ մշտական նվաճումներ...

Յու. Խաչատրյանի էսսեներին բնորոշ են դիպուկ վերնագրերը: Վերնագիրը երկրորդական հարց չէ յուրաքանչյուր աշխատության համար: Լավ խորագիրն ամբողջացնում է ասելիքը, ստեղծում գրական կապեր ու վերհիշեցումներ, հարստացնում նյութը: Յու. Խաչատրյանի խորագրերի ենթատեքստերը երբեմն կռահվում են հեշտությամբ: «Տեսիլներ եւ ժամեր» խորագիրը, օրինակ, կապված է Ե. Չարենցի «Տեսիլաժամերի» հետ, «Նահանջ՝ էժանագին գնդությամբ» խորագիրը՝ Շ. Շահնուրի եւ Պ. Սեւակի գործերի հետ, «Լուսեղեն ճամփի անցորդը»՝ Մեծարենցի, «Կավի վրա փչող ոգին...»՝ Անտուան դը Սենթ-Էկզյուպերիի, «Գրական շարիկովները...»՝ Մ. Բուլգակովի, «...փանջունիների տսակագերծումը»՝ Անման Օսյանի հետ... Սակայն երբեմն դրանք հասանելի չեն եւ անհրաժեշտ է, որ հեղինակը թեկուզ ակնարկով բացահայտի ներքին կապը խորագրի եւ նյութի միջեւ («Թեթեւ շնչառություն», հնարավոր է եւ ուրիշներ): Դրանից կշահեին եւ հոդվածները, եւ ընթերցողը:

▼▼▼

Գանք լուսավոր այս ժողովածուի «սրտերին»՝ բովանդակային կառուցվածքին: Մեզ թվում է, Յու. Խաչատրյանը Ի. Դունաեւսկու հայտնի օպերետի հերոսի խոսքերով (не в ту степь...)՝ այն դասում չի «տարում» իր «տուստեղները»: Ժողովածուի էսսեներից 13-ը վերաբերում են Կոստան Զարյանին: Նման կառուցվածքն անխուսափելիորեն ստեղծում է իր ծանրության կենտրոնը եւ առաջացնում օրինական տարակուսանք: Մի՞թե խորհրդահայ գրական ավագ սերնդից՝ Չարենցի, Բակունցի, Մահարու, Լեռ Կամսարի, կամ ասենք՝ հաջորդ սերնդից Պ. Սեւակի, կամ «նոր ժամանակներում» (այն էլ ինչպիսի ժամանակներ...) կասկածելի լռած՝ Հրանտ Մաթեւոսյանի մասին ասելիք չի [illegible] Յու. Խաչատրյանը գերադասեց լռել: Ինչո՞ւ.- «Հարգելի իրեն»: Չէ՞ որ դատելով «Բանաստեղծի դատապարտումը» էսսեից, որտեղ թվարկվում են հայ եւ ռուս գրական դահիճները, ակնհայտ է, որ նա ասելիք ունեցել է, ընդ որում՝ կարեւոր ասելիք, որը բանավեճին կարող էր տալ այլ երանգ ու բովանդակություն...

Այո, աղքատ չէ Յու. Խաչատրյանի ժողովածուի գրականագիտական քարտեզը: Սակայն «կոստանզարյանական» ծանրությունն այդ հարստությունները դարձնում է բացառություններ, որոնք հաստատում են մեր տարակուսանքը: Դրությունը չի փրկում եւ Պ. Սեւակին նվիրված միակ էսսեն: Եվ դա այն դեպքում, երբ վերը հիշված դեմքերը կարիք ունեն նորովի մոտեցման: Սոցռեալիզմի գրականագիտությունից հետո դեռեւս չբավարարված պահանջարկ կա նրանց ստեղծագործական մնայուն արժեքների նկատմամբ նոր մոտեցման, անցողիկի ու ժամանակավորի բացահայտման ու բացատրման: Նման խնդիրը վեր չէ Յու. Խաչատրյանի ուժերից, մեր կարծիքով՝ հենց դրանում է նրա կոչումը: Եթե նա շեղվեր իր «գլխավոր ուղուց», մենք այսօր կունենայինք նոր լույսի տակ Չարենց կամ Բակունց, Մահարի կամ Լեռ Կամսար:

Սխալ չհասկացվենք: Մենք դեմ չենք, որ Յու. Խաչատրյանը մինչեւ «ոսկրն ու ծուծը» ուսումնասիրի Կ. Զարյանին, մի բան, որ նա անում է բավական հաջող, բայց մեզ թվում է շռայլություն գրականության եւ գրականագիտության «սովի» տարիներին նվիրվել մեկին...

Մանավանդ որ... այստեղ կա «մանավանդ որ»...

Յու. Խաչատրյանը էսսե առ էսսե վեր է հանում Կ. Զարյանի ստեղծագործական տարբեր կողմերը, սակայն զարմանալին այն է, որ այդ էսսեների հանրագումարում մենք չենք ստանում գրողի այնպիսի ամբողջական դիմանկարը, ինչպես, ասենք՝ Զահրատի կամ Ա. Ալիքյանի, Ալբերտ Կոստանյանի կամ Կարիկ Պասմաճյանի «մինուճար» էսսեներում: Այստեղ էսսեագիրը մեղք չունի: Հիրավի, եթե նա իր գրչով «կենդանացնում» է Վիլհելմ Մաթեւոսյանին կամ Հակոբ Հակոբյանին, ապա գրողի մասին, թվում էր, խոսք անգամ չպետք է լիներ...

Մեր կարծիքով Կ. Զարյանն անհաղթահարելի է որեւէ գրականագետի համար, որը կձգտի պատկերել նրան ավելի մեծ եւ ավելի հայ, քան նա կա իրականում: Հնարավոր է, որ գրողի բարդությունները սկսվել են նրա հենց առաջին քայլերից: Ստացած փայլուն, բայց ոչ հայեցի [illegible]

հայազգի ֆրանսիացի գրող: Պարզ տրամաբանությունը հուշում է, որ եթե նա ունենար իր օրինական տեղը ֆրանսիական Հելիկոնում, Էմիլ Վերհարնը չէր վերհիշի նրա հայազգի ծագումը, խորհուրդ չէր տա նրան վերադառնալ իր արմատներին, իսկ Կ. Զարյանը չէր անսա նման խորհուրդը: Բայց ահա թե վերջինիս վկայությամբ ինչպիսի բախտորոշ երկխոսություն է տեղի ունեցել նրանց միջեւ.

«- Եթե դու հավատացյալ լինեիր, ի՞նչ լեզվով պիտի աղոթեիր:

- Հայերեն,- պատասխանեցի ես:

- Ահա՛: Արդ, ի՞նչ է բանաստեղծությունը, եթե ոչ մտերմական աղոթք:

...Այդ գիշեր ծագեց իմ մեջ բուռն ցանկությունը սովորելու իմ մայրենի լեզուն»:

Երիցս ճիշտ է եղել բելգիացի բանաստեղծը իր տեսական խորհրդում, քանի որ միջազգային ճանաչմանը գրեթե պարտադիր պիտի նախորդի ճանաչումը ազգային գրականությունում: Բայց... Կ. Զարյանն արդեն երեսուն տարեկան էր, իսկ այդ տարիքում դժվար է գրական նոր «սկզբնախաղը», որքան էլ հարուստ լիներ մինչ այդ կուտակված կենսափորձը: Անցումն այլ լեզվի դեռ երբեք չի փոխել գրողի էությունն ու դեմքը: Վճռականը, բախտորոշն առաջին լեզուն է: Նաբոկովը, չնայած իր հետագա անգլիալեզու վեպերին, մնաց ռուս գրող, ֆրանսիական պոեզիայում մրցանակ շահած Շահան Շահնուրը՝ հայ, իսկ երկլեզու Չինգիզ Այթմատովն այդպես էլ չդարձավ ռուս գրող... Կ. Զարյանի անցումը հայերենին չէր կարող փոխել նրան, բերել ավելի մեծ գրական հաջողություններ ու համբավ, եւ դա ակնհայտ է հենց Յու. Խաչատրյանի էսսեներից: Որքան շատ է նա մոտենում Կ. Զարյանի «Արարատյան մարդուն», այնքան ավելի է այդ մարդը հեռանում Արարատից եւ ընթերցողից, ի վերջո վերածվելով անհայրենիք նեանդերթալցու: Կ. Զարյանի օրինակը ուսանելի է գրական նորակոչիկների համար՝ բարձր, հանրագիտարանային գիտելիքները եւ գեղագետի գրիչը բավական չէ, եթե կտավում բացակայում է մարդն իր հոգեբանական կառուցվածքով: Իսկ մարդու բացակայությունը արդյունք է հայ իրականության եւ գրական ավանդների հետ խզման:

Է. Վերհարնի խորհրդով հայ գրականություն մուտք գործած Կ. Զարյանը զգում էր իրեն «խաղից դուրս»: Ավելացնենք, որ հանգամանքների բերումով նա գրեթե իր ողջ կյանքն ապրեց, որքան էլ հոգեպես ներդաշնակ, բայց վերջին [illegible]

րի շղթան՝ դարձ, վերադարձ դեպի Հայաստան: Դա հաշվենկատ դիվանագիտական քայլ չէր, ինչպես ժամանակին չարախոսվեց Սփյուռքում: Խորհրդային անձնագիրը չէ՛ր նրա նպատակը կամ այդ անձնագրից բխող հաշվարկները: Ո՛չ ամենեւին: Դա *գրական անձնագրի* հարց էր, մի հարց, որը ողջ կյանքում հետեւել է գրողին, երբեմն կարծես ստացել իր լուծումը, բայց այդպես էլ մնացել որպես Ֆերմայի խնդիր...

Ավելացնենք, որ Կ. Զարյանը չմերվեց նաեւ հայրենիքի գրողներին, իսկ վերջիններս նույնպես փոխադարձաբար չընդունեցին նրան: Հերման Հեսսեի պատկերով նա մնաց միայնակ գայլ, միայնակ՝ ինչպես արտասահմանում, այնպես էլ մեզ մոտ: Յու. Խաչատրյանը փորձում է դա բացատրել գրողի ինքնատիպությամբ, նրա չհասկացվածությամբ, զուգահեռներով Բորիս Պիլնյակի գրականության հետ: Սակայն որքան էլ իմպրեսիոնիստական լինի Բ. Պիլնյակի կամ Արտեմ Վեսյոլու գրականությունը, այնտեղ տրոփում ու բաբախում է ռուս իրականությունը, ազգային մի բաբախում, որը բացակայում է Կ. Զարյանի գործերում: Նրա կտավների վրա պատկերված գեղագետի փայլուն գույներն անմիջապես խունանում են, հենց որ խոսքը հասնում է մարդուն... Համաստեղը, Սնձուրին *տեսնում եւ զգում էին* իրենց հերոսներին, Կ. Զարյանը՝ ո՛չ: Սա նրա մեղքը չէր, այլ դժբախտությունը:

Մենք չէինք անդրադառնա այսքան հանգամանորեն Կ. Զարյանին, եթե իր նվիրման մեջ Յու. Խաչատրյանը տար գրողի իրական դիմանկարը եւ չգնահատեր նրան գերադրական ածականներով: Որքան էլ ասվի «հալվա»՝ ասողի, առավել եւս լսողի բերանը դրանից չի քաղցրանա: Կ. Զարյանը, կենսագրական հանգամանքների բերումով, ֆրանսիական եւ հայ գրականության ինքնատիպ գրողներից մեկն է եւ ոչ ավելին: Պետք չէ նրանից ստեղծել նոր մի կուռք: Առանց այդ էլ կուռքերը շատ են մեզ մոտ: Եթե այսօր մենք տունթանգարաններ ենք հիմնում ու կառուցում ոմանց անունով, ապա ուրիշների համար կպահանջվեն արդեն դամբարաններ ու բուրգեր...

▼▼▼

Մեծ են Յու. Խաչատրյանի կարողությունները: Նա ապրում է իր ստեղծագործության բեղուն շրջանը: Դրա վկայությունն են նրա կազմած եւ խնամքով ծանոթագրված՝ Հ. Մաթեւոսյանի, Ա. Կոստանյանի, Կ. Պասմաճյանի, Ա. Ալիքյանի, Հրանտ Նազարյանցի, նույն Կ. Զարյանի եզակի ժողովածուները, որոնք լույս են տեսնում իրար հետեւից: Հնարավոր է, որ ես սխալվում եմ, բայց անկեղծորեն կցանկանայի, որ նա իր ուժերը ծախսեր նաեւ հայ գրականության մայրուղում, հանուն... ավելորդ չինի ասել՝ վաղվա գրականության: ■

Հանդիպում

ՀԱԿՈԲ ԽԱՌԱՏՅԱՆ. «ԻՆՁ ՀԱՐԱԶԱՏ ԵՆ ԲՈԼՈՐ ԴԱՍԱՅԻՆ ՈՃԵՐԸ»

.- Հակոբ, Թեդ Վիլյամսն ասել է, որ պարելը ութսուն տոկոս աշխատանք է եւ քսան տոկոս՝ տաղանդ: Իսկ քեզ մոտ ինչպե՞ս էր:

- Տոկոսային հարաբերության մասին չեմ կարող ասել: Ինձ մոտ բնականից կար հակում դեպի պարարվեստը, քանի որ բալետային ընտանիքից եմ, սակայն առանց աշխատելու ոչ մի արդյունքի չես հասնի: Աստված երեւի ծնողներիս միջոցով ինձ ինչ-որ բան տվել էր...

- Այսինքն՝ ծնողները դեր չունեցա՞ն քո մասնագիտության ընտրության մեջ:

- Ծնողներս ուզում էին, որ ես դիվանագետ դառնամ: Սովետական ժամանակ պարարվեստի ուսումնարանից գնում էին հանրակրթական դպրոցներ եւ երեխաների միջից ընտրում թեկնածուներ: Ես թիվ 71 դպրոցի սովորող էի, մեզ մոտ էլ եկան, իմ տվյալներն էլ ստուգեցին եւ իմանալով անունս, ասացին՝ դու մեր Ռուդիկի, Նադյայի տղան ես, դե ծնողներիդ կասես քեզ բերեն մեզ մոտ: Այդպես սկսվեց: Բայց մինչ այդ ես այս թատրոնում եմ մեծացել, ծնողներս միշտ բերում էին իրենց փորձերին, ես էլ, փորձասենյակում, վարժափայտի տակ նստած՝ հետեւում էի իրենց փորձերին: Եթե ներկայացումներում երեխաներ էին պետք լինում, ես մասնակցում էի: Առաջին անգամ կատիկի դեր եմ խաղացել, չեմ էլ հիշում՝ ինչ բալետ էր:

- Դու մեր բալետում շատ կարճ ժամանակ ես հանդես եկել...

- Համարյա չեմ աշխատել մեր թատրոնում: Մասնակցել եմ հորս ղեկավարած հեռուստաբալետի ներկայացումներին, մասսայական տեսարաններում: Ես ընդունվեցի մեր թատրոն, որից անմիջապես հետո եղավ ուղեւորություն Կանադա, մնացի այնտեղ: Հետո մեկնեցի Վաշինգտոն, որտեղ ինձ հետ մի շարք պայմանագրեր կնքեցին:

- Բայց կարո՞ղ ենք ասել, որ դու հայ բալետային դպրոցին ես պատկանում:

- Կարող ենք, քանի որ ես այստեղ եմ ստացել իմ կրթությունը: Ճիշտ է, հետո սովորել եմ Լենինգրադի Վագանովայի անվան դպրոցում, բայց բեմի վրա հայությունս արտահայտվում է իմ տեմպերամենտով, իմ ներքնաշխարհով, Հայաստանի՝ ինձ տված էներգիայով, քանի որ ես այստեղ եմ ծնվել, այս հողի հաց ու ջրով եմ մեծացել: Այնպես որ, ես հայ պարող եմ:

- Իսկ բալետի քննադատները երբեւէ նշե՞լ են քո անցած դպրոցի առանձնահատկությունների մասին:

- Նշել են՝ ռուսական դպրոցի հետ կապված: Աննա Քիսելգոֆը, որը «Նյու Յորք թայմսի» բալետի հայտնի քննադատն է, մի առիթով գրել է. «Զարմանալի է, թե ինչպես Հակոբ Խառատյանը, լինելով ռուսական դպրոց անցած պարող, փոխվել է դեպի բալանչինյան շարժունակությունը»: Դրա համար հորս միշտ շնորհակալ լինեմ, քանի որ նա իր դասընթացներում շատ բաներ է ներառել ոչ միայն դասական ու ժամանակակից բալետից, այլեւ մարտարվեստից, հանդես է բերել փիլիսոփայական մոտեցումներ, էներգիայի, ճիշտ շնչառության հետ կապված գաղափարներ է մեզ տվել: Դասերից հետո, այդ հիմնքն ունենալով, արդեն կարող ես ուզած ոճի բան կատարել: Վաշինգտոնի դպրոցում հայրս ինձ այդպես ուսուցանեց: Ես Երեւանում երբեք նրա մոտ չէի պարապել: Դժվար էր Ամերիկայում նույն դասարանում լինել հորս հետ միասին, երբեմն վիճում-կռվում էինք, բայց կարծես թե գործը գլուխ եկավ: Մինչ այդ դպրոցում ես շատ չարաճճի էի, բայց հայրս կարողացավ ինձ ձեռքը հավաքել եւ ինձ պարող դարձնել:

- ԱՄՆ-ում հաստատված մի հայաստանցի պարող վերջերս հարցազրույցում ասել է, որ Հայաստանում եւ Ռուսաստանում աշխատելուց հետո ինքը հիասթափվել է ամերիկյան բալետային խմբերից, որտեղ քիչ ուշադրություն է դարձվում առօրյա պարապմունքներին, կարգապահությունը խիստ չէ, պարը հաճախ դիտվում է որպես հոբբի, ոչ մասնագիտություն: Քեզ մոտ եղե՞լ է նման հիասթափություն:

- Չէի ասի, թե ամերիկացի պարողների մոտ կարգապահությունը քիչ է, եւ որ նրանք քիչ են պարապում: Այնտեղ մրցակցությունը շատ մեծ է: Մի քիչ թուլացրիր քեզ՝ կգան, վրայովդ կանցնեն, այնպես որ եթե մի բանի հասել ես՝ ամեն գնով պիտի այն պահես եւ զարգացնես:

- Ռուսական բալետային դպրոց անցած պարողները շատ հարգի են ԱՄՆ-ում...

- Այն ժամանակ՝ այո, երբ Նուրիեւը, Բարիշնիկովը հաստատվեցին Արեւմուտքում, ռուսական դասական բալետն էլ մի տեսակ չափանիշ էր: Բայց ամերիկացին էլ իր սեփական բալետն է ստեղծել: Ռուսական, խորհրդային բալետն այն հիմքն է, որի վրա հնարավոր է տարբեր ոճերի պարեր ստեղծել: Անձամբ ես միշտ աշխատել եմ արտահայտվել տարբեր ոճերի մեջ, քանի որ ինչքան բազմազան գործեր անես՝ այնքան ավելի կհարստանաս: Նախընտրած ոճ չունեմ, ինձ բոլորն էլ հարազատ են՝ լինի Ադանի «Ժիզելը», Բալանչինի «Ապոլլոնը», թե հորս, Իրժի Կիլիանի աշխատանքները եւ կամ մեծ անուն չունեցող մի քանի բալետմայստերների ոճը, որոնք շատ հետաքրքրական գործեր են բեմադրում:

- Դրսից եկած պարողի համար դժվար չէ՞ր Ամերիկայում առաջ գնալը:

- Պետք է գնաս ու փորձես դռները բացել, մեկը կարող է չբացվել, մյուսը կբացվի: Պետք է շատ համառ լինես աշխատանքիդ մեջ, դրական մտածես: Ամերիկյան բալետում գործում են շոու-բիզնեսի կանոնները: Իրար հանդեպ անհանդուրժողականություն կա, հատկապես կանանց մեջ:

- Իսկ քո հայկական անուն-ազգանունը դժվարություններ չստեղծե՞ց:

- Գուցե շատ ավելին հասնեի, եթե փոխեի անունս, չգիտեմ: Բայց ես միշտ ուզել եմ իմ իսկական անուն-ազգանունով առաջ գնալ, որ մարդիկ իմանան հայերի մասին: Շատ անգամ թերթերում, հեռուստատեսությամբ իմ մասին միշտ նշվել է՝ Հայաստանից, հայ... ես էլ դա էի ուզում:

- Չապլինն ասել է. «Պարողը կիսով չափ միանձնուհի է, կիսով չափ՝ բռնցքամարտիկ»: Քեզ մոտ ո՞րն է գերակայում:

- (Ծիծաղում է)-Չեմ կարող ասել: Միայն գիտեմ, որ ինչքան խորը մարդ լինի պարողը՝ այնքան կկարողանա գրավել հանդիսատեսին: Բեմի ուժն է, վերեւից գալիս է էներգիան, հաղորդվում է քեզ, դու այն փոխանցում ես հանդիսատեսին, նա էլ իր կողմից ուղարկում է վերեւ, վերադարձնում է պարողին: Մի տեսակ շրջապտույտ է ստացվում: Սա ինչ-որ մետաֆիզիկական երեւույթ է: Ժամանակին շատ էի կարդում նման թեմաներով:

- Չորս տարի առաջ «Արփա-բալետի» հյուրախաղերը Երեւանում քո վերջին ելույթներն էին...

- Ստացվեց այնպես, որ իմ ստեղծագործական կյանքն ավարտեցի այնտեղ, որտեղից սկսել էի: Շրջանը փակվեց:

- Դիտելով քո այսօրվա պարապմունքը՝ թվում էր, թե այս չորս տարիների խզումը տեղի չի ունեցել:

- Եթե սովորում ես հեծանիվ քշել՝ չես մոռանա, թեկուզ ֆիզիկական տվյալները փոխված լինեն: Ես երկար չպարեցի, բայց շատ պարեցի: Ամերիկայում այդպես է, ցերեկը պարապում ես մի բալետ, որը ներկայացվելու է երկու ամսից, երեկոյան զբաղված ես մեկ այլ ստեղծագործության մեջ: Ժամանակ է եղել, երբ միաժամանակ յոթ տարբեր բալետներում եմ զբաղված եղել:

- Հայ բալետի այսօրվա անմխիթար վիճակից ինչպե՞ս է պետք դուրս գալ:

- Նախ եւ առաջ կազմակերպվածություն է պետք, որը չկա: Առանց կարգուկանոնի, սուրճ խմելով, գործի նկատմամբ անլուրջ մոտեցմամբ ոչնչի չենք հասնի: Պետք է նաեւ իմանալ, թե աշխարհում ինչ է կատարվում բալետի բնագավառում, ամեն նորություն պետք է ստանալ, դիտել, ուսումնասիրել, ճանաչել տարբեր խմբերի, պարողների: Ինֆորմացիա շատ չի տրվում այստեղ: Կուզեի, որ վիճակն արդեն փոխված լիներ՝ երեկ կամ երեկ չէ մյուս օրը, որ վաղուց արդեն ասածիս պես լիներ:

- Ի՞նչ ես մաղթում հայաստանցի երիտասարդ պարողներին:

- Աշխատասիրություն: Լուրջ վերաբերմունք գործին: Որ մի կողմ թողնեն անհամբերությունը: Շատ ինֆորմացիա քաղեն իրենց մասնագիտության վերաբերյալ, դրանցից վերցնեն լավագույնը ու դարձնեն իրենցը: Մեր պարային պոտենցիալն այնպիսին է, որ այսօր մենք կարող էինք Երեւանում միջազգային մակարդակի բալետ ունենալ, որն ապրեր նորմալ ստեղծագործական կյանքով, մեկներ հյուրախաղերի, այստեղ ընդուներ աշխարհի լավագույն խմբերին... Այսինքն՝ Հայաստանում ստեղծվեն այնպիսի պայմաններ, որ բալետի հայ պարողը ստիպված չլինի գնալ ուրիշ երկրներում աշխատել: Եթե ժամանակին մեզ մոտ, 1990-1991 թվականներին աշխատելու, ստեղծագործելու նպաստավոր պայմաններ լինեին, ես էլ երեւի կմնայի իմ երկրում...

Զրուցեց
ԱՐՓԻ ԲԱՂՉՅԱՆԸ

Հակոբ Խառատյան, ամերիկյան եւ կանադական բալետի հայ պարող: Ծնվել է 1970-ին, Երեւանում, բալետի անվանի պարողներ Ռուդոլֆ եւ Նադեժդա Խառատյանների ընտանիքում: 1980-1987 թթ. սովորել է Երեւանի պարարվեստի ուսումնարանում (Սեդա Եգորովնայի եւ Հովհաննես Դիվանյանի դասարան), 1987-1990 թթ.՝ Պետերբուրգի Վագանովայի անվան պարի ուսումնարանում՝ աշակերտելով բալետի նշանավոր գործիչներ Բրեգվաձեին, Գենսլերին, Սերգեեւին, Դուդինսկայային եւ Դեսնիցկուն: Ուսումնառության տարիներին աչքի է ընկել «Պախիտա» եւ «Մարդուկ-Ջարդուկը» բալետների գլխավոր դերերում: 1992-1994 թթ. Վաշինգտոնի «Կիրով» բալետի ակադեմիայում աշակերտել է Սիզովային, Վինոգրադովային, Զուլուխաձեին եւ հորը՝ Ռուդոլֆ Խառատյանին: Որպես մենապարող հանդես է եկել «Սարասոթա բալետ» (1993), Ինդիանապոլիսի բալետի խմբում, «Վաշինգտոն բալետ» (1994-1995), «Հարթֆորդ բալետ» (1996-1997), «Մոնրեալի դասական բալետ» (1998-2000), «Կանադական մեծ բալետ», «Միլուոքի բալետ» եւ այլ խմբերում: Որպես հրավիրյալ աստղ բազմիցս հրավիրվել է տարբեր խմբերի (հատկապես Նյու Յորքի «Սեիսկայա բալետի») բալետային ներկայացումների: Գլխավոր դերեր է կատարել ինչպես դասական («Դոն Կիխոտ», «Մոխրոտիկը», «Կարապի լիճը», «Ռոմեո եւ Ջուլիետ», «Կոպելիա», «Կորսար»), այնպես էլ ժամանակակից բալետներում («Անառակ որդին», «Գալիլեո», «Վոլֆգանգ պար», «Կամիլ», «Քարտեզ», «Մեկ այլ տեղ», «Ամառվա գիշերներ», «Կանաչ սեղան», «Աքսիոմ 7», «Փոքրիկ աշխարհ» եւ այլն): 1999-2004 թթ. հանդես է եկել «Արփա բալետ» խմբի կազմում՝ ներկայացնելով Ռուդոլֆ Խառատյանի բեմականացրած «Կորսար», «Սենյակը», «Երկխոսություն», «Արձագանքներ» եւ այլ համարները:

«Պարոն Խառատյանը նրբագեղ պարող է, որը կարող է իր ոստյուններով ժայթքել անսպասելի ուժով» («Նյու Յորք թայմս»): «Մասնավոր հաճույք է բարձրահասակ, նիհար, սուր դիմագծերով եւ սրամիտ Հակոբ Խառատյանի պարը» («Վաշինգտոն փոսթ»): «Ինչպես հաճախ է պատահում, երբեք չես իմանում, թե ով է հայտագրի իսկական աստղը, մինչեւ այն ներկայացվելը: Այս դեպքում նա Հակոբ Խառատյանն է, մի հրաշալի պարող, որն արդեն հանդիսատեսին հմայել էր «Վարդի տեսիլքը» բալետում... Թվում է, թե նա ուրիշ աշխարհից է եկել: Բարձրահասակ, հղկված, ակրոբատի պես արագաշարժ, կայծակի պես հզոր եւ տակավին այնքան թեթեւ, որ հազիվ ես հավատում, թե նրա ոտքերը դիպչում են գետնին» («Դեյ»):

1991-1992 թթ. Հակոբ Խառատյանը եղել է Մոնրեալի դասական բալետի դպրոցի լիիրավ դասավանդող, 1994-2001 թթ. վարպետության դասեր է տվել ամերիկյան ամենատարբեր բալետի դպրոցներում: 2004-ի օգոստոսին հրաժեշտ է տվել բալետին: Այժմ նա նախագահում է Միլուոքիի «Արարատ ֆայն սփիրիթս» մեծածախ առեւտրի բաշխման ընկերությունը, որը ոգելից խմիչքներ է արտահանում Հայաստանից ԱՄՆ:

Չորս տարի առաջ Երեւանում ելույթ ունեցավ հայ բալետի ականավոր դեմքերից Ռուդոլֆ Խառատյանի ղեկավարած «Արփա բալետ» խումբը Վաշինգտոնից, որի աչքի ընկնող մենապարողներից էր Ռուդոլֆի որդին՝ Հակոբ Խառատյանը: Այն ժամանակ մտքներովս չէր անցնի, որ ներկա ենք Հակոբի հրաժեշտի ներկայացումներին, քանի որ 34-ամյա բարձրահասակ, համակրելի, առնական եւ ճկուն պարողը գտնվում էր միանգամայն գերազանց «մարզավիճակում»: Այս տարի օգոստոսին նա կրկին Հայաստանում էր՝ հայրենի քաղաքում գտնվելը, ազգականներին հանդիպելը եւ անձնական կյանքի կարգավորումը համատեղելով մասնագիտական աշխատանքի հետ: Հակոբը պարապում էր մեր օպերայի եւ բալետի թատրոնի երիտասարդ մենակատարների հետ, որոնք պատրաստվում էին մեկնել Սոչի՝ բալետային միջազգային մրցույթում ներկայացնելու Ռուդոլֆ Խառատյանի պարային համարներից: Դիտելով նրա պարապմունքը՝ դարձյալ հիացա Հակոբի բարձր կատարողական արվեստով եւ ափսոսացի, որ նա մի փոքր շուտ է թողել բեմը:

Ի տարբերություն հոր, որը տասնամյակներ շարունակ ծառայեց հայրենի բալետին, Խառատյան կրտսերը շուտ հեռացավ Հայաստանից՝ համալրելով աշխարհի բալետային բեմերը զարդարող հայազգի պարողների շարքերը, եւ, ըստ էության, հայաստանցի հանդիսատեսին նա մնաց անծանոթ: Այս արվեստագետին փոքր-ինչ ծանոթացնելու նպատակով էլ պարապմունքից հետո հենց թատրոնում նրան հրավիրեցի զրույցի, որից ծնվեց վերեւի երկխոսությունը:

Ա. Բ.

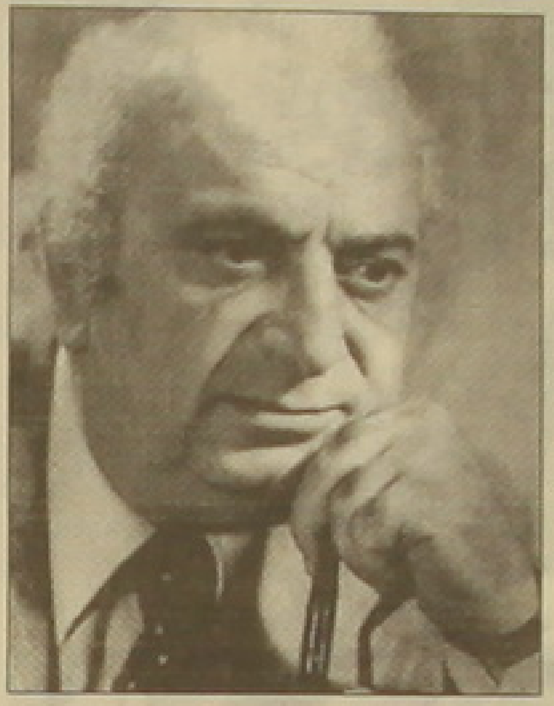

Մարդուն սիրելու արվեստը

Ժորա Հարությունյանի 80-ամյակի առիթով

ՄԵԼԱՆՅԱ ԲԱԴԱԼՅԱՆ

«Նա մարդ էր փնտրում, որ լավություն անի», «Ժորան տառապում էր խրոնիկական բարության հիվանդությամբ», «Քայլող մարդ-բարություն», «Բարության նոխազ», «Ուզում եմ գտնել մեկին, որին Ժորան օգնած չլինի». այս բնութագրումները կարդում ենք թատերագիր Ժորա Հարությունյանին նվիրված «Եկար, զարմացրիր, գնացիր...» ժողովածուում: Ժորա Հարությունյանին ծանոթանալ-ճանաչելու առիթ չեմ ունեցել, բայց իր գրականությանը, դրամատուրգիային ծանոթ ենք գրեթե բոլորս: «Ոսկե ցլիկ», «Հարսնացուն հյուսիսից», «Ղազարը գնում է պատերազմ», «Քո վերջին հանգրվանը», «Խաչմերուկ», «Շրջներկ N 4», «Խոշոր շահում» պիեսներով ու սցենարներով արված ներկայացումներն ու կինոնկարները ամենից ընդունվածն ու հանրածանոթն էին ժամանակին: Ստեղծագործության կինոէկրանավորումն առհասարակ հանրաճանաչ դառնալու ամենակարճ ուղին է, իսկ գնահատանքը պայմանավորված է անկաշառ հանդիսականի վերաբերմունքով: Հայ հանդիսականը սիրեց Ժորա Հարությունյանի դրամատուրգիան, որովհետեւ նա կյանքի մարդուն ու նրա հոգսը բեմ էր տեղափոխում առանց շինծու պաճուճանքների ու իրեն հատուկ մեղմ ու բարեհոգի հումորի միջոցով փորձում բարություն փոխանցել: Այս ժողովածուում, որտեղ ի մի է բերված մեր ժամանակի գրական ու թատերական միջավայրի գրեթե բոլոր երեւելիների (Հրաչյա Ղափլանյան, Սոս Սարգսյան, Պերճ Զեյթունցյան, Մհեր Մկրտչյան, Ռուբեն Զարյան, Լեւոն Հախվերդյան, Հենրիկ Էդոյան, Վարդուհի Վարդերեսյան, Երվանդ Մանարյան, Արամ Գրիգորյան, Վլադիմիր Աբաջյան, Սեւակ Արզումանյան, Նորայր Ադալյան եւ ուրիշներ) խոսքը Ժորա Հարությունյանի եւ նրա թատերգության մասին, իսկական գիրք-հուշարձան է:

Ժողովածուն մտահղացողը, կազմողն ու հովանավորողը գրողի դուստրն է՝ Գայանե Հարությունյանը, գրի ու մշակույթի մարդ՝ նուրբ ու քնարական ներաշխարհով: Հոր մասին պատմում է հաղորդական ջերմ զգացումով: Նա խոսում է, ու անցյալի հուշը առարկայանում, կենդանանում է, հայրը շարունակվում է իր օրերում, գծագրվում է նրա ներքին մարդը. Ժորա Հարությունյանը տաղանդավոր էր կյանքի ամենաբարդ՝ մարդկային հարաբերությունների ոլորտում, մարդասիրությունը իր ապրելաձեւն էր, վիճակ՝ ինչ-որ տեղ չափազանցված: *«Ժորա Հարությունյանը իր պարտականությունների սահմաններն անվերջ լայնացնողներից էր՝ հոգ տանելով յուրաքանչյուր գրողի եւ աշխատանքի պայմանների մասին»:* Կյանքին նայում էր շիտակ, ազնվությունն ամենակարեւոր չափանիշն էր համարում՝ մարդու գնահատման: *«Միջավայրում կենսուրախ, կատակասեր էր. կատակն աշխարհընկալման ձեւ ու վերաբերմունք էր՝ ինքնաբուխ ու անմիջական, իրականում մելամաղձիկ էր, ինքնամփոփ, զուսպ»:*

Սերո Խանզադյան, Ժորա Հարությունյան, Պերճ Զեյթունցյան

Աշխարհում հյուրի ժամանակավոր կարգավիճակի մարդկային հոգու դրամատիզմը, ենթագիտակցական կարոտը, մահը չհաղթահարելու անկարողությունը կյանքը տրագիկոմիկ սցենարի է վերածում. ինքն անհաշտ էր բաժանումներին ու կորուստներին. կյանքը համարում էր ակնթարթ՝ որքան տարողունակ, նույնքան՝ կարճ, որտեղից մարդուն մնում է միայն հուշը:

Ժորա Հարությունյանի գրական կերպարները պարզ, սովորական մարդկային նախատիպեր են, իր նյութը նա քաղում էր բուն կյանքից, ու բեմական տարածությունը լցնում է կյանքային իրադարձություններով, լեզվական ակտիվ միջավայրով, կենսունակ ու համոզիչ դիալոգներով, «բեմի եւ իրականության միջեւ բացված վարագույրով»: Կյանքի պրոզան բեմական իրականության մեջ փոխվում է. Ժորա Հարությունյանին բնորոշ չէ սուր սարկազմը, նա մեղմ հումորի ու անչար քննադատության կողմնակիցն է: Դուստրն ասում է, որ նա քնարական ներաշխարհ ուներ, բանաստեղծական ընկալում՝ արեւի լույսից մինչեւ նուրբ ստվերներ գեղեցկություն էր որոնում: «Տղամարդուն ոչ հատուկ նրբանկատություն ու փոքր սիրտ ուներ, ասում էր՝ ամեն մարդ աշխարհի օրենքների դեմ կռվում է իր սրտի օրենքներով, իսկ իր սրտի օրենքները շատ խիստ էին. ինքն իր խղճին հակառակ չապրեց»:

... Խճճված կյանքի առօրեականության ցանցում՝ մենք տառապում ենք ժամանակի մշտահոսքի մեջ մեր մշտնջենականության հանդեպ թերահավատությամբ, կորուստներից մաշվում, բաժանումներից դառնանում ենք. «70 տարվա սիրտ է, ո՞նց դիմանա», ասում էր: Ու չի դիմանում, փխրուն սիրտն ավելի շուտ է փլվում. մարդը հուշ է դառնում: Ժորա Հարությունյանի հուշը, նրա մասին գրված խոսքերը, դուստր պատմությունները սեպտեմբերյան արեւի գույն ունեն. այդ հուշը բարություն անունն է կրում, անպաշտպան՝ դիմադրելու դժվարությամբ: «Այս աշխարհը կատակերգություն է նրա համար, ով մտածում է եւ ողբերգություն նրա համար, ով զգում է», գրում է Ժորա Հարությունյանը:

Սեպտեմբերի 7-ին լրացավ գրողի ծննդյան 80-ամյակը: Հակոբ Պարոնյանի անվ. կոմեդիայի թատրոնում ներկայացվելու է դրամատուրգի վերջին՝ «Շնոն եւ ուրիշները» պիեսի բեմադրությունը (բեմադրիչ՝ Երվանդ Ղազանչյան): Ժորա Հարությունյանը մասնագիտությամբ բժիշկ էր, երկար տարիներ աշխատել է բուժական հիմնարկներում, նաեւ՝ ՀԳ միության պոլիկլինիկայի գլխավոր բժիշկն է եղել: «Թե ինչ շահեց թատերգությունը, ես ասել չեմ կարող, բայց որ բժշկությունը ոչինչ չկորցրեց, դա հաստատ է», կատակով ասել է դրամատուրգը: 1965-ից, շուրջ 30 տարի՝ որպես ԽՍՀՄ գրական ֆոնդի հայկական բաժանմունքի տնօրեն նա իր սրտացավ, ուշադիր վերաբերմունքով նպաստել է կառույցի զարգացումներին, իսկ գրչի տաղանդով՝ հայ թատերգությանն ու թատրոնին: Երեք տասնամյակ նրա գրիչը սնել է հայ բեմը, իսկ որպես դրամատուրգ նրան առաջինը նկատել ու թատրոն բերել էր Վարդան Աճեմյանը: «Հարսնացուն հյուսիսից» պիեսը շուրջ 500 բեմադրություն է ունեցել, Դրամատիկական թատրոնի խաղացանկից «Քո վերջին հանգրվանը» 15 տարի դուրս չի եկել: Ժորա Հարությունյանը ՀԳ միության վարչության երկարամյա անդամ էր, դրամատուրգների խորհրդի նախագահը, պարգեւատրվել է ԽՍՀՄ շքանշաններով, «Արտավազդ» մրցանակի բրոնզե դափնեկիր է: Կյանքը ճաշակած ու ճանաչած, փորձառություններից իմաստնացած գրողի խոհերն ու մտքերը՝ զետեղված վերհիշյալ գրքի վերջին էջերում, շատ լավ բնորոշում են նրա անձը, եւ մեկ անգամ հաստատում իր մասին եղած կարծիքներն ու դուստր պատմածները: Դրանք խորհուրդներ են նաեւ, ուսանելի մտքեր. *«Կյանքի առաջին կեսին մարդն աշխատում է անվան համար, իսկ կյանքի երկրորդ կեսին անունն է աշխատում մարդու համար»: «Իսկական խորհուրդ տվողը նա է, որն ինքն էլ է մասնակցում իր խորհրդի կատարմանը», «Վճարում ենք ոչ միայն մեղքերի, այլեւ բարության ու առաքինության համար», «Երախտագիտության ճանապարհը ամենակարճ ճանապարհն է աշխարհում»: «Ճանաչել-գնահատել, վստահել մարդուն. սա Ժորա Հարությունյանի գործելակերպի հիմնաքարն էր: Վստահությունը խարսխված է ճանաչողության վրա, իսկ ճանաչողությունը՝ տաղանդի եւ փորձի: Ժորա Հարությունյանն ուներ այդ երկուսն էլ»,* գրում է Հենրիկ Էդոյանը:

... Գայանեն երկար պատմում է, դրվագներ հիշում, հոր կերպարն է մեջը շարունակվում, այրող կարոտը: Հուզված է՝ արցունքախառն...

«... Մի ժամանակ, երբ նայում էի պատուհանից՝ տների շղթայից հայացքով խլելով հորս տունը, նայում էի դեպի ապագան. այնտեղ մեր ծրագրերն էին, զրույցները, հանդիպումները: Հիմա հայրս չկա, հիմա, երբ նայում եմ պատուհանից, նայում եմ դեպի հավերժություն, որտեղ փոշիացել են անցյալն ու ներկան, եւ որտեղ չկա ապագա... Ուրեմն, իմ պատուհանը պատուհան է դեպի հավերժություն՝ ամենակուլ, անհագ եւ իր իսկ անսահմանությամբ՝ ողբերգական: Չէ՞ որ հավերժությունն անհասանելի է, մինչդեռ այն այստեղ է, իմ կողքին, բավական է միայն նայել պատուհանից»: ■

ՌԱՖԱՅԵԼ ԱՐԱՄՅԱՆ

Որտեղի՞ց է ծագում ջութակը

Երաժշտական գործիքներից ամենաազնվազույնի՝ ջութակի ծագման պատմությունը հետաքրքրել է շատ ուսումնասիրողների, ի թիվս նրանց՝ Անահիտ Ցիցիկյանին: Ջութակը որքան արդիական է, նույնքան էլ հին արմատներ ունի:

Երաժշտական կատարողական արվեստի, հայ երաժշտագիտության մեջ ջութակահար Անահիտ Ցիցիկյանի ավանդը մեր մշակույթի պատմության անքակտելի մասն է եւ՝ գնահատված: Իբրեւ ջութակահար՝ նա ստեղծագործաբար համագործակցել է իր ժամանակի հայ եւ օտար անվանի շատ երաժիշտների հետ, իսկ իբրեւ երաժշտության տեսաբան՝ լուրջ ուսումնասիրություններ, հետազոտություններ է կատարել: Երաժշտական գործիքների, մասնավորապես ջութակի հորինվածքների որոնումները նրան տանում են հնագիտության ոլորտ, դեպի հայկական միջնադար. նա սկզբնավորում է հայ արվեստաբանության մի նոր ճյուղ՝ երաժշտական հնագիտություն: Ռաֆայել Արամյանի (1909-1994) տպագրվող հոդվածը՝ ամենայն հավանականությամբ գրված 70-ականների վերջերին եւ ժամանակին չտպագրված, անդրադարձ է Անահիտ Ցիցիկյանի տեւական ուսումնասիրությունների արդյունք՝ «Հայկական աղեղնային արվեստ» գրքին (1977թ.): Կարծում ենք՝ մանավանդ երաժշտագիտության ասպարեզում հետազոտությունների պակասի մեր ժամանակներում այն հետաքրքրական է եւ չի կորցրել արդիականությունը:

Որոնիր եւ կգտնես- ասում են հները- որոնիր, եթե ինչ-որ բան հուշում է, թե այստեղ, այս հին հողի վրա, պետք է որ լինեն մշակույթի նախնական հորինվածքներ:

Երաժիշտ-հնէաբանը, երաժիշտ-պատմաբանը, երաժիշտ-կատարողը՝ Անահիտ Ցիցիկյանը իր գրքում որոնում է լարային նվագարանների ու ջութակի նախնական հորին-

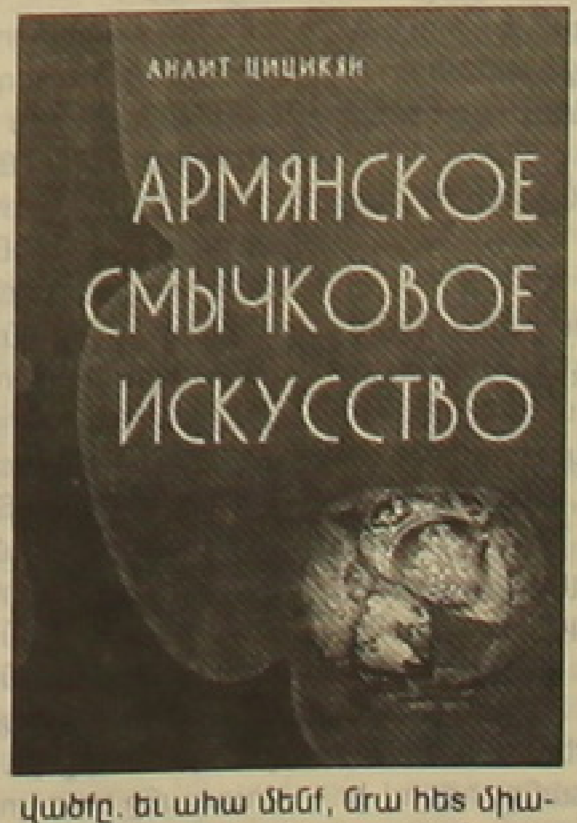

վածքը. եւ ահա մենք, նրա հետ միասին խորանում ենք դարերի միջով: Ինչ-որ տեղ՝ ճարտարապետական զարդանախշերի, մագաղաթների, սափորների վրա պետք է որ ժողովուրդը վկայած լինի ջութակի գոյությունը: Ջութակն իր տեսքով այնքան հին է, որ անգամ մեր օրերում պատրաստված օրինակը թվում է դարեր է ապրել: Այնքան հին, այնքան ծերունական տեսքով մի գործիք պետք է որ նվագած լինեին մեր նախնիները՝ միջնադարյան քաղաքների իջեւանատներում, շուկաներում եւ դարպասների մոտ, որտեղից գալիս ու գնում էին քարավանները: Հայաստանը, որ Արեւելքի արեւմուտքն է ու Արեւմուտքի արեւելքը, երաժշտության պատմության կենտրոններից է եղել: Երաժշտագետ Անահիտ Ցիցիկյանը շնորհալի ոճով պատմում է այս ամենի մասին ու առաջնորդում մեզ ժամանակի եզրնթաց ճանապարհներով մինչեւ վաղ միջնադար, մինչեւ մեծ Նարեկացու «Ողբը», ուր բանաստեղծը խոսում է ջութակի մասին: Հենց այդ ժամանակներում է, որ աշխարհում առաջին վկայություններն են հայտնվում այս գործիքի, նրա նախնական տարատեսակի մասին: Որոնող երաժշտագետի մեծագույն հայտնություններից մեկը եղավ Դվինի պեղումների ժամանակ հայտնաբերված տասներորդ դարի սափորի վրայի նկարը, որը պատկերում է ջութակի այն նախնական օրինակը, որի նմանը մենք միայն տեսնում ենք Նորմանդական տաճարի խորաքանդակներից մեկում եւ Կիեւի Սոֆիայի տաճարի հայ վարպետների կատարած որմնանկարում: Սափորի նկարում պատկերված ջութակը ջութակահարը պահում է ուսին, սա եւս հաստատում է, որ այսօրվա ջութակի նախահայրը եղել է հայ գուսանների նվագարաններից, ու այն նվագել են ճիշտ այնպես, ինչպես այսօր՝ ուսի վրա առած: Երաժշտագետի այս հետաքրքրական հայտնագործությունը ջութակի պատմության մի հին վկայություն է, որն իր ակունքներով թերեւս ավելի վաղ ժամանակների հետ է կապվում: Անահիտ Ցիցիկյանը պատմում է, թե ինչպես հիվանդների համար նվագել են ջութակ, նկարագրում է կետնոցների աղեղնավոր ու ուղղաձիգ տեսակները, մետաքսե, արծաթե, վուշե եւ ջղերից պատրաստված լարերի օգտագործման մասին:

Պատմական այսպիսի մի հետաքրքրական շրջագայություն կատարելուց հետո հեղինակը մեզ տանում է ուշ միջնադարյան երաժշտական աշխարհ, ուր հայ կատարողները զարգացնում են լարային նվագարանների կատարողական արվեստը եւ նոր ճանապարհ բացում ջութակի հայ վարպետների համար, որոնք տասնիններորդ ու քսաներորդ դարերի համաշխարհային ջութակահարների անունների կողքին հիշվում ու մեծարվում են: Արեւմտյան Հայաստանում ապրած ջութակահարներ Կույր Սեպուհը, Խուդավերդին, Քեմանին, Ռեբեոսը հայ ֆոլկլորային գործերի առաջին ջութակով կատարողներն էին: Ահա այս պատմություններից տեսնում ես նրանց՝ ջութակն ուսին առած, հայ պարեղանակներ, պանդխտության երգեր նվագելիս: Հայ մինեզինգերների այս ընտրանին պատրաստում էր պրոֆեսիոնալ երաժշտության կատարողական այն մակարդակը, որով հետագայում առիթ էինք ունենալու պարծենալ: Գրիգոր Սինանյանը եւ նրա որդին՝ Հարություն Սինանյանը Թուրքիայում հիմնում են լարային օրկեստր եւ առաջին անգամ Կոստանդնուպոլսում հայերի կատարմամբ հնչում է Բեթհովենը, Մոցարտը, Գունոն, Վերդին, Չուխաջյանը: Տասնիններորդ դարի վերջերին ու

Տես էջ Ը

ՈՐՏԵՂԻ՞Ց Է ԾԱԳՈՒՄ...

Է էջից

Քսաներորդ դարի սկզբներին հայ ջութակահարներն արդեն իրենց պրոֆեսիոնալիզմով չէին զիջում եվրոպական նշանավոր կատարողներին: Եվրոպա մեկնած հայ երաժիշտները երաժշտական կրթություն են ստանում Բրյուսելում, Պրահայում, Բեռլինում, Փարիզում: Ջութակահարներ Դավթյանը, Տարանտեյանը, Կոստենյանը, Գիսակ Վրույրը դառնում են ժամանակի մեծանուն կատարողներ: Ջութակահար Կոստենյանը Ամերիկա է հրավիրվում՝ փոխարինելու աշխարհահռչակ Էժեն Իզայիին, Իվան Գալամյանը եւ Գիսակ Վրույրը Ամերիկայում հիմնում են իրենց դպրոցները, Դավիթ Դավթյանը 1904 թվականին Բրյուսելի միջազգային մրցանակաբաշխության մրցանակն է շահում, նա մահանում է Թուրքիայում: Այս անուններն էին ջութակի հայ դպրոցի ստեղծողները: Անահիտ Ցիցիկյանը, կատարող ջութակահարի հմտությամբ հավաքելով ժամանակի վկայությունները նրանց մասին, կարողանում է եզրագծել հայ ջութակահարների ոճական այն առանձնահատկությունը, որն այսօր դարձել է ավանդություն, որով եւ տարբերվում են հայ ջութակահարները մյուսներից, իրենց ռոմանտիկ, ջերմ, թավշահունչ կատարումով:

Արեւելյան Հայաստանի, այսինքն՝ Ռուսաստանի երաժշտական կուլտուրայով սնված ջութակահարների հիասքանչ վարպետների մասին է պատմում գիրքը: Պետերբուրգի եւ Մոսկվայի կոնսերվատորիաների շրջանավարտներ Հովհաննես Նալբանդյանի, Հ. Սողոմոնյանի, Կոնստանտին Սարաջեւի, Սահակ Խոռոզյանի՝ ջութակի վարպետների կատարած աշխատանքն այսօր կերպավորում է՝ որպես հայ ջութակահարների երաժշտական ավանդություն եւ կատարողական եղանակ: Հովհաննես Նալբանդյանի աշակերտն է եղել աշխարհահռչակ ջութակահար Յաշա Հեյֆիցը: Նյութի այսքան հարստությունը, անունների վերհանումը, երաժշտական վերլուծությունները Անահիտ Ցիցիկյանի գիրքը դարձնում են մի լուրջ ուսումնասիրություն, որ նվիրված է հայ ջութակի եւ թավջութակի վարպետներին:

Ավետ Գաբրիելյան եւ Անահիտ Ցիցիկյան, 1982 թ., Մոսկվա

Հայ ջութակահարների կատարողական մեծ արվեստի վկայություններն են Ավետ Գաբրիելյանի, գրքի հեղինակի՝ Անահիտ Ցիցիկյանի, Ժան Տեր-Մերկերյանի, Ռուբեն Ահարոնյանի կատարումները եւ այն, որ այսօր Հայաստանի լարային նվագախումբը մեծ համբավ ունի, եւ այն, որ «Կոմիտասի» քառյակը իր սքանչելի կատարումներով հիացնում է աշխարհի բարձրաճաշակ երաժշտասերներին, ու պատանիների լարային նվագախումբը ելույթներ է ունենում շատ քաղաքներում: Այսօր մենք ունենք հայ ջութակահարների հիմնատիպ մի դպրոց: Այդ դպրոցը ստեղծվել է դարեր շարունակ ու չնայած ջութակի մեր մեծ վարպետները մի ժամանակ ստիպված էին հայրենիքից դուրս, օտար ափերում ապրել ու նվագել, բայց հենց նրանց ջանքերով էր ձեւավորվում այսօրվա հայ ջութակահարների դպրոցը, հայկական կատարողական արվեստը:

Ջութակի պատմության այս հիանալի գիրքը հայ մշակույթի պատմության մի կարեւոր լրացում է, նրա երաժշտական ավանդության յուրատիպ մատուցումը: Հեղինակի աշխատանքը մաս-մաս ամբողջացնում է մեր երաժշտության շատ ուշագրավ մի բնագավառի, որը վաղուց էր սպասում իր գործի նվիրյալին՝ Անահիտ Ցիցիկյանին: ■

ՊԱՏՄՈՒԹՅՈՒՆ 1918 ԹՎԻ ԿՈՎԿԱՍՅԱՆ ԱՆՃՔԵՐՈՒ

Գ էջից

- Իրա՞վ... Բայց սա ձեր հասակը ինչ աղվոր է, մարդ նայելեն չի կշտանար, -ըսավ Տաճիկը:

Երբ Տաճիկը անոնց հասակին կնայեր, երեք եղբայրները նկատեցին, թե ինչպես ծռվեցավ ու իրենց ոտքերու արանքեն դիտեց իրենց զորքերու քանակը: Ուշի անոր հայացքը դեպի վեր ուղղելու համար, սկսան արեւին ու աստղերուն վրա խոսիլ ու հիանալ կձեւացնեին լուսնյակին կաթնանման լույսին վրա: Ասոր հակառակ, Տաճիկը սաստիկ սիրահար կցուցներ ինքզինքը դաշտերու, մարգագետիններու, բլուրներու եւ այն կողմը կնայեր:

- Երթանք ներս, ձերդ գերազանցություն, - ձայնը կտրած, ըսավ Հայաստանը:

- Չէ, շնորհակալ եմ, երթամ պիտի, ուշ է: Ներսը թող մնա ուրիշ անգամվա:

Ու գնաց:

- Ծո, սա Տաճիկը այսքան քաղաքավարի՞ է եղեր,- դարձավ Վրաստանը եղբայրներուն, երբ Թիֆլիս կդառնային:

- Ես ալ այդ պիտի ըսեի... ինչքա՜ն սիրալիր: Հապա կըսեին հայ կկոտրե՞, սանկ կընե, նանկ կընե: Ծո, վա՜յ, ինչ բամբասանքներ են, է՜,- ավելացուց Ադրբեջանը հորանջելով:

Վրաստանն ալ հորանջեց:

Հայաստանն ալ:

Թիֆլիս հասնելուն երեքն ալ պառկեցան, բայց Հայաստանին քունը երկար ատեն չէր տաներ, բան մըն էր տեսեր Երզնկայի մեջ, ատոր վրա կմտածեր: Տեսակցության ատեն Վրաստանը ետեւեն մոտեցավ եւ գաղտուկ կսմթեց Տաճիկին կողը: Տաճիկը ետեւ նայեցավ ու մտերմաբար ժպտաց: Այս դեպքը ցավ դարձավ Հայաստանի սրտին. «թուխ, փչանաս, դու, տղա՛», կըսեր ինքն իրեն, մարդս այնքան վավաշոտ ըլլա, որ Տաճիկի մսի՞ն ալ աչք տնկե:

Այս մտածումներուն մեջ անիկա քնացավ վերջապես: Քնացավ Հայաստանը ու երազին մեջ տեսավ Անգլիան, որ չորս տարի կուգար ու չէր գար:

Կովկասյան եղբայրները կբաժանվին

Ոչինչ ավելի դառն բան կա պատմաբանի մը համար, քան պատմել այն տրտառուչ անջատումն, որ տեղի ունեցավ երեք եղբարց միջեւ (դուք լաց մի՛ լինիք, ես շատ եմ լացեր):

Եթե չեք մոռացեր, պատմությանս նախորդ գլուխներեն միույն մեջ ես ըսի, որ Թիֆլիսը Կովկասի դահլիճն էր, եւ երեք եղբայրներն ալ հավասար իրավունքներ ու ելումուտ ունեին հոն: Ամեն երեկո հավաքված Սպիտակ դահլիճին մեջ կարծիք կհայտնեին սիրով, եղբայրաբար:

Բայց այս օրերը երկար չտեւեց:

Երեկո մը, երբ Վրաստանը եղբարց հետ քաղցր ու անուշ կզրուցեր, Գերմանիան դուրս կանչեց ու բան մը փսփսաց ականջին:

Երբ վերստին դահլիճ մտավ, Վրաստանն ալ այն ատուն-խոսուն Վրաստանը չէր: Սմքած, խոժոռ, քիթը կախ, եկավ նստեցավ սեղանին առջեւ եւ ոչ մեկ հարցի չէր պատասխաներ:

- Ի՞նչ եղավ քեզ, տղա՛, - հարցուցին Հայաստանն ու Ադրբեջանը:

- Բան չէ: Ես կբաժանվիմ ձեզմե:

- Բաժնվե, ես աթոռս կքաշեմ դահլիճին մեկ անկյունը եւ ինծի համար կխորհիմ, - ըսավ Ադրբեջանը:

- Չըլլար, աս տունեն պիտի երթաք, ասիկա իմս է:

Երկու եղբայրներ Հայաստանն ու Ադրբեջանը նշանակալից իրարու նայեցան...

- Ինչպես... տղա՛, դուն մեզ կվռնդե՞ս մեր հորենական տունեն, - դարձավ անոր Հայաստանը:

- Ինչո՞ւ վռնդեմ, կըսեմ, գացեք ձեր տուները շենցուցեք. երեքս մեկ տան մեջ... մարդ չի կրնար շապիկ անգամ փոխել:

- Ծո՛, ապերախտ, - ըսավ Հայաստանը, - աս տունը ես իմ կռնակովս եմ շիներ ողորմած հորս հետ... թո՛ւ քո երեսին, տղա՛, մեռք չէ՞ր խեղճ հորս, որ կըսեր, ասիկա անառակ որդի է, ինծի չի սիրեր, բայց վերջեն մեծ ժառանգություն պիտի ստանա. վայ, վայ, վա՛յ... լավ թող այդպես ըլլա: Ես կերթամ, - ըսավ ու դուրս ելավ դահլիճեն: Երբ դուրս ելավ, տեսնողներ եղան, թե ինչպես արցունքի երկու կաթիլ երեւացին Հայաստանի աչքերուն մեջ:

- Դե՛, դուն ալ ելիր, -դարձավ Վրաստանն Ադրբեջանին:

- Լսե, ծո, ես քեզի չեմ խանգարեր, ես հոս ինծի համար լուռ...

- Չեմ ուզեր, պիտի ելնես:

Ու որովհետեւ ասիկա կհամառեր ելնել, Վրաստանը երկու ծառա կանչեց, որոնք բռնելով անոր ոտ ու գլուխեն, դուրս նետեցին ճերմակ պալատեն: Ադրբեջանը կպոռար.

- Այ կարդա՛շ, ախր ամոթ է, այսպես չեն ըներ:

Այս կերպ պալատը պարպելով, դուրս ելավ, դուռը կողպեց, բանալին գրպանը նետեց՝ կերթար: Արահին մեջ, տեսավ, կծկված էր Հայաստանը, կուլար:

- Հայդե՛, քալե, շուտ գնա Երեւան, ես սրահն ալ կկողպեմ, - ըսավ Վրաստանը, հրելով իր վաղեմի եղբորը:

- Անաստված, ախր Տաճիկն Ալեքսանդրապոլն առեր է, ճամփա չի տար, է՜, սրտիդ մեջ գութ չի՞ մնացեր:

Ու երբ Վրաստանը դուրս կելլեր, շատերը տեսան, թե ինչպես Հայաստանը բազկատարած դեպի երկինք նայեցավ ու շուրթերը շարժեց: Անիկա անիծեց Վրաստանին:

Նույն երեկո Վրաստանը ճերմակ դահլիճն ավլել տվավ, ճրագը վառեց ու ինքզինքն անկախ հայտարարեց:

Ասոր վրա Ադրբեջանն ու Հայաստանն ալ իբր ժառանգություն հասած քանի մը չոլ ու փլատակ ուսերուն ձգած, իրենց տներն ինքզինքնին անկախ հայտարարելու կերթային:

Պահ մը թողունք Վրաստանին իր խախճանքներուն հետ, մենք Հայաստանին դառնանք:

Տաճիկը, որ ամբողջ ժամանակ կապակ էր ըրեր կովկասյան եղբայրներուն հետ, առանց ուշք դարձնելու անոնց նոր տոմարին, հին տոմարով գրավել էր ողջ երկիրը: Երզնկայեն՝ Ալեքսանդրապոլ էր հասեր: Կջոկեր, հայերեն չորերը լեցնելով մառանները՝ կվառեր, իսկ թացերը կղրկեր Էրզրում՝ չորացնելու: Երեւան գալուն չգիտությամբ կոխեց քնած երեւանցոց ոտը, որ մինչեւ Սարդարապատ էր երկարեր: Երեւանը քնած տեղեն վեր թռավ եւ չգիտությամբ դիպավ Տաճիկին դնչին եւ քիչ մը ցավցուց, բայց վերջեն ներողություն խնդրեց, շոյեց ցավցած տեղը, ձեռքեն բռնեց, նստեցուց երկաթուղին եւ Երեւան բերելով՝ Պարսկաստան անցուց:

Ի վարձք այս բանի, Տաճիկը Հայաստանին անկախություն պարգեւեց, գաղթականությունը շրջականերեն Երեւան լեցուց եւ ըսավ հայ կառավարության.

- Հսկե ասոնց վրա, թող կամաց-կամաց մեռնին, ես երթամ Բաքու գամ՝ քո վարձքը հասուցանեմ...

Հայաստանը թաղեց մեռելները որքան տեղ կար, երբ այլեւս տեղ չմնաց, ելավ Ավետիս Ահարոնյանը Պոլիս ղրկեց, որ գերեզմանոցի տեղ խնդրե սուլթանեն:

Ժամանակի պատմիչը սապես կգծե Հայաստանի սահմանները: Այն տարածությունը, կըսե, որ տվավ Տաճիկը հայուն, հին ատեններու թագավոր մը կնվիրեր գիշեր մը իրեն աղվոր հեքիաթ պատմող աղախինին: Եվ վանքի դիրքը դարիվեր էր, հաճախ, երբ մայր մը իր որդին գրկած Հայաստանի մեջ կքնանար, գիշերը տղան կոծալով Տաճկաստան կգլորվեր:

Երկարահասակ մարդիկ պառկելու ժամանակ կզգուշանային ոտներն ըստ կարելվույն մեկնել, վասնզի քնած տեղը տաճիկ սահմանապահները կհանեին անոնց գուլպաները: Ծխողները գլանակին մնացորդները ծխափողեն դուրս փչելու համար երեսնին դեպի Վրաստանը շուռ կուտային, որ չըլլա թե Տաճկաստան իյնալով զինադադարի խախտումն նկատվի, որուն Տաճիկն ակնդետ կսպասեր:

Այս անկախությունը, որ Տաճիկն էր տվեր, Հայաստանը կառներ ծածուկ տեղ կնայեր ու սիրտը կխառներ: «Բայց հոգ չէ, կմխիթարեր ինքզինքը. եթե Տերը հաջողեց, Անգլիան ինծի նոր անկախություն մը պարգեւեց, ասիկա կնվիրեմ իմ հավասարիմ դաշնակից եզդիներուն: Թող տանին, անոնք ալ անկախ ըլլան, խեղճ են»...

Ի՞նչ է սերը

Սիրո մասին բանաստեղծները կըսեն, թե մարդս մեկ անգամ կրնա սիրել, սերը մեկ է, ինչպես մահը մեկ է: Բայց ինծի անանկ կուգա, որ այս միտքն ավելի շատ ոտանավորի հանգերը տեղ բերելու համար է ըսված՝ քան ճշմարտության:

Եթե չեք մոռցեր, մենք մեր պատմության սկզբին ըսինք, որ Հայաստանը կսիրեր համաձայնության աղջիկներեն՝ Անգլին:

Բայց հիմա պիտի տեսնենք, որ Հայաստանը համաձայնության տունը մտնելով, ինչ աղջիկ տեսավ՝ սիրեց: Արտաքին գեղեցկութենեն ավելի անիկա օժիտի կմտեր. աղջիկ մը կուզեր առնել, որ իր հոգվոն խաղաղություն բերեր, իսկ երկրին՝ ինքնավարություն: Ով այս բաները տալու խոստումներ ըներ անմիջապես մասանին կհաներ՝ անոր մասը կանցուներ:

1914 թվին Ռուսն ըսավ, թե հայուն ինքնավարություն կուտամ: Այս խոսքերուն վրա վեց ժամ չանցած՝ Պետերբուրգ հասան հայուն խնամախոսներն, ըսելու, թե՝ կսիրեմ քեզի: Սակայն երբ հայուն հայտնի եղավ, թե անիկա Հայաստանը կուզե առանց հայու՝ առեց գայն եւ ճամփա ընկավ դեպի Փարիզ: Երբ տեսավ Ֆրանսիա Կիլիկիա կուզե՝ առեց գայն ու գնաց Անգլիո առաջ ծունկ չոքելու, իսկ երբ Անգլիա Ղարաբաղն ու Լոռին իրեն չտվավ, առեց գայն եւ գնաց իր խոցված սիրտն Ամերիկային բանալու: Ամերիկան խղճաց Հայաստանին, կաթ եւ հույս տվավ, եւ ասով ալ կապրի ան մինչեւ օրս:

Վերջաբան

Այդ օրեն անցեր է մոտ 365 օր: Շատ բան է փոխվեր:

Կովկասյան եղբայրներն ալ հասեր են իրենց մուրազին եւ ծներ մանուկ հանրապետություններ, որք տակավին չեն կնքված:

Այս երեք մանկունք իրար հետ խաղցած ատեն, հաճախ կտոր մը հողի վրա կկռվին ու վազելով կերթան Թիֆլիս նստող եվրոպացի դաստիարակին գանգատ: Դաստիարակը՝ «դե՜, խելոք» կմռմռա քթին տակ ու իր հաշիվներուն կդառնա:

Հայաստանն ալ հարուստ է հիմա ու շենության կողմե կրնա մրցիլ տանուտեր խաչոյին տանը հետ: Այսպես Հայաստանն իր դռնեն 1400 պաշտոնյա դուրս կհանե, 400 զինվոր, 7000 կոմիսար, 8000 լիազոր, 70 մինիստր, 70 մինիստրացու, 2 աշխատավոր, 3 աշխատանքի պաշտպանության կոմիսար, գանձարանի մեջ կեռա, եփ կուգա նոր թղթադրամը, մինիստրներու սնդուկներուն մեջ կպճպճան 7 տարվա հին... հաշիվները: Իր հովանու տակ կգտնվի հսկա «Կոոպերատիվներու միությունը», որուն մեջ թաթերը լիզելով ելումուտ կընեն հազարավոր պաշտոնյաներ: Սումուխը կախ-կախ, տոլմաները թիթեղներու մեջ՝ սեր կերգեն: Սեր, գինի, երգ՝ ահա այն ֆակտորները, որոնք անհրաժեշտ են արեւելյան իմաստով պետություն կազմելու համար:

1918թ.

Միջազգային

Օգոստոսի 8-ը Ռուսաստանի համար նույնն է, ինչ ԱՄՆ-ի համար սեպտեմբերի 11-ը

Լավրովը պատրաստվում է այցելել Սուխում եւ Ցխինվալ

«Աշխարհը փոխվել է եւ ես մտածում եմ, որ 2008 թվականի օգոստոսի 8-ը Ռուսաստանի համար նույնն է, ինչ 2001 թվականի սեպտեմբերի 11-ը Միացյալ Նահանգների: Այս համեմատությունը ճշգրիտ է, համապատասխանում է ռուսաստանյան իրողություններին», սեպտեմբերի 11-ին Սոչիում «Վալդայ» ակումբի մասնակիցների հետ հանդիպմանը հայտարարել է Ռուսաստանի նախագահ Դմիտրի Մեդվեդեւը:

Ըստ ՌԴ նախագահի, «Ռուսաստանն ունի գոտիներ, որտեղ նրա շահերն են: Դա հերքելն անիմաստ է եւ վնասակար, քանի որ մենք կպաշտպանենք մեր շահերը եւ ՌԴ քաղաքացիների շահերը»:

Ինչպես տեղեկացնում է ԻՏԱՌ-ՏԱՍՍ գործակալությունը, Մեդվեդեւի խոսքերով, սեպտեմբերի 11-ի ողբերգությունից եւ մյուս ողբերգական իրադարձություններից մարդկությունը դասեր է քաղել: «Ես կուզենայի, որ աշխարհը դասեր քաղեր նաեւ այս իրադարձություններից», նկատի ունենալով հարավօսական օգոստոսյան ռազմական գործողություններն ու դրանց հետեւանքները՝ նշել է Դմիտրի Մեդվեդեւը:

Ռուսաստանը նաեւ, ըստ Մեդվեդեւի, համաձայն չէ անվտանգության ժամանակակից կառուցվածքին: «Եվ խնդիրը Ռուսաստանի հավակնությունները չեն, այլ այն, որ անվտանգության ժամանակակից կառուցվածքում խափանումներ են լինում... Մեզանում չճացել են պատրանքները, թե աշխարհը արդար է: չեմ կարծում, թե աշխարհի երկբեւեռ համակարգն ապագա ունի, բայցեւ միաբեւեռ համակարգն է ապացուցել իր անկարողությունը»: Ըստ Մեդվեդեւի, անհրաժեշտ է բազմակենտրոն աշխարհ, որը միակ ելքն է դիմագրավելու ժամանակակից մարտահրավերներին:

Մեդվեդեւի՝ բազմակենտրոն աշխարհի դասողություններին զուգահեռ Բրյուսելում շարունակվում են Վրաստանի եւ ՆԱՏՕ-ի խորհրդակցությունները, որոնց համատեքստում էլ ՆԱՏՕ-ի գլխավոր քարտուղար Յաապ դե Հոոպ Սխեֆերն ու ՆԱՏՕ-ի անդամ 26 երկրների դեսպանները սեպտեմբերի 15-16-ին կլինեն Վրաստանում: Այցելության շրջանակներում տեղի կունենա ՆԱՏՕ-Վրաստան հանձնաժողովի հիմնադիր նիստը:

Վրաստանի նախագահ Միխեիլ Սաակաշվիլին էլ «Ասոշիեյթեդ պրես» գործակալությանը տված հարցազրույցում ՆԱՏՕ-ին խնդրել է «թուլության նշաններ» չցուցաբերել եւ չհեռացնել Վրաստանին ՆԱՏՕ-ին անդամակցելու ճանապարհից: Բացի այդ, Սաակաշվիլու մոտեցմամբ, Վրաստանի վրա Ռուսաստանի հարձակումը նպատակ ուներ վախեցնելու ՆԱՏՕ-ին:

Ամեն դեպքում, սեպտեմբերի 11-ին, ՌԴ ԱԳՆ տեղեկացմամբ, հեռախոսային զրույց է տեղի ունեցել ՌԴ արտգործնախարար Սերգեյ Լավրովի եւ ԱՄՆ պետքարտուղար Կոնդոլիզա Ռայսի միջեւ, որի ընթացքում Լավրովը եւս մեկ անգամ հաստատել է Ռուսաստանի դիրքորոշումը, որ միայն ռուսական զորքերը կմնան ինչպես Աբխազիայի, այնպես էլ Հարավային Օսիայի տարածքներում:

Պետքարտուղարությունն, իր հերթին, ի դեմս պետքարտուղարի օգնականի տեղակալ Մեթյու Բրայզայի, որ նաեւ ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի ամերիկացի համանախագահն է, Ինտերֆաքսի փոխանցմամբ, բարձրաձայնում է Ռուսաստանի հետ հարաբերությունների վերանայման մասին:

Բրայզան ղարաբաղյան հակամարտության կարգավորման միջնորդական առաքելությամբ հանդես եկող ԵԱՀԿ Մինսկի խմբի հետագա գործունեության կտրվածքով ենթադրություն է հայտնել, թե Ռուսաստանի հանդեպ առկա անվստահության պայմաններում դժվար է ասել, թե ինչ կլինի ապագայում:

Ու մինչ ԱՄՆ-ը խոսում է Ռուսաստանի հետ հարաբերությունների վերանայման անհրաժեշտության մասին, որը եւ պայմանավորում է Վրաստանում իրադարձություններով եւ Սարկոզի-Մեդվեդեւ համաձայնագրի չիրականացվող կետերի առկայությամբ, Ռուսաստանի արտգործնախարար Սերգեյ Լավրովը Սուխում եւ Ցխինվալ այցելություն է ծրագրում, հասկանալ այն կարեւորմամբ, որ Ռուսաստանը պատրաստվում է դեսպանություններ բացել այդ քաղաքներում:

Ս. ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

Ընդդիմություն

Վենեսուելան արտաքսեց ԱՄՆ-ի դեսպանին

Վենեսուելայի նախագահ Ուգո Չավեսը երկրից արտաքսել է ԱՄՆ դեսպանին: «Լոս Անջելես թայմս»-ը հաղորդում է, որ նա այդ քայլին դիմել է՝ համերաշխության գալով Բոլիվիայի նախագահ Էվո Մորալեսի հետ եւ բողոքելով ԱՄՆ-ի իմպերիալիստական քաղաքականության դեմ:

Երեկ **«Ազգը»** գրեց, որ Բոլիվիայի նախագահը ԱՄՆ դեսպանին անցանկալի անձ է հայտարարել երկրում նրա ծավալած քայքայիչ գործունեության պատճառով: Ի պատասխան՝ ԱՄՆ-ը արտաքսել է Բոլիվիայի դեսպանին:

Ինչ վերաբերում է Ուգո Չավեսին, նա աշխարհում ԱՄՆ-ի գլխավոր քննադատներից մեկն է եւ իր վերջին ելույթում հայտարարել է, որ Բոլիվիայի վրա ամերիկացիների հարձակման դեպքում Վենեսուելան կօգնի լատինամերիկյան այդ երկրին:

«Նյու Յորք թայմս» թերթը տեղեկացնում է, որ Չավեսը ԱՄՆ դեսպան Պատրիկ Դադդիին մինչեւ կիրակի ժամանակ է տվել փաստափուսան հավաքելու եւ Վենեսուելայից հեռանալու համար:

Չավեսի խոսքերով, Վենեսուելայում բացահայտված է հակակառավարական դավադրություն, որը նյութվել էր ամերիկացիների աջակցությամբ:

Զինված դեպքանների հետկանչին, ո՛չ Վենեսուելան, ո՛չ էլ Բոլիվիան չեն խզել դիվանագիտական հարաբերությունները ԱՄՆ-ի հետ:

Հինգշաբթի օրը Չավեսը ամերիկացիներին սպառնացել էր իր երկրին Ռուսաստանի մատակարարած ռազմավարական ռմբակոծիչներով: Օդադեսանտային ուժերում ծառայած Չավեսը ռուսական «Տու-160» վարելու դասընթաց է անցել եւ պատրաստ է հարկ եղած դեպքում անձամբ նստել ռազմօդանավի ղեկի մոտ:

Վոլքան Վուրալ. «Անհրաժեշտ է անհապաղ դիվանագիտական...»

1-ին էջից

- Նախագահ Գյուլը, արձագանքելով Հայաստանի նախագահի հրավերին, գնաց Երեւան: Հայաստանի հետ ունենք պատմական խնդիրներ: Այդ խնդիրների առկայությամբ Գյուլին հրավիրելն արդյոք ռիսկ չի՞ պարունակում Հայաստանի նախագահի համար:

- Իհարկե պարունակում է: Թուրքիայի նախագահին հրավիրելն այնպիսի որոշում չէ, որ հեշտությամբ ընդունվի: Մենք հարցին մոտենում ենք մեր տեսանկյունից: Թուրքիայի նկատմամբ Հայաստանում կա նյարդայնություն: Ուստի Թուրքիային առնչվող որոշումներ ընդունելն այնտեղ դյուրին չէ:

- Իսկ Թուրքիայի՞ համար:

- Հեշտ չէ նաեւ Թուրքիայում: Սակայն փաստ է, որ Հայաստանի հետ մեր խնդիրը զուտ պատմաբաններով չի լուծվի, որովհետեւ դա ոչ այնքան պատմական, որքան հոգեբանական եւ քաղաքական խնդիր է: Առկա են նաեւ պատմական իրադարձությունների մարդկանց պատճառած անվստահությունը, վախն ու սարսափը:

- Ի՞նչ կարծիքի եք, այդ հարցը կլուծվի՞, եթե հայ եւ թուրք պատմաբանները համատեղ քննարկեն իրադարձությունները:

- Անհնար է սոսկ պատմության ուսումնասիրությամբ լուծում առաջադրել հարցին, որովհետեւ հարցի լուծումը ենթադրում է մարդկանց հոգեբանական բարդությունների հաղթահարումը: Լուծում կլինի փոխվստահության այն մթնոլորտի ձեւավորումը, որը սիրով, հարգանքով, միմյանց մերձենալու հնարավորություն կտա երկու ժողովուրդներին: Իսկ դա վեր է պատմաբանների կարողությունից: Հայկականն այն հարցն է, որ կարող են լուծել ոչ թե պատմաբանները, այլ քաղաքական գործիչները: Պատմագիտությունը կարող է լուսաբանել իրադարձությունները, թերեւս դրանով էլ որոշակիորեն նպաստել լուծմանը:

- Ձեր կարծիքով, հնարավո՞ր է դիվանագիտական հարաբերությունների առումով որոշակի քայլերի կատարում Թուրքիայի նախագահի Հայաստան կատարած այցից հետո:

- Սպասում եմ, որ կատարվեն եւ հույս էլ ունեմ: Այս այցը կարող է սկիզբ դառնալ Թուրքիայի եւ Հայաստանի համար: Անհրաժեշտ է անհապաղ դիվանագիտական հարաբերություններ հաստատել երկու պետությունների միջեւ:

- Ի՞նչ պետք է անենք:

- Մենք տարածաշրջանի կարեւորագույն երկրներից ենք: Տարածաշրջանում խաղաղության եւ կայունության հաստատումը մեր օգտին է: Թուրք-հայկական հարաբերությունների նորմալացումը խիստ կարեւոր է թե՛ Թուրքիայի, թե՛ Ադրբեջանի, թե՛ Հայաստանի շահերի համար: Պետք է սոսկ կենտրոնանալ հայերի՝ ցեղասպանության պնդումների վրա: Այդ պնդումները դարձել են սփյուռքի կենսունակության աղբյուրը, նաեւ ինդուստրիա:

- Ո՞րն է իրողությունը:

- Մարդիկ կարող են հռետորական ճառեր ասել, պահանջ ներկայացնել, երազել: Նրանք կարող են տարվել շատ մեծ Հայաստանի երազանքով: Երազանքը սահման չունի: Իրողությունները, սակայն, ակնհայտ են: Մի՞թե Հայաստանը ի վիճակի է Թուրքիայից հողեր վերցնել: Խելքը գլխին որեւէ մեկը կկարողանա՞ մտածել այդ մասին: Մեր զինված ուժերի թվակազմն այնքան է, որքան Հայաստանի ողջ բնակչությունը: Գոնե մի քիչ իրատեսական պետք է լինենք: Ամբողջ հարցը հետեւյալն է. կա իրողություն: Այդ պարագայում կամ դառնում ես դեպքերի գերին, կամ էլ իրադրությունը փոխելու մեթոդներ մշակում: Մենք դեպքերի գերին դարձանք:

- Շարունակվելո՞ւ է պատմական դեպքերի արծարծումը, երբ Հայաստանի հետ առկա են դիվանագիտական զարգացումներ:

- Արծարծումներն անխուսափելի են, սակայն դա խոչընդոտ չէ հարաբերությունների նորմալացման համար: Ցեղասպանություն հասկացությունը շրջանառության մեջ է դրվել այդ իրադարձություններից հետո: Հիմա արդեն այնքան է սովորական դարձել, որ օգտագործվում է ամեն մի դեպքի առնչությամբ: Անկասկած, շատ դառը եւ շատ ողբերգական կողմեր ունեն այն իրադարձությունները, որոնց ականատեսն ենք եղել նաեւ մենք: Հայերը դրանք համարում են իրենց դեմ կատարված անարդարություն: Մտածում եմ, որ իրենց պոկել-քցել են հայրենի օջախից: Չենք կարող ջնջել նրանց այդ զգացումները: Նաեւ չենք կարող ասել, թե իրավունք չունեն այդպես մտածելու: Կարելի է ասել. «Այո, նման բաներ եղան, բայց կյանքը դրանով չի վերջանում, եկեք այդ կյանքը բարեկամության հենքի վրա միասնաբար կառուցենք»:

- Ձեր կարծիքով, հայերը դրա՞ն են սպասում: Կարելի՞ է դրանով խաղաղություն հաստատել:

- Հայերն, ինչ խոսք, զբաղվելու են ցեղասպանության հարցով: Դրա միջազգային ճանաչմանը ձգտող ուժեր միշտ կլինեն: Առաջին հայացքից, «պատմաբանների համատեղ հանձնաժողովի» ստեղծումը կարող է թվալ արդյունավետ միջոց: Սակայն խնդիրը պատմությունը չէ: Համամիտ չեմ այն վարկածին, թե ուսումնասիրված չեն պատմական իրողությունները: Շատ բան հայտնի է: Ամբողջ հարցն այն է, թե ինչպես են ընկալվում հայտնի փաստերը:

- Ի՞նչ կարելի է անել:

- Եթե ես լինեի ղեկավար, ապա կասեի, որ օսմանյան կամ հանրապետական շրջանում տեղահանության ենթարկված բոլոր հայերի, նույնիսկ այլ փոքրամասնությունների ժառանգներն իրենց ցանկությամբ կարող են ստանալ Թուրքիայի Հանրապետության քաղաքացիություն եւ բնակություն հաստատել: Քանի՞ հոգի կգա, չգիտեմ:

- Բարի, ինչպե՞ս վարվել հայերի տեղահանության ընթացքում թողած ունեցվածքի, գույքի եւ հարստությունների հետ:

- Կարելի է քննարկել այդ հարցերը, ասենք, ստեղծել հիմնադրամ: Ունեցվածքը վերադարձնելը, այդ ամենի հաշվառումն այլեւս չափազանց դժվար է... Սակայն կարելի է խորհրդանշական փոխհատուցում տալ: Կարեւորը ողբերգության նկատմամբ այն դիրքորոշման ցուցաբերումն է, որն ի վիճակի կլինի վկայել, որ մենք ողբերգության նկատմամբ անտարբեր չենք, որպես մարդկային պարտք ձգտում ենք կատարել դրա փոխհատուցմանն ուղղված որոշ քայլեր: Անձամբ ես ներողություն կխնդրեի, թեեւ հանգամանքները հայտնի չեն, սակայն ինչպիսին էլ, որ դրանք լինեն... եթե մարդիկ հեռանում են այս երկրից...

- Ներողություն ասելով ի՞նչը նկատի ունեք:

- Խնդրո առարկա իրադարձությունները վայել չեն Թուրքիային: Մենք հավանություն չենք տալիս դրանց: Երկրից հեռացածներին համակրանքով ենք վերաբերվում: Կուզենայի, որ նրանք ցանկության դեպքում վերստին դառնան Թուրքիայի քաղաքացիներ:

- Ներողություն ենք խնդրելու, որ նրանց վի՞շտ ենք պատճառել:

- Այո, պատճառած վշտերի համար... Այո... Հնարավոր լավագույն միջոցը դա է, այդպես պետք է վարվի մեր պետությունը:

Դենիել Փրիդը Ղրիմում կփնտրի ՌԴ անձնագիր ունեցողներին

Ուկրաինան անչափ շատ է հետաքրքրում ամերիկացիներին, որոնք սկսել են հաճախակի այցելել Կիեւ: «Նեզավիսիմայա գազետա» թերթի տեղեկությունների համաձայն, մոտ ժամանակներս Կիեւ կժամանի ամերիկյան մի պատվիրակություն, որն Ուկրաինայի իշխանություններին կօգնի Ղրիմում բացահայտել ապօրինաբար ՌԴ քաղաքացիություն ստացած բնակիչներին:

Ուկրաինայի սահմանադրությունն արգելում է երկքաղաքացիությունը: Բայց լուրեր են պտտվում, թե հարյուր հազարավոր ղրիմցիներ ստացել են ՌԴ անձնագրեր: Ամերիկյան պատվիրակությունը կգլխավորի պետքարտուղարի տեղակալ Դենիել Ֆրիդը:

«Մենք Ռուսաստանին չպետք է թույլ տանք Եվրոպայի կենտրոնով գիծ անցկացնել եւ հայտարարել, թե դրա մի կողմում ապրողները պատկանում են Մոսկվայի ազդեցության ոլորտին, եւ որ այդ պատճառով Ուկրաինան եւ Ղրիմը չեն կարող միանալ եվրոպական եւ անդրատլանտյան կառույցներին», հայտարարել է Ֆրիդը:

«Ազգն» արդեն գրել է, որ Կիեւի իշխանությունները փորձում են պարզել Ուկրաինայում ՌԴ անձնագիր ունեցողների թիվը եւ որ տվյալ գործում կան որոշակի դժվարություններ: Այս շաբաթ Ուկրաինայի ԱԳՆ-ն եւ ՆԳՆ-ն Մոսկվային հարցում են արել, թե ՌԴ քանի՞ քաղաքացի կա Ղրիմում եւ ինչի՞ հիման վրա են նրանք անձնագրեր ստացել: Ուկրաինացի դիվանագետ Յուրի Շչերբակը «Նեզավիսիմայա գազետայի» թղթակցին ասել է, թե Ղրիմում արդեն 180 հազար մարդ ՌԴ անձնագիր ունի:

Կիեւում ՌԴ հյուպատոսարանում մեկնաբանություն չեն արել եւ ասել են, որ իրենք եւս ուզում են կարգուկանոն հաստատել եւ պարզել, թե Ուկրաինայի քաղաքացիներից քանիսն են ինչ-ինչ եղանակներով ՌԴ անձնագիր ստացել:

Վերադարձել են մրցանակներով

Մոսկովյան գրքի միջազգային ցուցահանդես-տոնավաճառից, որը տեղի է ունեցել սեպտեմբերի 3-8-ը, Հայաստանի պատվիրակությունը վերադարձել է 7 մրցանակով՝ տարբեր անվանակարգերում: Մեր երկիրը ցուցահանդես-տոնավաճառին մասնակից էր ի թիվս 82 երկրների եւ ներկայացրել էր 30 հրատարակչությունների վերջին երկու տարիներին միայն պետպատվերով հրատարակված հանրագիտարանային, մանկական, գիտահանրամատչելի, թարգմանական, մշակութաբանական եւ այլ՝ ընդհանուր առմամբ 300 անուն գիրք: Այդ թվում եղել են նաեւ Հայաստանից դուրս հիմնականում ռուսաստանյան՝ Մոսկվայի եւ Սանկտ Պետերբուրգի համաշխարհային հռչակ ունեցող հրատարակչությունների ներկայացրած Հայաստանին եւ հայերին նվիրված գրքեր:

Ցուցահանդեսի շրջանակներում տեղի ունեցած ԱՊՀ երկրների «Գրքարվեստ» միջազգային մրցանակաբաշխության ընթացքում հայկական հրատարակությունները արժանացել են ընդգծված ուշադրության: «Որոշ մրցանակներ հայկական հրատարակություններին տրվեցին ոչ թե զուտ հրատարակչական բարձր որակը, այլ բովանդակությունը հաշվի առնելով: Հանձնաժողովը հատուկ ուշադրություն դարձրեց «Կոմիտաս. նամականի» գրքին, որը 500 տպաքանակով առաջին անգամ հրատարակել է Գրականության եւ արվեստի թանգարանը, հաշվի առնելով Կոմիտասի մեծությունը եւ նրա նամականու հրատարակված լինելու կարեւորությունը: Նույն կերպ կարեւորվեց «Զանգակ-97» հրատարակչության Գրիգոր Գուրզադյանի հեղինակած «Խոհեր, խոհեր...» գիրքը», երեկ մշակույթի նախարարությունում հրավիրված ասուլիսի ընթացքում տեղեկացրեց հրատարակչական գործի վարչության պետ **Էդվարդ Միլիտոնյանը**:

Ցուցահանդես-տոնավաճառում «Իմ հայրենիքը» անվանակարգում առաջին կարգի դիպլոմի է արժանացել Հայաստանի հանրագիտարանի գլխավոր խմբագրությունը «Սուրբ Հայաստան» գրքի համար: «Արվեստի գիրք» անվանակարգում էլ Փառաջանովի տուն-թանգարանին է տրվել երկրորդ կարգի դիպլոմ «Փառաջանովի գեղադիտակ» գիրք-ալբոմի համար, որը հրատարակվել է Փրինթինֆո հրատարակչությունում, ՀՀ մարդու իրավունքների պաշտպանի գրասենյակի ֆինանսական աջակցությամբ: Գիրք-ալբոմի ռուսերեն տարբերակի 5 հազար օրինակն արդեն հասարակությանն է տրամադրված, իսկ անգլերեն տարբերակը, որ խմբագրվել է Նյու Յորքում, տպարանում է արդեն եւ կհրատարակվի 9 հազար օրինակով: «Օքպ Օքպյան» հրատարակչության «Սայաթ-Նովա» գիրքը, որի մասին «Ազգ»-ն արդեն մանրակրկիտ պատմել է իր ընթերցողներին, մոսկովյան ցուցահանդեսում արժանացել է խրախուսական դիպլոմի:

Հայկական տաղավարն էլ ամենամյա օրինակելի մասնակցության համար է արժանացել ցուցահանդեսի կազմկոմիտեի դիպլոմին: Ի դեպ՝ մեծ թվով գրքեր ցուցահանդեսի ավարտին հայկական պատվիրակությունը նվիրաբերել է Ցխինվալի ավերված գրադարաններին եւ ՌԴ-ում Հայաստանի դեսպանատանը:

ՆՈՒՆԵ ՊԵՏՐՈՍՅԱՆ

Ֆրանկֆուրտի գրքի տոնավաճառին կներկայանա՞նք հավուր պատշաճի

Ֆրանկֆուրտյան տոնավաճառում հայկական տաղավարը շնորհիվ ՀՀ մշակույթի նախարարության աջակցության, այս տարի ընդլայնվել է՝ 8 քմ փոխարեն կզբաղեցնի 20 քմ: Արդեն ընթանում են ձեւավորման նախապատրաստական աշխատանքները, հստակեցվում ներկայացվող գրքերի ցուցակները: Հարեւան երկու պետությունների այդ ցուցահանդեսում ներկայանալի լինելու համար ծախսվող գումարների պատկառելի չափը հայկական պատվիրակությանը չի մտահոգում, քանի որ մրցակցությամբ չի առաջնորդվում եւ հակված է համեմատվելու առանց տեղային մտածողության՝ երկրի հրատարակչական գործն ու գրքերը ներկայացնելու եւ դրանց վրա ուշադրություն հրավիրելու սկզբունքով: Այս մասին երեկ խոսեց Էդվարդ Միլիտոնյանը:

«Հայկական բաղադրությունը» Գորկու գործերում

Հայ հասարակությանը Արշիլ Գորկու ստեղծագործական ժառանգության արժեքավորությունը լիովին հայտնի չէ եւ դա առավել կարեւորություն է հաղորդում Հայաստանում ընթացող «Արշիլ Գորկու հիշատակի օրեր» միջոցառմանը, որը հովանավորում է մշակույթի նախարարությունը: Այդ շրջանակներում հերթական միջոցառումը կայացավ երեկ, որի կազմակերպիչներն են՝ Արվեստի քննադատների ազգային ասոցիացիան եւ Ազգային պատկերասրահը, որտեղ էլ ընթացավ «Արշիլ Գորկին եւ Հայաստանը» կոնֆերանսը: Ինչպես փաստեց կոնֆերանսը վարող **Նազարեթ Կարոյանը**. «Առաջին փորձն էր հայաստանյան հասարակության շրջանում լայնորեն քննել նկարչի ստեղծագործական ժառանգության մեջ «հայկական բաղադրության» պատմությունն ու կառուցվածքը»: Նկատի առնելով ներկայացված բանախոսությունների համապարփակությունը եւ մասնագիտական բարձրակարգ վերլուծությունն ու ողջ ընթացքում դահլիճի չպակասող լեցունությունը՝ կոնֆերանսը կարելի է նպատակին ծառայած համարել:

Արվեստի պատմաբան **Վարդան Ազատյանն** իր բանախոսությամբ մասնանշեց. «Գորկու քաղաքական համակրանքները, որոնք մարտահրավեր են մի կողմից նրա արվեստի՝ մեծ մասամբ ամերիկյան մոդեռնիստական քննադատության մեջ ձեւավորված ըմբռնումների, մյուս կողմից՝ նրա հայկական ինքնությունը կարեւորող քննադատության համար: Երկու կողմերն էլ թերագնահատել են նրա քաղաքական համակրանքների խնդիրը: Գորկու քաղաքական համակրանքները հավասարապես տարաձայնության մեջ են գտնվել երկու ընդդիմադիր կողմերի օրակարգերի հանդեպ»:

Իտալացի արվեստաբան, պրոֆեսոր **Մարկո Ջիանկին** էլ անդրադարձավ արվեստի պատմության մեջ Արշիլ Գորկու դերակատարությանը՝ նշելով, որ Իտալիայում, ցավոք, անգամ մասնագիտական շրջանակները համարյա անտեղյակ են նրա ստեղծագործության ազդեցությանը: Իրավիճակը փոխելու նպատակով Ջիանկին այս տարվա ապրիլի 8-ին Ֆլորենցիայի գեղարվեստի ակադեմիայում Գորկուն նվիրված գիտաժողով է կազմակերպել, որին հայտնի արվեստաբաններից բացի մասնակցել են նաեւ նկարչի դուստրը՝ Մարոն եւ փեսան՝ Մթենդերը, որը նաեւ Գորկու կենսագիրն է, եւ անգամ իտալիայի քաղաքական գործիչներից: Երեւանյան կոնֆերանսին մասնակից էր Ֆլորենցիայում տեղի ունեցած գիտաժողովում կազմավորված իտալացի արվեստաբանների պատվիրակությունը, որը նախքան կոնֆերանսը եղել էր նաեւ Ցեղասպանության թանգարան-ինստիտուտում եւ մտադիր էր օրվա ավարտին կրկին բարձրանալ Ծիծեռնակաբերդ՝ ծաղիկներ դնելու ցեղասպանության զոհերի հիշատակի հուշարձանին:

Արվեստաբաններ **Աննա Գալստյանն** ու **Վարդան Ջալոյանն** իրենց բանախոսություններում տարբեր տեսանկյուններից անդրադարձան հայկականության արտացոլքին Գորկու ստեղծագործություններում: Աննա Գալստյան. «Գորկու արվեստում հայկականությանը հղումների կարեւոր հիմքերից է նրա նամականին: Սակայն վերջին տարիներին տարածված կարծիքը, որ Կարլեն Մուրադյանը փոփոխության է ենթարկել դրանք, էական խոչընդոտ է Գորկու արվեստի մեկնաբանության համար, որը սակայն հնարավոր է պարզել Գորկու՝ իր քրոջն ուղղած նամակների այլ տարբեր արխիվներում գտնվող թարգմանությունների համեմատությամբ»:

Վարդան Ջալոյանն էլ իր բանախոսությամբ փորձեց ցույց տալ պարույրսեւակյան ազգայնականության անխուսափելի դուրս մղումը արշիլգորկիական ազգայնականության կողմից ու գտնել դրա պատճառները:

Ն. Պ.

Մշակութային հարուստ աշուն Շիրակում

Այժմ Գյումրիում ընթացող հերթական միջազգային բիենալեին կհաջորդեն Վազգեն Ա Վեհափառի հիշատակի միջոցառումները, որոնցից առաջինները հանրակրթական բոլոր դպրոցներում կարդացվող դասախոսություններն ու հանձնարարվող շարադրություններն են: Կլինի նաեւ գիտական կոնֆերանս «Վազգեն Առաջինի հայանպաստ գործունեությունը» թեմայով, կհաջորդի հոգեւոր երգի երեկո, հանդես կգան տեղի կատարողներ եւ եկեղեցական երգչախումբը: Գյումրու 27-րդ միջնակարգ դպրոցը կրում է Վազգեն Վեհափառի անունը: Դպրոցում սեպտեմբերի 22-ին կկազմակերպվեն տոնական հանդիսություններ, բակում Շիրակի թեմի հովանավորությամբ կտեղադրվի երջանկահիշատակ կաթողիկոսի կիսանդրին (հեղինակ՝ Զավեն Կոշտոյան): Մինչ այդ՝ ամսի 20-ին կկազմակերպվի այց Էջմիածին, ծաղկադրում ու խնկարկում Վեհափառի շիրիմին:

Գյումրու Թատերական հրապարակում սեպտեմբերի 21-ին՝ Անկախության օրը, լինելու է մեծ տոնախմբություն եւ համերգ՝ տեղի ու հանրապետության սիրված խմբերի, անհատ կատարողների մասնակցությամբ: 22-ին կմեծարվեն գյումրեցի մրցանակակիր օլիմպիականները: Հոկտեմբերի 4-ին Շիրակ-Լոռի ավանդական դարձած միջմարզային մշակութային փառատոնն է: Կլինի նաեւ այց Ջավախք, մեթոդական օգնության միջոցներ կտրամադրվեն այնտեղի երաժշտական դպրոցին:

Վիլյամ Սարոյանի հոբելյանին է նվիրված գրողի ստեղծագործության հիման վրա պատրաստվող «Հերսոտած մի գնա» բեմադրությունը, որը հանդիսականին կներկայացվի մոտավորապես հոկտեմբերի վերջին: Մեկ այլ ներկայացում՝ Աննա Պետրոսյանի «Ո՞ւր է քաղաք տանող ճանապարհը», նվիրված է երկրաշարժի 20-ամյակին: Վերջինիս կնվիրվեն նաեւ հոկտեմբերի 3-ին Լոռու եւ Շիրակի մարզերում անցկացվելիք դուդուկի փառատոնը, Երեւանում Ավետ Տերտերյանի «Երկրաշարժ» օպերայի արտագնա դիտումը, դեկտեմբերի 6-ին, 7-ին եւ այլ միջոցառումներ:

Գ. Մ.

Մեկնարկը՝ սեպտեմբերի 15-ին

«Արվեստների պատկերասրահ» մշակութային հիմնադրամը եւ Վիվասելը Երեւանում, Գյումրիում եւ Վանաձորում անց են կացնում «Վերադարձի» դասական երաժշտության 2-րդ փառատոնը: Այն կոչ է եւ փորձ ուղղված աշխարհասփյուռ հայերին եւ հրավիրում է նրանց ուշադրությունը հայրենադարձության խնդրին, սեփական հողում արարելու եւ ստեղծագործելու՝ նպաստելով սերունդների երազանքի իրականացմանը: Փառատոնի հանդիսավոր բացումը տեղի կունենա «Արամ Խաչատրյան» համերգասրահում սեպտեմբերի 15-ին եւ մինչեւ հոկտեմբերի 28-ը կլինեն եւս յոթ համերգներ, որոնցում հանդես կգան հայազգի ճանաչված ու սիրված երաժիշտներ՝ Գերմանիայից՝ Սերգեյ Խաչատրյան (ջութակ), Վլադիմիր Խաչատրյան (դիրիժոր), Իրինա Հովհաննիսյան (դաշնամուր), Լիանա Ալեքսանյան (սոպրանո), Միքայել Բայան (դաշնամուր), Ֆրանսիայից՝ Վարդան Մամիկոնյան (դաշնամուր), ԱՄՆ-ից՝ Սուրեն Բագրատունի (թավջութակ), նաեւ Սթիվեն Պրուտսմանը (դաշնամուր), իհարկե Հայաստանի պետական կամերային նվագախումբը՝ գեղղեկ. եւ գլխավոր դիրիժոր Արամ Ղարաբեկյանի գլխավորությամբ: Փառատոնն իրականացվում է ՀՀ նախագահի տիկնոջ՝ Ռիտա Սարգսյանի բարձր հովանու ներքո:

Մ. Մ.

Զորի Բալայան. «Կամուրջը վերստին կապվեց»

Մշակութային, ժառանգության ու հասարակության մեջ հոգեւոր արժեքների պահպանման եւ տարածման խնդրին էր նվիրված ռուսական խոսքի օրերի շրջանակներում երեկ Ծաղկաձորում գրողների տանը կայացած գիտաժողովը:

«Խորհրդային միության փլուզումից հետո ականատես եղանք, թե ինչպես են վառվում ամուր ու անխախտ թվացող կամուրջները: Այսօր հենց այսպիսի միջոցառումների շնորհիվ է, որ կամուրջը վերստին կապվեց», **«Ազգի»** հետ առանձնազրույցում ասաց հրապարակախոս **Զորի Բալայանը**:

ՀԳՄ նախագահ **Լեւոն Անանյանն** էլ երկու հիմնահարց է առանձնացնում՝ մշակույթ, պետություն, հասարակություն, մտավորականություն քառակողմ ավելի սերտ համագործակցություն եւ քրիստոնեական արժեքների պահպանում.

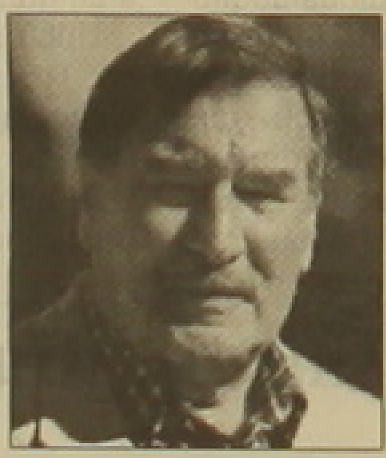

«Մեր երիտասարդներն օրեցօր ավելի են հեռանում ազգային արմատներից: Կորցրել ենք ընթերցող հասարակության զգալի մասը: Եվ այս պայմաններում անխուսափելի էր ընթերցանության ճգնաժամը: Շատ տեղին է անդրադառնալ աղանդավորական տարբեր խմբավորումներին: Հետեւելով այդ ուղղություններին՝ մեր երիտասարդները հետզհետե դառնում են հիբրիդներ, որոնք շուտով կկորցնեն ազգային պատկանելիությունը, արժանապատվությունն ու արժեքները: Գրական-մշակութային կյանքի կրողները հատկապես միջին եւ բարձր սերնդի ներկայացուցիչներն են, որոնք խորհրդային իշխանության փլուզումից հետո չեն կարողանում ընդունել նոր հասարակարգն ու ընկալումները: Սակայն շարունակում են հավատարիմ մնալ գրականությանը, որը նրանց չի կերակրում: Պետությունը ստեղծագործական խմբերին բավարար կերպով չի աջակցում, ինչը բազմաթիվ խնդիրներ է առաջացնում», եզրափակեց ՀԳՄ նախագահը:

«Հայաստանի հետ բարեկամության եւ համագործակցության ռուսական ընկերության» նախագահ **Վիկտոր Կրիվոպուսկովը** նշեց, «Այսօրվա առաջնային կարեւորությունը խորհրդային տարիներին առկա գրական-մշակութային սերտ կապերի վերականգնումն է, որի համար երկու կողմերն էլ ջանքեր են գործադրում»:

«Կարեւոր է միմյանց խնդիրներին ծանոթանալն ու համագործակցության եզրեր գտնելը: Երեւան են ժամանել ավելի քան չորս տասնյակ արվեստագետներ, ինչն արդեն մշակութային լուրջ համագործակցության սկիզբ է», նշեց արձակագիր **Անդրեյ Նույկինը**:

Սեպտեմբերի տասներեքին պատվիրակությունը կմեկնի Ղարաբաղ, որտեղ տեղի կունենա հանդիպում ԼՂՀ նախագահ Բակո Սահակյանի հետ, այնուհետեւ գրողները կայցելեն զորամասեր:

ՀԱՍՄԻԿ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ
Ծաղկաձոր-Երեւան

ԱԶԳ **Մարզական**

Արթուր Աբրահամը նոր մենամարտի է պատրաստվում

IBF-ի վարկածով միջին քաշում աշխարհի ներկայիս չեմպիոն Արթուր Աբրահամը նախապատրաստվում է իր տիտղոսի հերթական պաշտպանությանը: Նրա մրցակիցը 37-ամյա մեքսիկացի Ռաուլ Մարկեսն է: Մենամարտը կկայանա հոկտեմբերի 4-ին:

Մարկեսն աշխարհի չեմպիոնի տիտղոսը վիճարկելու իրավունք էր ստացել հունիսի 21-ին կայացած այն նույն բռնցքամարտի մրցումների ժամանակ, որի ընթացքում Արթուր Աբրահամը հաղթել էր Էդիսոն Միրանդային: «Մարկեսը շատ փորձառու ու վտանգավոր հակառակորդ է, ուստի լրջորեն տրամադրված եմ նրա հետ 12-ռաունդանոց ծանր մենամարտի: Սակայն եթե հնարավորություն ստեղծվի, ապա անպայման մենամարտը կավարտեմ նոկաուտով: Ճիշտ է, հնարավորություն չեմ ունեցել անձամբ հետեւելու Մարկեսի մենամարտին, քանի որ այդ օրը ինքս էի պատրաստվում ռինգ դուրս գալ: Սակայն հանդիպման տեսագրությունը դիտել եւ մարզիչներիս հետ վերլուծել եմ: Գիտեմ նրա ուժեղ կողմերը եւ պատրաստ եմ մենամարտին», հայտարարել է Արթուր Աբրահամը:

Իր հերթին Արթուրի մարզիչ Ուլի Վագներն էլ նշել է, որ թեեւ մրցակցի պատկառելի տարիքին, չպետք է թերագնահատել նրան. «Նա շատ ուժեղ մրցակից է, Արթուրը պետք է զգոն լինի: Մենամարտի նախապատրաստությունը շատ հաջող է ընթանում: Ռինգում տարած հաղթանակները նպաստել են Արթուրի ինքնավստահության աճին: Մարզումների նկատմամբ նրա վերաբերմունքը պարզապես իդեալական է»:

Արթուր Աբրահամի երազանքը աշխարհի չեմպիոնի տիտղոսների միավորումն է: Նա ցանկանում է մենամարտել միջին քաշում WBC-ի եւ WBO-ի վարկածներով աշխարհի չեմպիոն Կելի Պավլիկի հետ: Վերջինս հոկտեմբերի 18-ին պետք է իր տիտղոսները պաշտպանի Բեռնարդ Հոպկինսի հետ մենամարտում:

Իսկ մինչ այդ Աբրահամի հետ մենամարտելու ցանկություն է հայտնել առաջին միջին քաշում աշխարհի նախկին չեմպիոն Ռոնալդ Վինկի Ռայթը: Ամերիկյան HBO հեռուստաալիքը նրա մենամարտի համար 2009-ի հունվարին օր է հատկացրել: Հեռուստաալիքի ղեկավարները ցանկանում են, որպեսզի այդ մենամարտը կայանա Աբրահամի հետ:

«Մենամարտի անցկացման վերաբերյալ բանակցությունները սկսվել են: Ես դեմ չեմ մենամարտելու, եթե իհարկե համապատասխան վարձատրություն ստանամ: Արթուրն աշխարհի չեմպիոնն է եւ ես պատրաստ եմ նրա հետ մենամարտել: Ցանկանում եմ, որ հանդիսականներն իմ մասնակցությամբ ուժեղագույն բռնցքամարտիկների հետ մենամարտերի ականատես դառնան: Ուզում եմ ապացուցել, որ քաշային այս կարգում դեռեւ աշխարհի ուժեղագույն բռնցքամարտիկներից մեկն եմ», նշել է Ռայթը:

Ռայթն անցած տարվա հուլիսից ռինգ դուրս չի եկել: Նրա վերջին մենամարտը Բեռնարդ Հոպկինսի հետ էր:

Տիտղոսների միավորման համար Դարչինյանը կմրցի Միխարեսի հետ

Ռուսաստանցի Դմիտրի Կիրիլովի նկատմամբ նոկաուտով հաղթանակ տոնելուց հետո IBF-ի վարկածով առաջին թեթեւագույն քաշային կարգի աշխարհի չեմպիոն Վախթանգ Դարչինյանը հայտարարել էր, որ իր նպատակը ուժեղագույնի տիտղոսները միավորելն է: Դարչինյանի ներկայացուցիչները բանակցել էին WBC-ի եւ WBA-ի վարկածներով աշխարհի չեմպիոն, մեքսիկացի Քրիստիան Միխարեսի մենեջերների հետ եւ համաձայնության են եկել: Համաձայն դրա, նրանց մենամարտը կկայանա նոյեմբերի 1-ին:

Ինչպես հայտնի է, Վախթանգ Դարչինյանը պրոֆեսիոնալ ռինգում առայժմ միայն մեկ պարտություն է կրել, փոխարենը տահելով 30-ը: Մեկ մենամարտ էլ ավարտվել է ոչ-ոքի: 26-ամյա Միխարեսը 6 տարով փոքր է Դարչինյանից, սակայն արդեն հասցրել է 41 մենամարտ անցկացնել: Դրանցից 36-ում նա հաղթել է, 2-ն ավարտել է ոչ-ոքի, 3-ում պարտվել է:

Վախթանգ Դարչինյանը վստահ է իր ուժերին եւ հայտարարել է, որ նոկաուտի է ենթարկելու Միխարեսին. «Ես նոկաուտի եմ ենթարկելու Միխարեսին: Ճիշտ է, նա լավ բռնցքամարտիկ է, հաղթել է Խորխե Արչեին, որը խուսափում է ինձ հետ հանդիպելուց: Սակայն այժմ իմ հարվածային հզորությունը վերադարձել է եւ ներկայում ավելի լավ եմ մենամարտում: Միխարեսին հաղթելուց հետո ցանկանում եմ ռեւանշի հասնել Նոնիտո Դոների նկատմամբ՝ նրան եւս նոկաուտի ենթարկելով»:

Դե ինչ, սպասենք Վախթանգի հերթական մենամարտին: Եթե նա իրագործի խոստումը, ապա կհռչակվի առաջին թեթեւագույն քաշային կարգի աշխարհի բացարձակ չեմպիոն:

Լաուդրուպը գլխավորեց «Սպարտակը»

Նախկինում հանրահայտ դանիացի ֆուտբոլիստ Միխայիլ Լաուդրուպը ստանձնել է Մոսկվայի «Սպարտակի» գլխավոր մարզչի պաշտոնը: Նա 1,5 տարվա պայմանագիր է կնքել ակումբի հետ: Նրան կօգնի Իգոր Լեդյախովը, որը մինչ այդ կատարում էր թիմի գլխավոր մարզչի պարտականությունները, երբ այդ պաշտոնից ազատվեց Ստանիսլավ Չերչեսովը:

44-ամյա Լաուդրուպը գործազուրկ էր այս տարվա մայիսից, երբ հեռացել էր իսպանական «Խետաֆեից», որը նրա գլխավորությամբ 2007/08-ի մրցաշրջանում հասել էր մինչեւ Իսպանիայի գավաթի եզրափակիչ եւ ՈւԵՖԱ-ի գավաթի մրցաշարի քառորդ եզրափակիչ: Նրան հրավիրում էր հունական «Պանաթինաիկոսը», սակայն վերջին պահին գործարքը խափանվեց: Մինչ «Խետաֆեն» գլխավորելը Լաուդրուպը երկու տարի աշխատել էր Դանիայի ազգային հավաքականի գլխավոր մարզչի օգնական, այնուհետեւ 4 մրցաշրջան մարզել էր դանիական «Բրոնդբյուն», որը նրա օրոք մեկ անգամ չեմպիոնական բարձունքի էր հասել, մեկական անգամ էլ նվաճել էր երկրի գավաթն ու Սուպերգավաթը:

Իր ֆուտբոլային կարիերայում Լաուդրուպը 104 անգամ հանդես է եկել Դանիայի ազգային հավաքականում եւ խփել 37 գնդակ: Նա խաղացել է նաեւ «Կոպենհագենում» ու «Բրոնդբյուում»՝ հետագայում հանդես գալով «Յուվենտուսում», «Լացիոյում», «Բարսելոնում», «Ռեալում», ճապոնական «Վիսել Կոբեում» եւ «Այաքսում»: Ավելի նշանակալի հաջողությունների նա հասել է «Բարսելոնում»: Չորս տարի անընդմեջ (1990/91-1993/94) նա թիմի կազմում դարձել է Իսպանիայի չեմպիոն, 1992-ին նվաճել չեմպիոնների գավաթն ու Սուպերգավաթը: 2006-ին Դանիայի ֆուտբոլի ֆեդերացիան նրան ճանաչել է երկրի բոլոր ժամանակների լավագույն ֆուտբոլիստ:

«Ինձ համար հետաքրքրական է «Սպարտակում» աշխատելը, քանի որ ռուսական ֆուտբոլը ներկայում առաջադիմել է: Դա նկատվում է ինչպես ազգային հավաքականի, այնպես էլ ակումբների ելույթներից: Բացի այդ, լավ ծանոթ եմ Վալերի Կարպինին, Դմիտրի Պոպովին ու Իգոր Լեդյախովին, ինչը եւս կարեւոր է: «Սպարտակը» Ռուսաստանի ամենահեղինակավոր ակումբն է, որը երկրպագուների հզոր բանակ ունի: Գիտեմ նաեւ, որ վերջին 7 տարիներին թիմը չեմպիոն չի դարձել: Ուստի այս հրավերը ինձ համար մեծ խթան է իրավիճակը շտկելու հարցում», իր առաջին մամուլի ասուլիսում նշել է Լաուդրուպը:

Օլիմպիադայի ամենահեղինակավոր մարզիկն Ուսեյն Բոլտն է

Ամերիկյան Dow Jones Index Insigt գործակալության փորձագետների տվյալներով ճամայկացի արագավազորդ, օլիմպիական խաղերի եռակի չեմպիոն, աշխարհի եռակի ռեկորդակիր Ուսեյն Բոլտը Պեկինի օլիմպիադայի ամենահեղինակավոր մարզիկն է: Լրատվամիջոցներում մարզիկների մասին հիշատակումների 34 տոկոսը վերաբերում էր Բոլտին: Վերջինս ընդամենը 3 տոկոսով է գերազանցել Պեկինի օլիմպիադայի մեկ այլ հերոսի՝ ամերիկացի լողորդ Մայքլ Ֆելպսին, որը յուրօրինակ ռեկորդ սահմանեց՝ արժանանալով 8 ոսկե մեդալի, 7 անգամ գերազանցելով համաշխարհային ռեկորդները:

Լավագույն եռյակը եզրափակել է ճամայկացի մեկ այլ թեթեւատլետ՝ 100 մ վազքի աշխարհի նախկին ռեկորդակիր Ասաֆա Պաուելը: Թեեւ 100 եւ 200 մ վազքում նրան չէր հաջողվել մրցանակակիր դառնալ, սակայն Բոլտի հետ հաղթող էր ճանաչվել 4x100 մ փոխանցումավազքում: Պաուելի մասնաբաժինը չնչին է՝ ընդամենը 7 տոկոս:

Փորձագետները հետազոտել են անգլերենով հրատարակվող մոտ 6 հազար թերթեր, ամսագրեր, ռադիո եւ հեռուստաալիքներ, մոտ 13 հազար ինտերնետ կայքեր: Հետաքրքրական է, որ զովազդում Մայքլ Ֆելպսը զգալիորեն գերազանցում է Բոլտին՝ 58 տոկոս 15-ի դիմաց:

ԾԱՆՐԱՄԱՐՏ

Մրցահարթակ դուրս կգան երիտասարդ ծանրորդները

Վերջին տարիներին հայ ծանրորդները հաջող են հանդես գալիս միջազգային մրցասպարեզում՝ տուն վերադառնալով մեդալների հարուստ ավարով: Պեկինի օլիմպիադայում էլ մեր ծանրորդներին բաժին ընկավ նվաճած 6 բրոնզե մեդալներից ուղիղ կեսը:

Այժմ աչքի ընկնելու հերթը մեր երիտասարդ ծանրորդներինն է, որոնք հանդես են գալու սեպտեմբերի 13-ին Ալբանիայում մեկնարկելիք ծանրամարտի Եվրոպայի երիտասարդական առաջնությունում: Մեր հավաքականը մարզիչներ Աշոտ Դանիելյանի ու Երվանդ Կիրակոսյանի գլխավորությամբ ուսումնամարզական հավաքներ է անցկացրել Աբովյանում եւ Գյումրիում:

Ալբանիայում մրցահարթակ դուրս կգան հայաստանցի 12 ծանրորդներ, որոնցից չորսը գեղեցիկ սեռի ներկայացուցիչներ են: Փաստորեն, տղամարդկանց մեր հավաքականը հանդես է գալու լրիվ կազմով: Հայաստանի մարզական պատիվը կպաշտպանեն Ռուբեն Մամոյանը (62 կգ), Զորիկ Պողոսյանը (62 կգ), Առաքել Միրզոյանը (69 կգ), Աղասի Աղասյանը (77 կգ), Աղվան Մելիքյանը (85 կգ), Արամ Անդրիկյանը (85 կգ), Սեւակ Սահակյանը (105 կգ) եւ գերծանրքաշային Ռուբեն Ալեքսանյանը: Աղջիկների մրցաշարին կմասնակցեն Աննա Գովելյանը (48 կգ), Քրիստինե Պետրոսյանը (53 կգ), Լիանա Մանուկյանը (58 կգ) եւ Հեղինե Եփրեմյանը (63 կգ):

Մեր երիտասարդներն իրենց նվաճումներով բնավ էլ չեն զիջում մեծահասակներին: Հիշեցնենք, որ ամռանը Կոլումբիայում կայացած աշխարհի երիտասարդական առաջնությունում արծաթե մեդալի էին արժանացել Առաքել Միրզոյանը, Արամ Անդրիկյանն ու Ռուբեն Ալեքսանյանը, իսկ Սեւակ Սահակյանը դարձել էր բրոնզե մրցանակակիր:

Արա Աբրահամյանը դիմել է դատարան

Ըմբշամարտիկ Արա Աբրահամյանը դիմել է Լոզանի միջազգային վերահսկիչ դատարան Պեկինի օլիմպիադայում նվաճած բրոնզե մեդալը վերականգնելու նպատակով: Հիշեցնենք, որ հայ ըմբիշը դժգոհ լինելով կիսաեզրափակիչում իտալացի մարզիկի հետ գոտեմարտի մրցավարությունից, պարգեւատրման ժամանակ ցուցադրաբար մեդալը նետել էր գորգին ու հեռացել: Այդ արարքի համար նա որակազրկվել էր ու զրկվել մեդալից: Արան դատարանին խնդրել է բավարարվել միայն իրեն զգուշացում տալով եւ վերականգնել օլիմպիական խաղերի մրցանակակրի կարգավիճակը:

«Բավարիան» հետաքրքրվում է Արշավինով

Սանկտ Պետերբուրգի «Զենիթի» հարձակվող Անդրեյ Արշավինով սկսել է հետաքրքրվել Մյունխենի «Բավարիան»: Ըստ գերմանական լրատվամիջոցների, ակումբի ղեկավարությունն Արշավինին գնելու առաջարկով «Զենիթի» ներկայացուցիչներին էր դիմել Մոնակոյում չեմպիոնների լիգայի խաղարկության վիճակահանության ժամանակ: Սակայն «Զենիթը» մերժել էր առաջարկը, նշելով, որ ֆուտբոլիստը թիմին շատ անհրաժեշտ է չեմպիոնների լիգայի խմբային մրցաշարի հանդիպումներում:

Չնայած այս ամենին, «Բավարիան» չի հրաժարվում Արշավինին հրավիրելու մտքից: Բանն այն է, որ «Մանչեսթր Սիթին» ցանկանում է գնել «Բավարիայի» հարձակվող Լուկաս Պոդոլսկուն: Վերջինս դժգոհ է թիմում ստեղծված իրավիճակից, երբ ոչ միշտ է խաղադաշտ դուրս գալիս: Հարձակման գծում մարզիչները նախընտրում են Լուկա Տոնի-Միրոսլավ Կլոզե երկյակին: Եթե ձմռանը «Բավարիային» հաջողվի թիմ հրավիրել Արշավինին, ապա Պոդոլսկու ծառայություններից կհրաժարվի:

Քաշային հինգ կարգերում

Ջյուդոյի Հայաստանի հավաքականը կմասնակցի Լեհաստանում մեկնարկող Եվրոպայի երիտասարդական առաջնությանը: Մեր հավաքականի կազմում տատամի դուրս կգան միայն տղաները: Քաշային 8 կարգերից Հայաստանը ներկայացված կլինի միայն 5-ում: Պարգեւների համար մրցավեճի կբռնվեն Գրիգոր Իվանյանը (55 կգ), Տիգրան Վարոսյանը (60 կգ), Հովհաննես Դեմիրճյանը (66 կգ), Արտյոմ Բաղդասարյանը (73 կգ) եւ Գարիկ Գեւորգյանը (81 կգ): Մեր հավաքականի մարզիչներն են Տիգրան Բաբայանն ու Կարեն Սիմոնյանը:

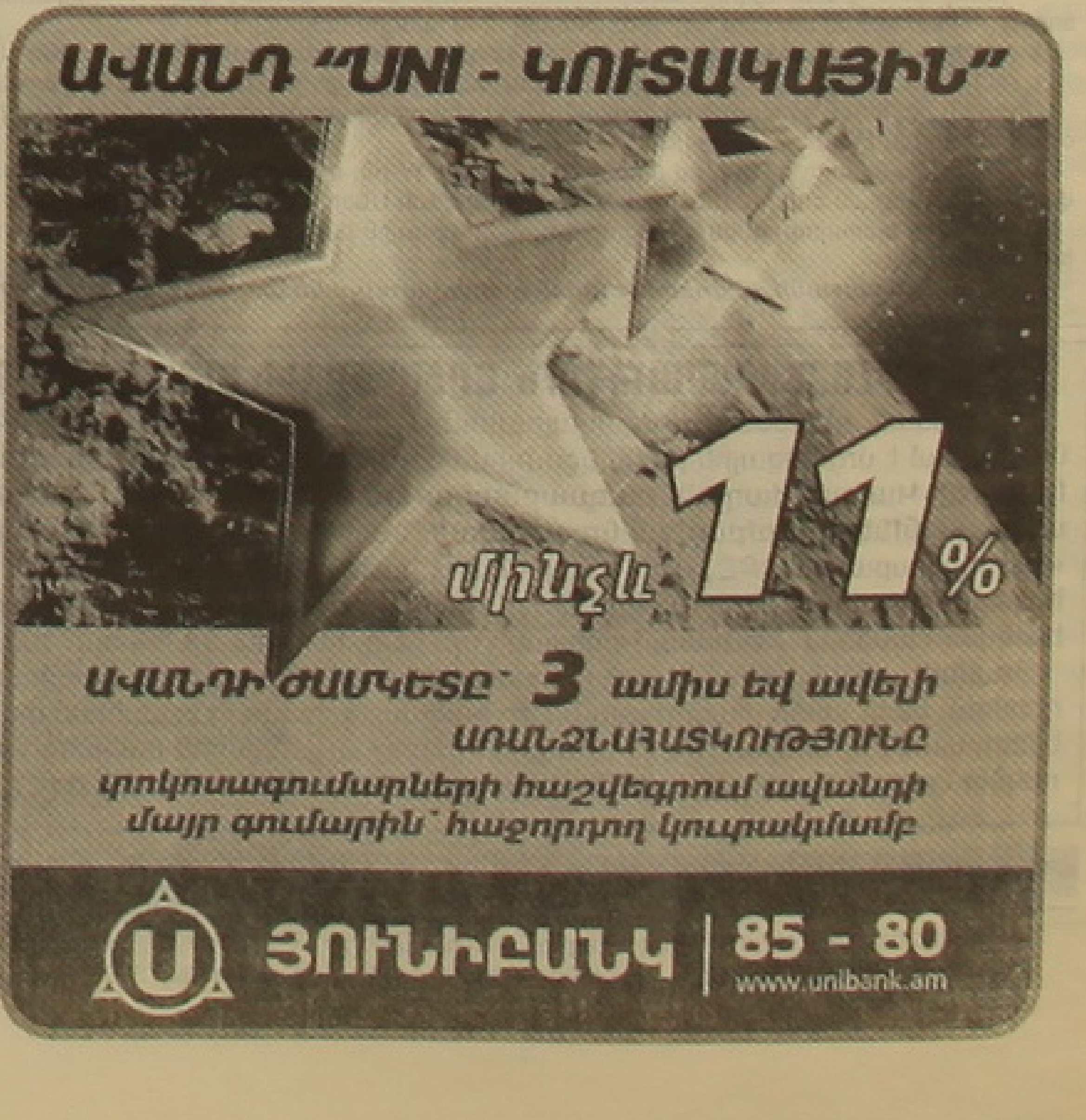

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության կրթության եւ գիտության նախարարությունը հայտարարում է մրցույթ Հայաստանի Հանրապետության ուսումնական 2008-2009 ուսումնական տարում Սիրիայի Արաբական Հանրապետության ուսումնական հաստատություններում մագիստրական եւ ասպիրանտական կրթություն ստանալու համար (8 կրթաթոշակ)

Մրցույթին կարող են մասնակցել համապատասխանաբար բակալավրի եւ մագիստրոսի կրթական աստիճան ունեցող ՀՀ քաղաքացիները: Արաբերեն լեզվի իմացությունը պարտադիր է:

Կրթաթոշակներին հավակնող դիմորդները պետք է ներկայացնեն.

- դիմում՝ մրցույթին մասնակցելու համար, որում պետք է նշվի նախընտրած մասնագիտությունը,
- դիմում-հարցաթերթիկ,
- ավարտական դիպլոմի եւ միջուկի պատճենները՝ նոտարի կողմից անգլերեն թարգմանված եւ վավերացված,
- անձնագրի պատճենը,
- բժշկի տեղեկանք՝ արտերկիր գործուղվողների համար,
- 3/4 չափսի 2 գունավոր լուսանկար,
- արական սեռի անձինք՝ զինգրքույկի պատճենը կամ դրան փոխարինող ժամանակավոր կամ զորամասային տեղամասից համապատասխան տեղեկանք:

Ասպիրանտական կրթության համար դիմորդները պետք է ներկայացնեն նաեւ ռեֆերատ հայերեն լեզվով (նվազագույնը 20 էջ), տեղեկանք ինֆորմացիկայի ստուգարքի հանձնման վերաբերյալ, ինչպես նաեւ օտար լեզվի քննության հավաստագիր (TOEFL):

Ասպիրանտական կրթության համար հավակնող դիմորդները պետք է հանձնեն մասնագիտական քննություն ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարի 2006 թ. սեպտեմբերի 15-ի N740-Ն հրամանով հաստատված «Հայաստանի Հանրապետությունում ասպիրանտուրայի ընդունելության» կարգի համաձայն եւ անցնեն հարցազրույցի փուլ:

Մրցույթին մասնակցել ցանկացողները փաստաթղթերը կարող են ներկայացնել ՀՀ կրթության եւ գիտության նախարարության միջազգային համագործակցության եւ սփյուռքի վարչություն (ք. Երեւան,Կառավարության 3 շենք, 6-րդ հարկ, 619 սենյակ, հեռ. 56-23-64, 52-52-07):

Փաստաթղթերի ընդունման վերջնաժամկետն է՝ 30.09.08թ (ներառյալ):

Մրցույթը տեղի կունենա **հոկտեմբերի 3-ից մինչեւ 6-ն** ընկած ժամանակահատվածում՝ Երեւանի Խաչիկ Դաշտենցի անվան թիվ 114 միջնակարգ դպրոցում (Հանրապետության 73):

ACBA-CREDIT AGRICOLE BANK

«ԱԿԲԱ-ԿՐԵԴԻՏ ԱԳՐԻԿՈԼ ԲԱՆԿ» ՓԲԸ-ն հայտարարում է **Տավուշի մարզի Դիլիջան քաղաքում Բանկի մասնաշենքի կառուցման մրցույթ:** Մրցույթի պայմաններին ծանոթանալու համար կարող եք այցելել ԱԿԲԱ-ԿՐԵԴԻՏ ԱԳՐԻԿՈԼ ԲԱՆԿԻ «Շենգավիթ» մասնաճյուղ՝ ք. Երեւան, Բագրատունյաց 16/2 հասցեով ժամը 9:30-11:30-ը (աշխատանքային օրերին) կամ «Տավուշ» մասնաճյուղ՝ ք. Իջեւան, Վալանսի փ. 6/4 հասցեով կամ զանգահարել (010) 42 10 08, 42 66 07 եւ (0263) 4 00 15 հեռախոսահամարներով:

Մրցույթի անցկացման ժամկետն է մինչեւ սեպտեմբերի 22-ը:

ԿՈՐԵԼ Է

«Հայդեղագործություն» ՊՁ-ի «Գորիս» ԴՁ-ի կնիքը եւ պետ. ռեգիստրի վկայականը (գրանցման համարը՝ 18.070.00069):
Համարել անվավեր:

***

«Հայդեղագործություն» ՊՁ-ի «Սանա» ԴՁ-ի կնիքը եւ պետ. ռեգիստրի վկայականը (գրանցման համարը՝ 27.070.00449):
Համարել անվավեր:

***

«Հայդեղագործություն» ՊՁ-ի «Դեղատուն-72» ԴՁ-ի կնիքը եւ պետ. ռեգիստրի վկայականը (գրանցման համարը՝ 269.070.00464):
Համարել անվավեր:

WWW.
azg.am

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության կողմից մասնավորեցման կամ օտարման ներկայացվող պետական գույքը գնահատելու համար գնահատող կազմակերպության (անկախ գնահատողի) ընտրության նպատակով՝ Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչությունը հայտարարում է մրցույթ:

Մրցույթին կարող են մասնակցել ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված կարգով գնահատման գործունեություն իրականացնելու լիցենզիա (թույլտվություն) ունեցող առեւտրային կազմակերպությունները, որոնք բավարարում են հետեւյալ պահանջները.

- կազմակերպությունն ունի գնահատման գործունեություն իրականացնելու լիցենզիա (թույլտվություն) ունեցող առնվազն 1 (մեկ) աշխատակից,
- ունի գնահատման բնագավառում իրականացված գործառույթների առնվազն 2 (երկու) տարվա փորձ:

Մրցույթի մասնակիցները պետք է մինչեւ սույն թվականի հոկտեմբերի 14-ը մինչեւ ժամը 13-00-ն ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն (4-րդ հարկ, 438 սենյակ) ներկայացնեն վերոնշյալ պայմանները հավաստող համապատասխան փաստաթղթերը, ինչպես նաեւ

- իրենց կողմից մատուցվող ծառայությունների սակագները՝ անշարժ գույքի, հողատարածքի, շարժական գույքի, ընկերության բաժնետոմսերի գնահատման սակագները ներկայացնելով առանձին-առանձին,
- տեղեկանք գնահատման ընթացքում իրենց կողմից օգտագործվող մեթոդների, դրանց ընտրության վերաբերյալ,
- տեղեկանք իրենց կողմից կատարված աշխատանքների վերաբերյալ՝ նշելով դրանցից առավել ծավալունների եւ հաջողվածների մասին:

Մրցույթի հաղթողի կատարած աշխատանք(ներ)ի դիմաց վճարումները կիրականացվեն տվյալ պետական գույքի մասնավորեցման կամ օտարման գործարքը կնքելուց հետո:

Մրցույթը կայանալու է 2008 թվականի հոկտեմբերի 17-ին, ժամը 16-00-ին ՀՀ կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչության շենքում (հասցեն՝ ք.Երեւան, Տիգրան Մեծի 4, 3-րդ հարկ, 321 սենյակ):

Մատուցվող ծառայությունների ծավալների, մեկնարկային սակագների եւ այլ տեղեկությունների համար զանգահարել 527635 հեռախոսահամարով:

Հայաստանի Հանրապետության կառավարությանն առընթեր պետական գույքի կառավարման վարչություն

ՀԱՅՏԱՐԱՐՈՒԹՅՈՒՆ ՄՐՑԱԿՑԱՅԻՆ ԲԱՆԱԿՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ՄԱՍԻՆ

«Պետական գնումների գործակալություն» ՊՈԱԿ-ն (պատվիրատու) ՊԳԳ-ՄԲԱՇՁԲ-08/76 ծածկագրով կազմակերպում է մրցակցային բանակցություններ՝ **ՀՀ Սյունիքի մարզպետարանի կարիքների համար ՀՀ Սյունիքի մարզի Կապան քաղաքի բազմաբնակարան շենքերի հարթ եւ լանջավոր տանիքների հիմնանորոգման աշխատանքների ձեռքբերման նպատակով:** Հրավեր ստանալու համար անհրաժեշտ է 4850 ՀՀ դրամ փոխանցել «Հայբիզնեսբանկ» ՓԲԸ, «Հայջրնախագիծ ինստիտուտ» ՓԲԸ-ի N 1150000088680300 հաշվեհամարին եւ սույն հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող 8 աշխատանքային օրվա ընթացքում դիմել պատվիրատուին հետեւյալ հասցեով՝ ք.Երեւան, Կոմիտասի պ., 54/բ, հեռ. 28-93-25, համաձայնողի քարտուղար Գ.Հովոյանին:

Հրավերն անձին տրվում է անձը հաստատող փաստաթղթի, իսկ կազմակերպության անունից հանդես գալու դեպքում՝ նաեւ անձի լիազորությունները հավաստող համապատասխան փաստաթղթի հիման վրա: Հայտերը պետք է ներկայացնել մինչեւ դրանց բացման պահը՝ մրցակցային բանակցությունների հայտարարության հրապարակման օրվան հաջորդող օրվանից հաշված 10-րդ աշխատանքային օրը, ժամը 11.00-ն:

ԱՎԱՆԴ "ԿՈՐՊՈՐԱՏԻՎ"

ՏՈԿՈՍԱԴՐՈՒՅՔԸ՝ մինչև 7,3 % տարեկան
ԱՎԱՆԴԻ ԳՈՒՄԱՐԸ՝ 3 մլն. ՀՀ դրամ եվ ավելի

ԻՐԱՎԱԲԱՆԱԿԱՆ ԱՆՁԱՆՑ

- Հաշվարկա-դրամարկղային սպասարկում
- Միջոցների փոխանցում
- Ինտերնետ-բանկինգ ծառայություն
- Կորպորատիվ բիզնեսի վարկավորում
- Փոքր եվ միջին բիզնեսի վարկավորում
- Լիզինգ
- Ակրեդիտիվով գործառնություններ
- Երաշխիքների տրամադրում
- Աշխատավարձային նախագծեր
- Էսկրոուինգ
- Նախագծային ֆինանսավորում
- Փոխարկային գործառնություններ

ՅՈՒՆԻԲԱՆԿ | 85 - 80
www.unibank.am

Հանրապետության բոլոր լուսանկարիչներին

Հոկտեմբերի 4-ին, ժամը 15.00-ին Հայաստանի նկարիչների միության ցուցասրահում կբացվի **գեղարվեստական լուսանկարչության առաջին հանրապետական ցուցահանդեսը:**

Մասնակցել ցանկացողները պետք է ներկայացնեն աշխատանքները շրջանակված վիճակում ոչ պակաս 30x40 սմ չափսի, **մինչեւ սեպտեմբերի 30-ը ներառյալ**, հետեւյալ հասցեով՝ Գայի պողոտա 1/1, Sevada art studio

Հեռ. (37410) 61 07 96, 093 24 67 01, 56 48 53:

Ուշադրություն

Կազմակերպությանն **անհրաժեշտ են գովազդային մենեջերներ:** Աշխատավարձը գործարքային՝ բարձր տոկոսադրույքներով: Ազատ աշխատագրաֆիկ: Աշխատանքային փորձն ու լեզուների իմացությունը ցանկալի է:

Մանրամասների համար կարող եք զանգահարել 54-89-36 հեռախոսահամարով:

ԳՈՎԱԶԴԻ ՀԱՄԱՐ ԶԱՆԳԱՀԱՐԵԼ՝ 58-29-60

Լրատուական գործունէութիւն իրականացնող՝ «Ազգ օրաթերթ» ՍՊԸ, Երեւան, Հանրապետութեան 47: Պետական գրանցման վկայականի համարը՝ 02 Ա N 047261, տրուած՝ 17.02.00 թ.:
Թողարկման պատասխանատու, գլխ. խմբ. Յակոբ Աւետիքեան: Տպաքանակ՝ 3000, ստորագրուած է տպագրութեան՝ 12.09.2008, գինը՝ 100 դրամ, տպագրւում է «Տիգրան Մեծ» հրատարակչութեան տպարանում՝ Արշակունեաց 2: